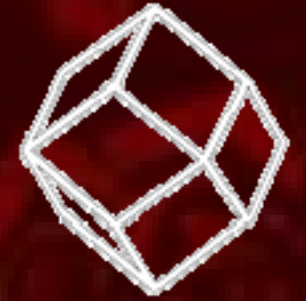

Úvod do IR spektroskopie

Dominik Talla

Obsah prezentace

Část I

- IR záření jakožto elektromagnetická vlna
- Interakce IR záření s hmotou, vznik IR spektra
- Princip spektrometru, IR spektrometr
- Možnosti aplikace IR spektroskopie
- Určení koncentrace absorbéru v izotropních látkách

Část II

- Polarizovaná vs. nepolarizovaná měření
- Určení koncentrace absorbéru v anizotropních médiích
- Princip určení strukturní orientace absorbéru pomocí IR spektroskopie
- IR aktivita versus RAMAN aktivita

Obsah cvičení

Cvičení I

- Úvod k práci s programem Peakfit v.4
- Slasti, pasti a propasti fitování IR spekter - všeobecně
- Slasti, pasti a propasti fitování IR spekter - Peakfit
- Užití výstupních numerických dat pro stanovení orientace a koncentrace absorbéru (izotropní médium)
- Užití měření za nízkých teplot pro lepší rozlišení jednotlivých peaků

Cvičení II

- Zhotovení pleochroického obrazce, stanovení koncentrace v anizotropním médiu
- Pleochroismus spektrálních peaků a problém pozadí

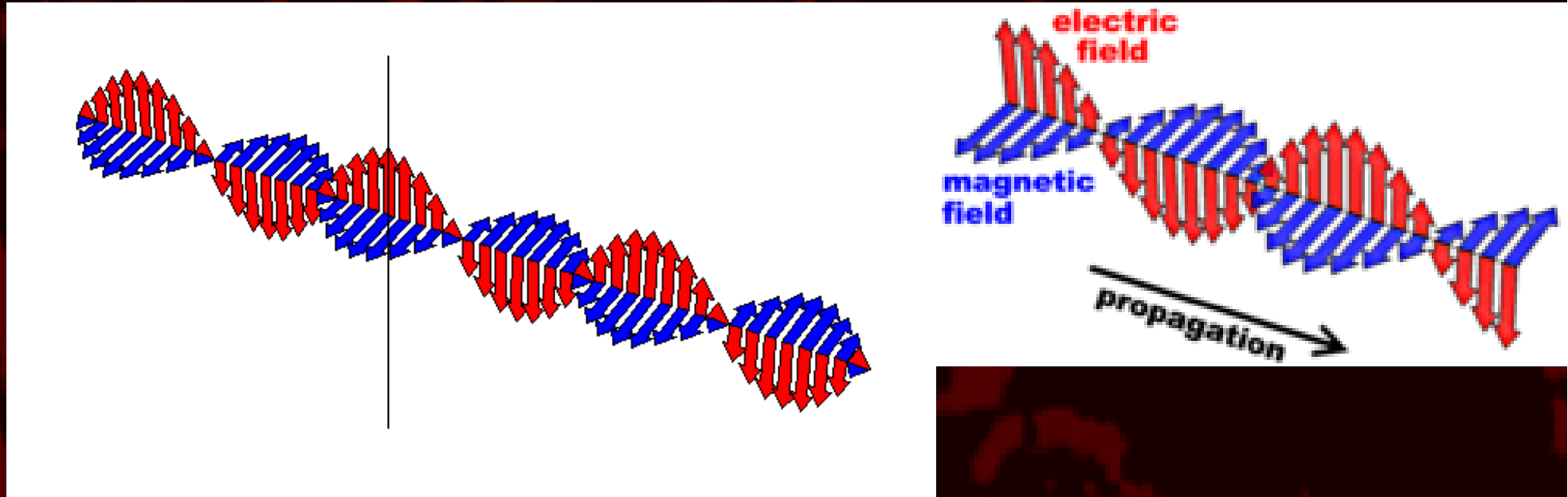
Část I

IR záření jakožto elektromagnetická vlna

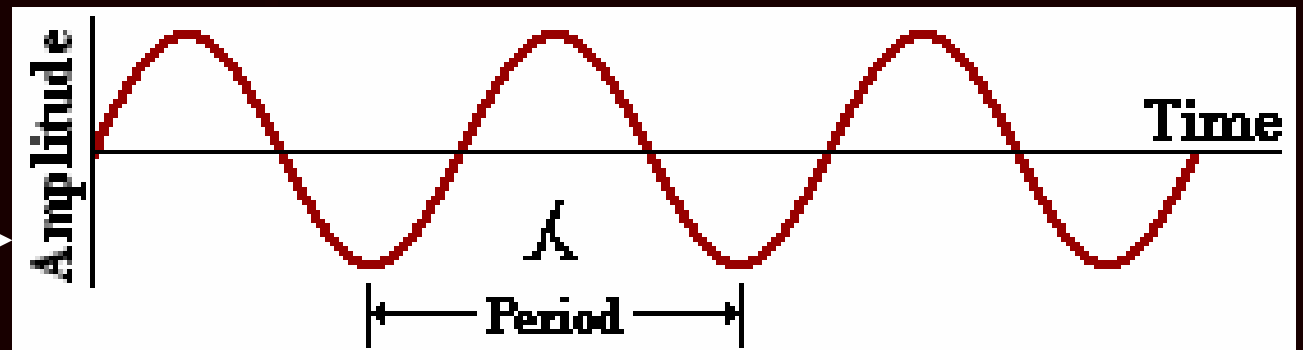

Sestává z elektrické a magnetické složky - kmitají v rovinách kolmých na sebe, směr kmitů kolmý na směr šíření vlny

Nás zajímá pouze složka elektrická

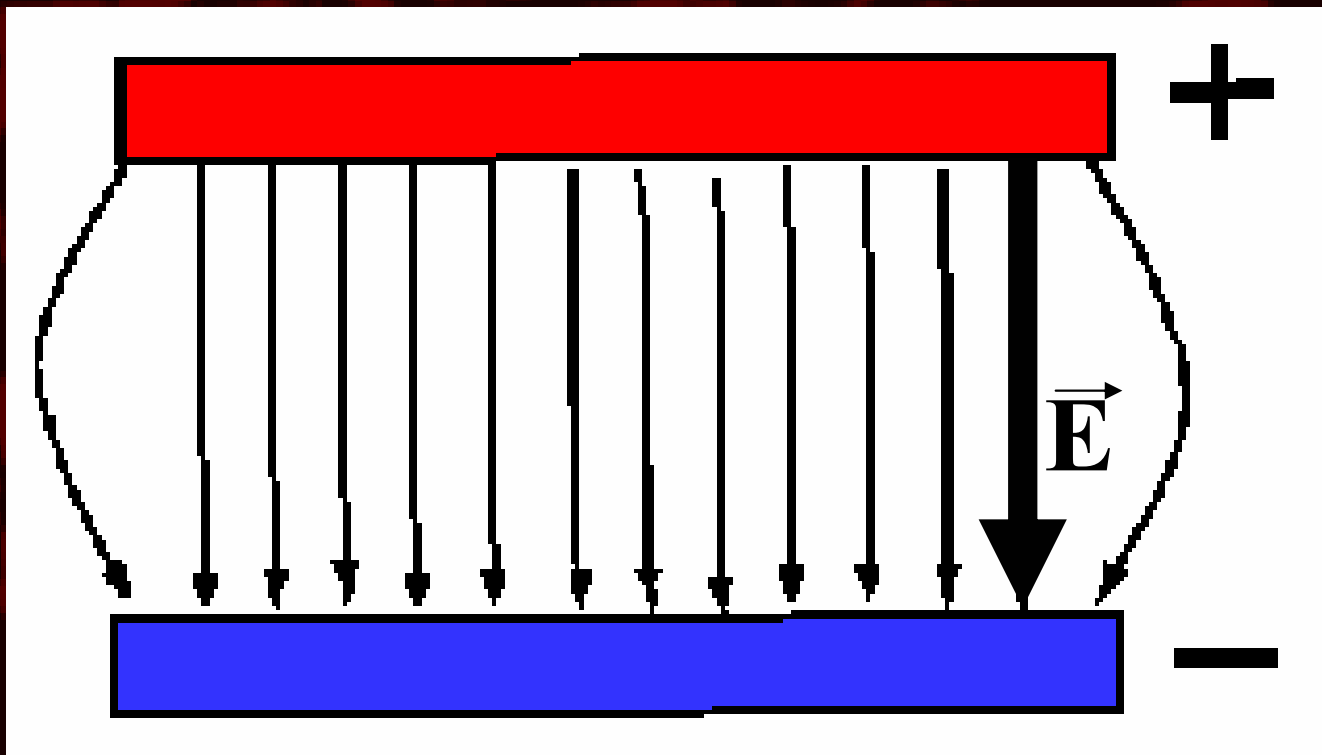
Závislost její amplitudy na čase - sinusoida

Co znamená elektrický vektor ?

Vyjadřuje orientaci a intenzitu elektrického pole, např. mezi dvěma nabitými deskami

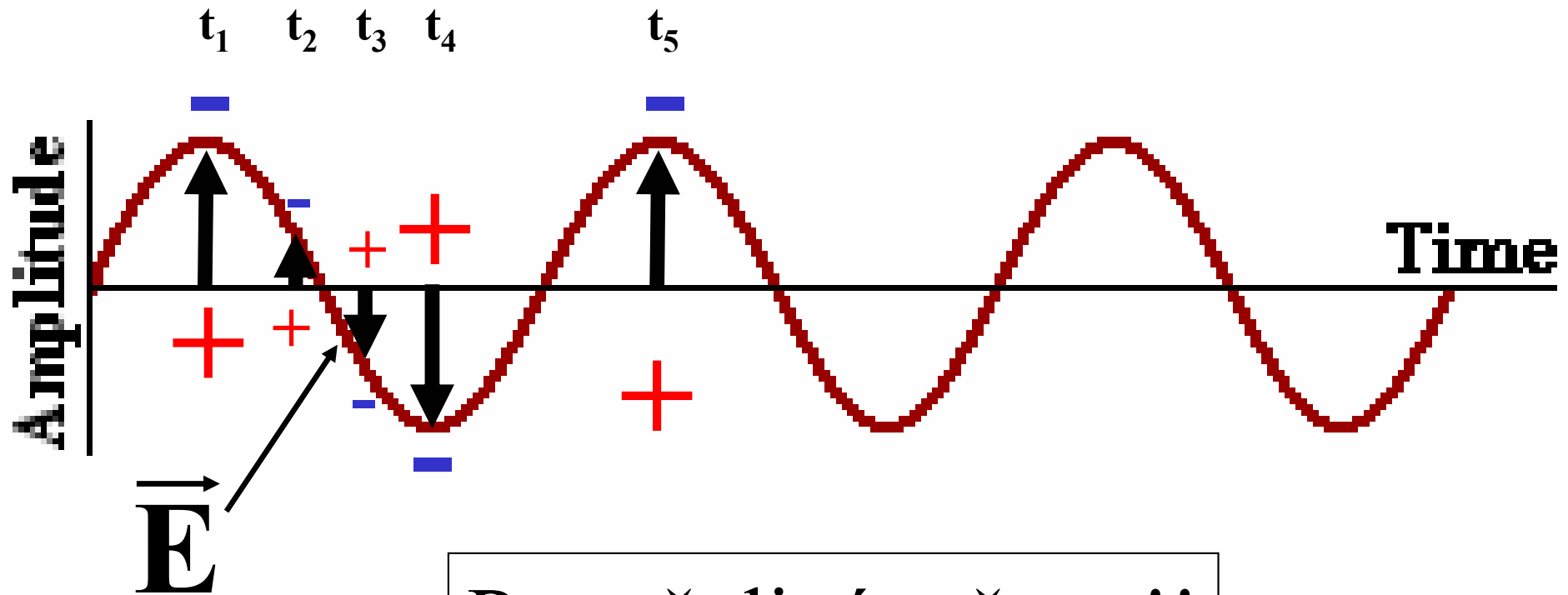

- míří od kladného k zápornému pólu (konvence) - směr
- délka vyjadřuje intenzitu (sílu) elektrického pole
- čím vyšší jsou kladný a záporný náboj, tím silnější je el. pole

Co znamená elektrický vektor EM záření?

Vyjadřuje orientaci a intenzitu elektrického pole

Proměnlivý v čase !!

Periodická změna intenzity a orientace elektrického pole (přepólovávání)

IR záření jakožto elektromagnetická vlna

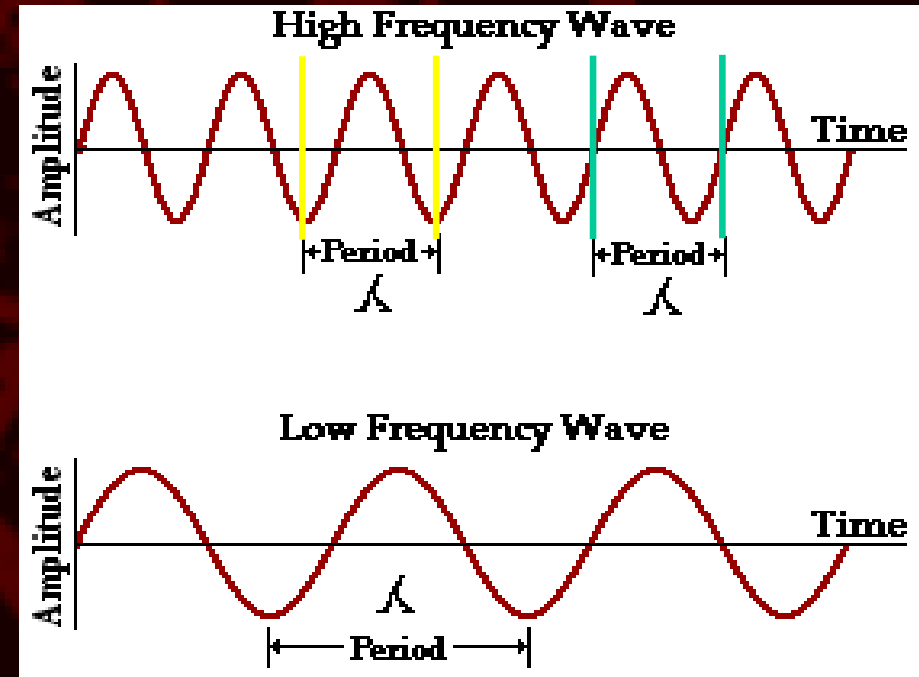

Planckův zákon

$$E = h\nu$$

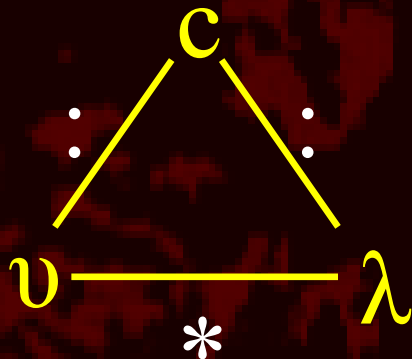
E-energie [eV], h-
Planckova konstanta,
 ν -frekvence
elek.složky daného
záření Hertz [Hz]

$$1 \text{ Hz} = 1/\text{sekunda} = \text{s}^{-1}$$

Vztah rychlost šíření / frekvence / vlnová délka

ν -frekvence daného záření [Hz], c-rychlost světla [m/s], λ -
vlnová délka záření [m]

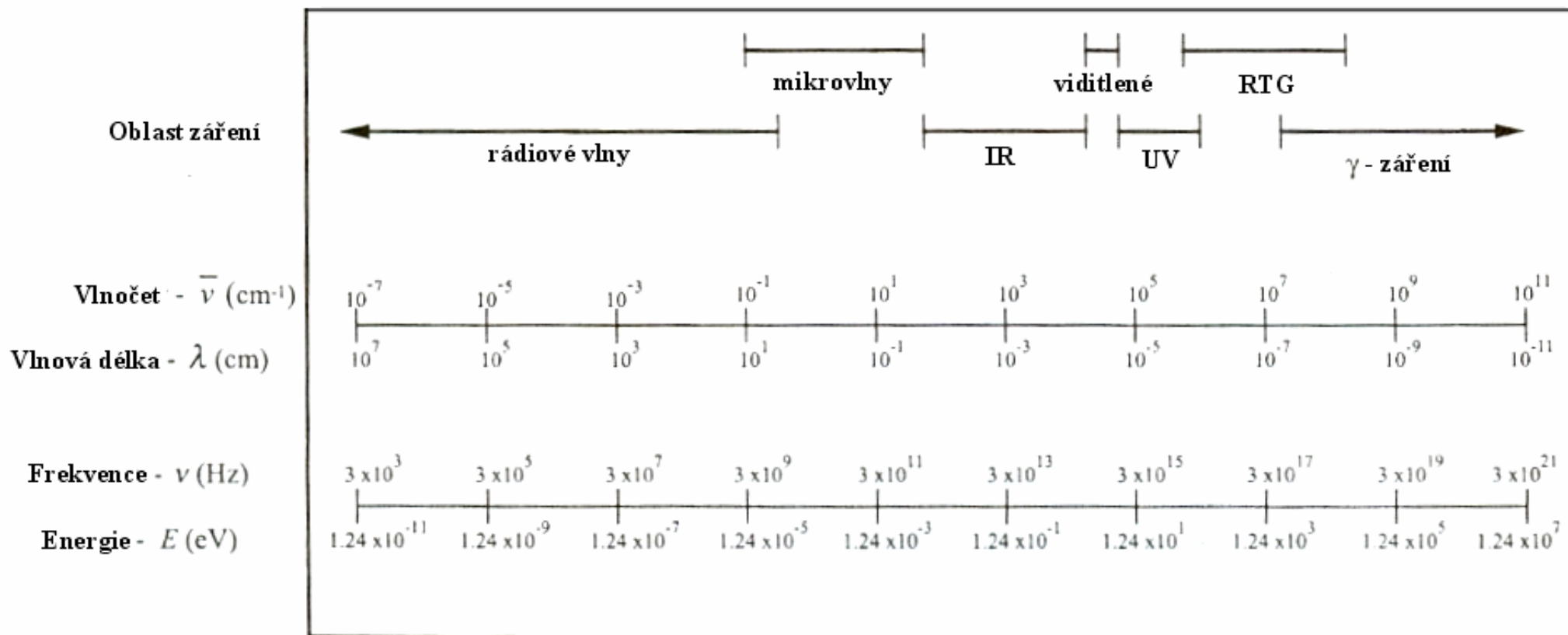
$$\nu = c/\lambda = c * (1/\lambda)$$

$$\lambda = c/\nu$$

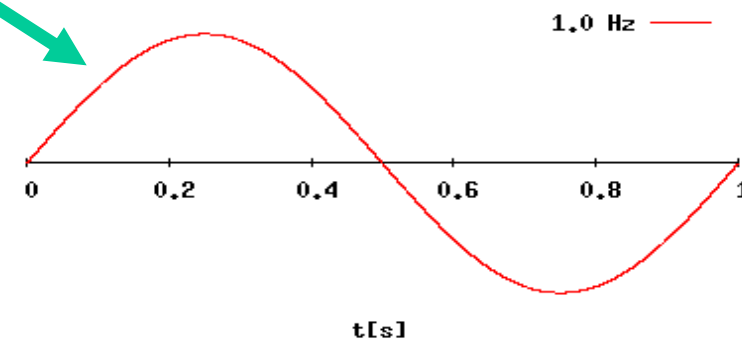
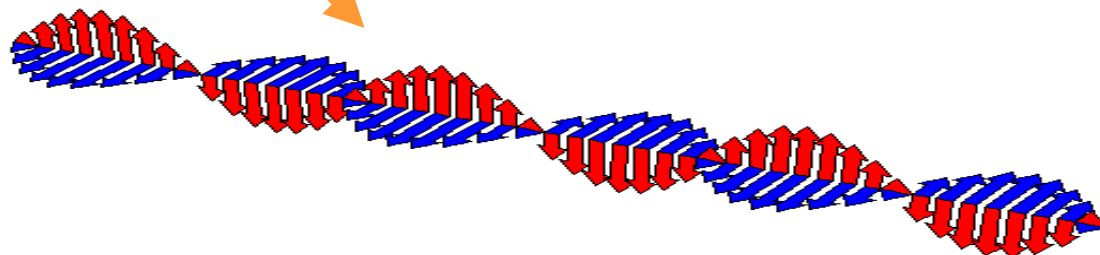
$$c = \nu * \lambda$$

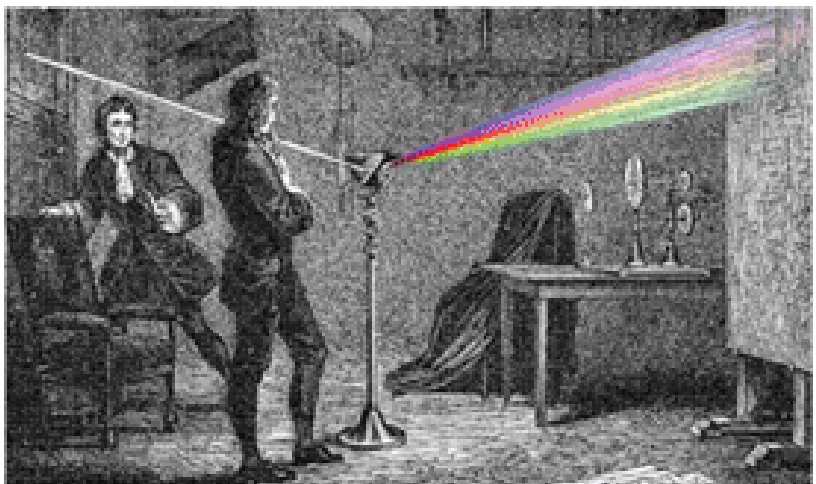
Typy elektromagnetického záření

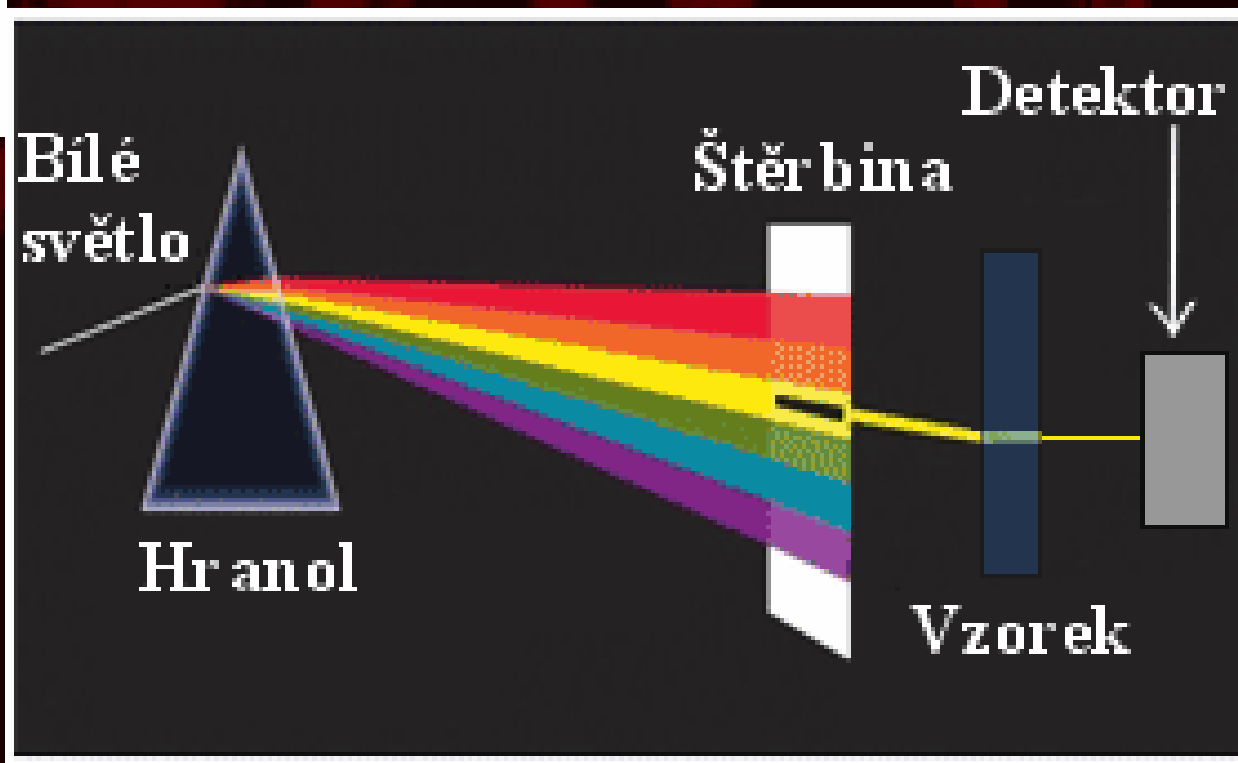
Stejný charakter, rozdíl pouze v energii => vlnové délce => frekvenci

Vznik spektra (viditelné světlo)

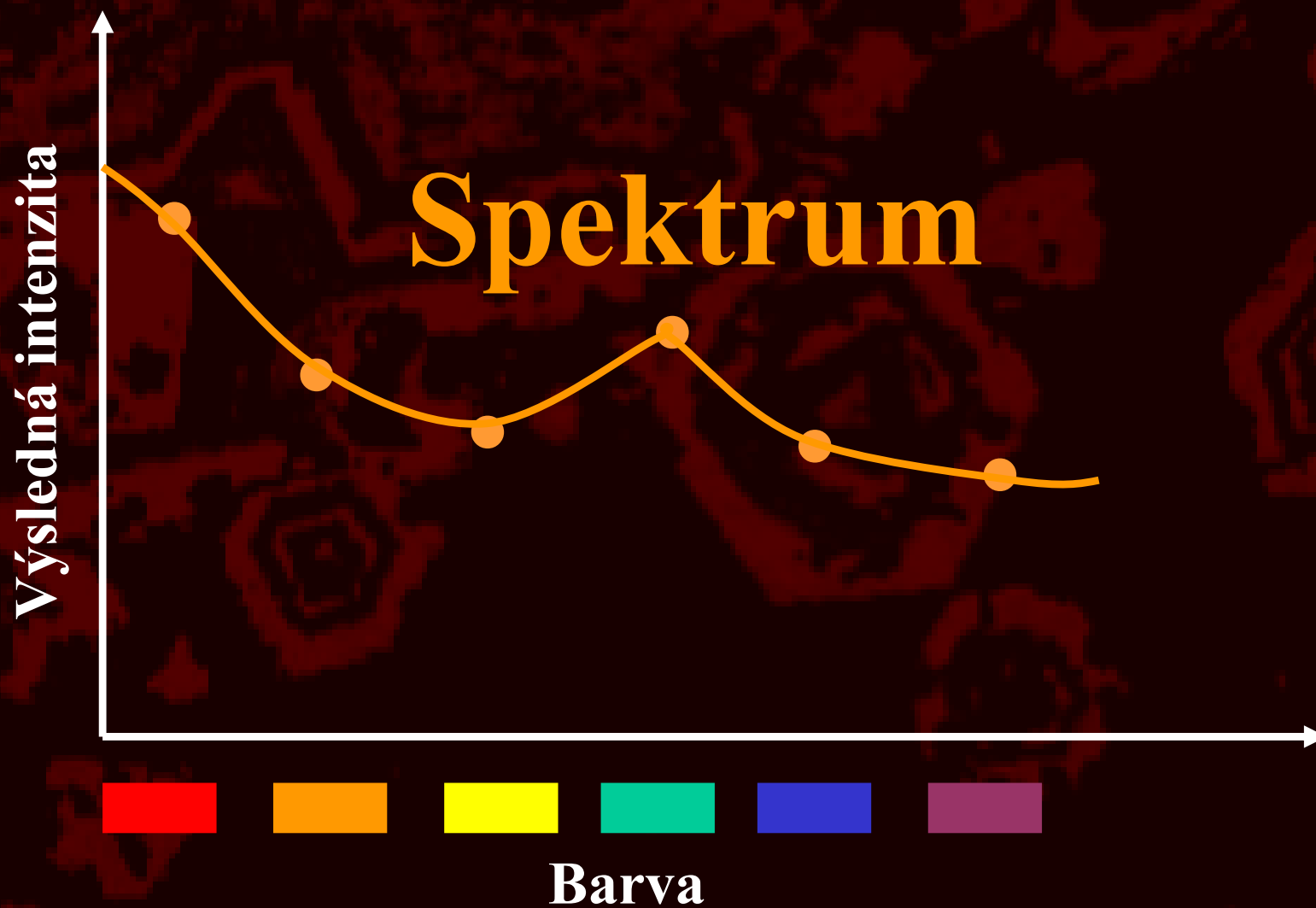

Soudruh Newton při pokusu o rozklad slunečního světla

Štěrbinou vymežíme určitou barvu, kterou necháme procházet vzorkem a měříme výslednou intenzitu záření. Opakujem s další barvou.

Konstrukce spektra (viditelné světlo)

Konstrukce spektra (viditelné světlo)

Každá barva představuje "určitou" energii záření → vlnočet, frekvenci atd. - použitelné jako jednotky na ose x

Pojem spektroskopie

Spektroskopie je disciplína, která se zabývá měřením intenzity (amplitudy) určitého vlnění (světlo, zvuk, mech. vlny atd.) po jeho interakci s hmotou, **v závislosti na jeho energii => vlnové délce => frekvenci ...**

Základní členění spektroskopie

Absorpční (těleso pohlcuje určité vlnové délky více než jiné)

Emisní (po excitaci vhodným způsobem těleso urč. záření vydává)

Luminiscence

Typy spektroskopie

Interakce s
hmotou

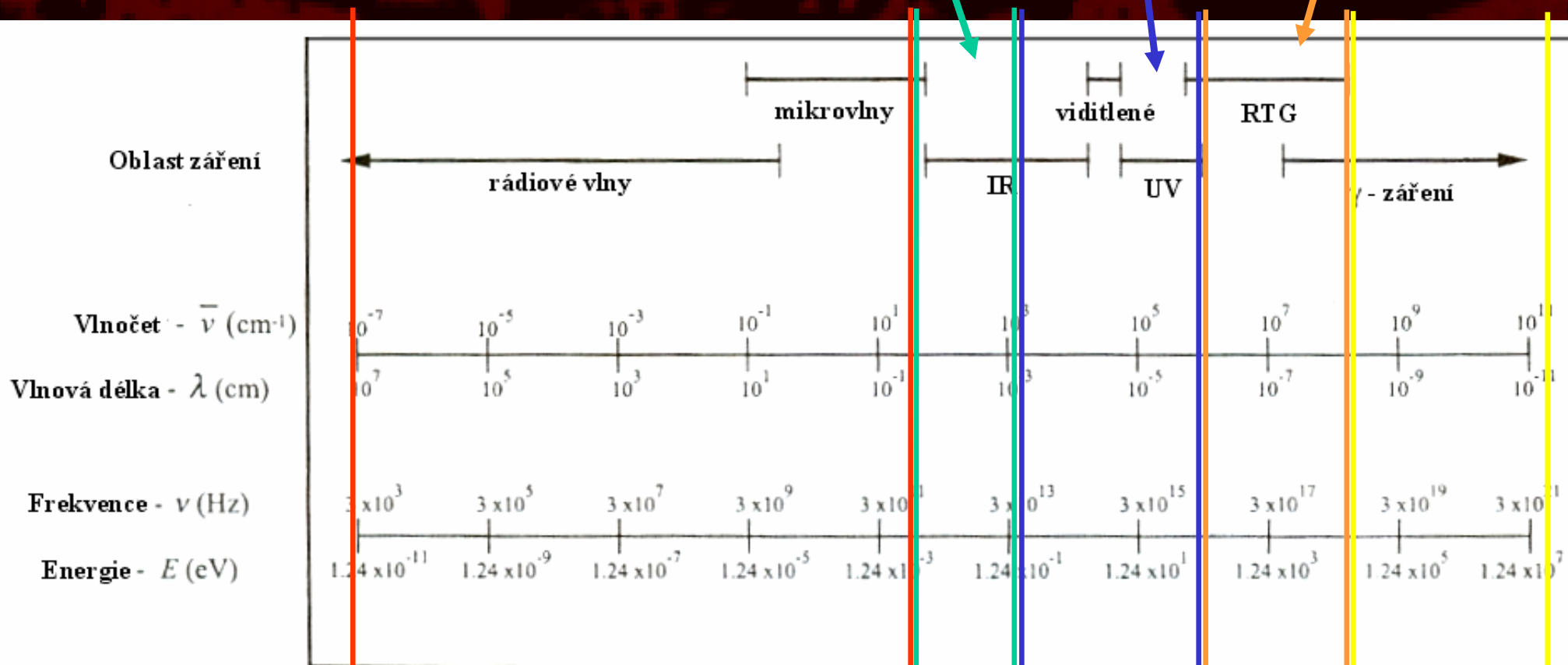
vyražení vnitřních
elektronů atomu

spin jader atomů

pohyby molekul

elektronové
přechody v rámci
valenč. orbitalů

jaderné
reakce

Příklad
spektroskopie

NMR, EPR, ...
Tamara!

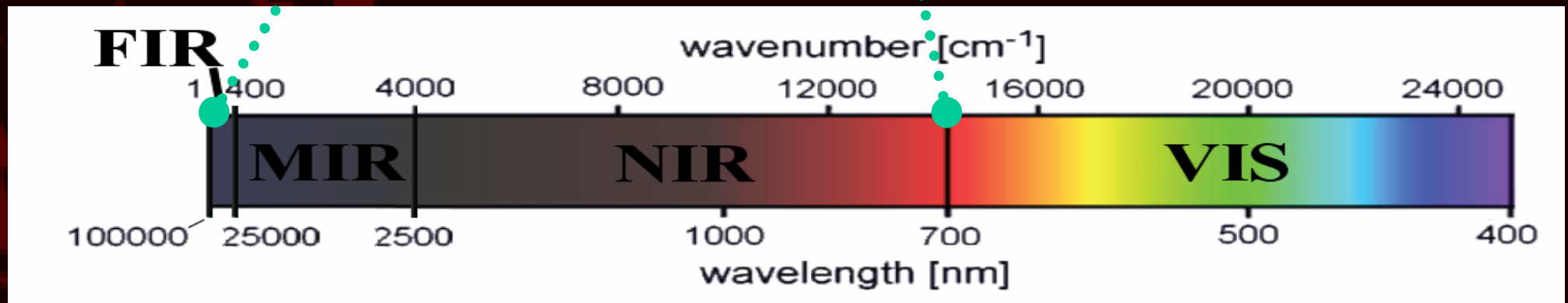
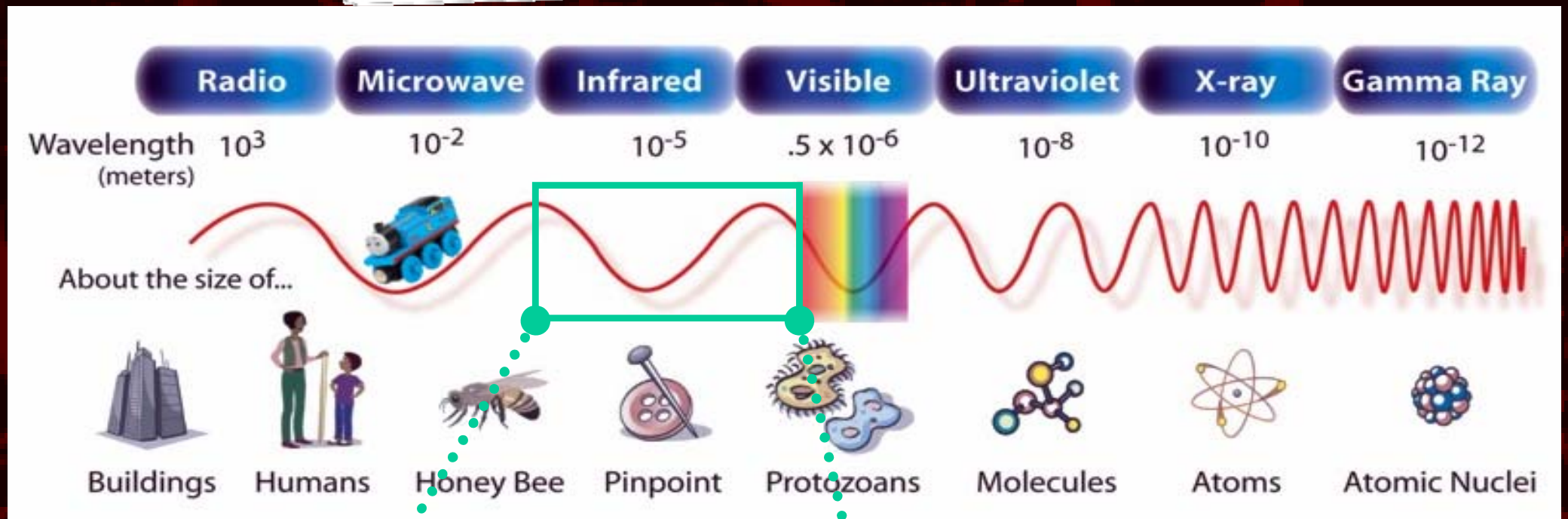
IR

UV
VIS

EXAFS
XANES

Mossbauer

Vymezení oblasti IR záření

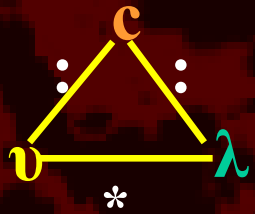
Vlnočet (Wavenumber)

Čím vyšší energie záření, tím vyšší frekvence kmitů podle Planckova zákona

$$E = h\nu$$

E-energie, h-Planckova konstanta, ν -frekvence daného záření

a zároveň

$$\nu = c/\lambda$$

ν -frekvence daného záření, c -rychlost světla, λ -vlnová délka záření v cm

Odtud plyne: $E = h\nu = h * c/\lambda = hc * 1/\lambda = \underline{hc\tilde{\nu}}$

Veličina $\tilde{\nu}$ – vlnočet, jednotky cm^{-1} , je přímo úměrná energii záření (stejně jako frekvence) - použití při zobrazení IR spektra (osa x)

Vlnočet udává, kolikrát se vlnová délka použitého záření vejde do 1 cm

Princip IR spektroskopie

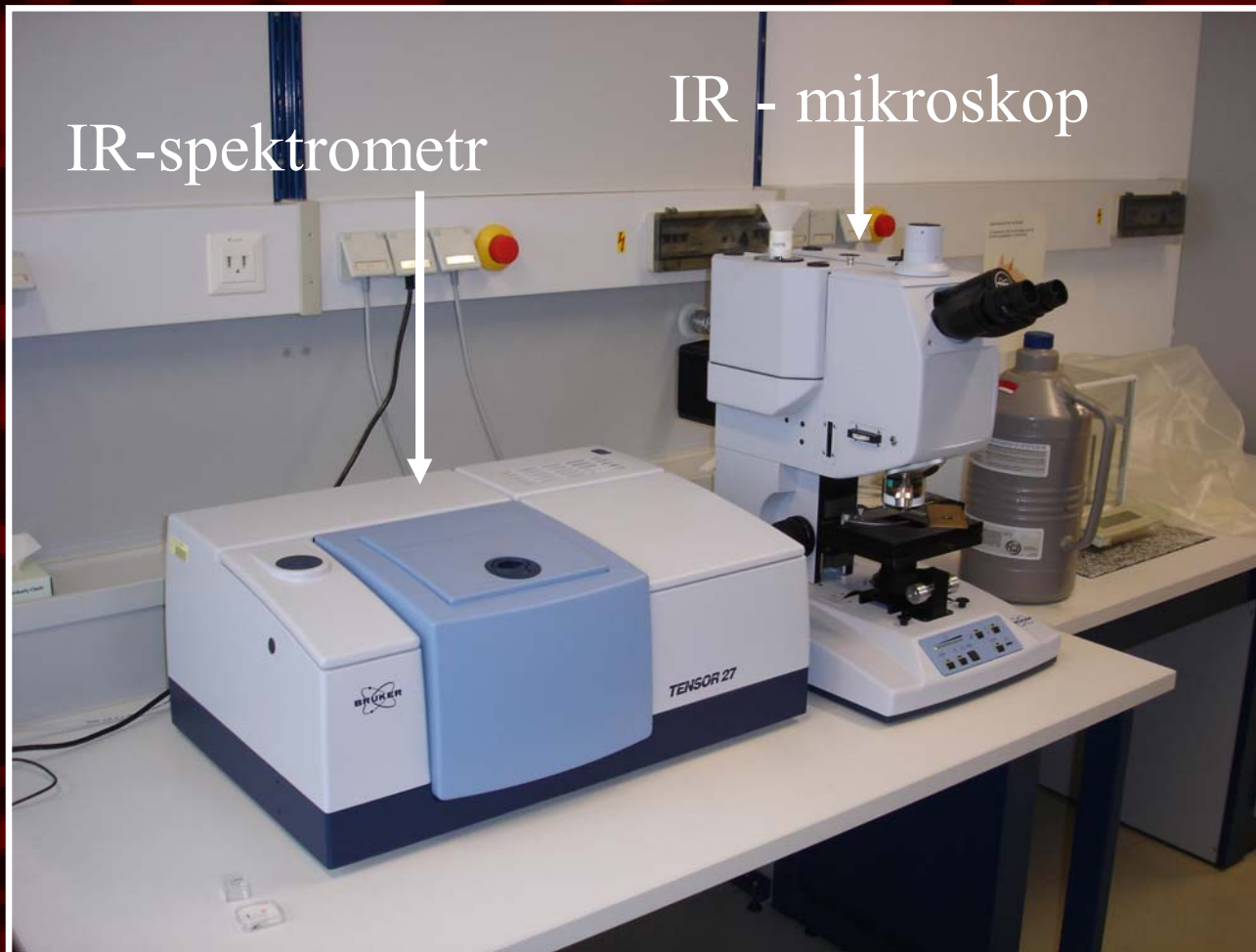
Účinek kmitání elektrického vektoru IR záření na strukturu minerálu lze znázornit pomocí mechanického kmitání – kinetické projevy (pohyb částí struktury)

Při určité vhodné frekvenci (jíž náleží konkrétní hodnota vlnočtu) dojde k rezonanci funkčních skupin, molekul či strukturních polyedrů ve zkoumané látce, označované souhrně termínem FONON (Beran & Libowitzky 2001)

Dochází ke zvýšené absorpci záření o dané frekvenci

Přístrojové vybavení

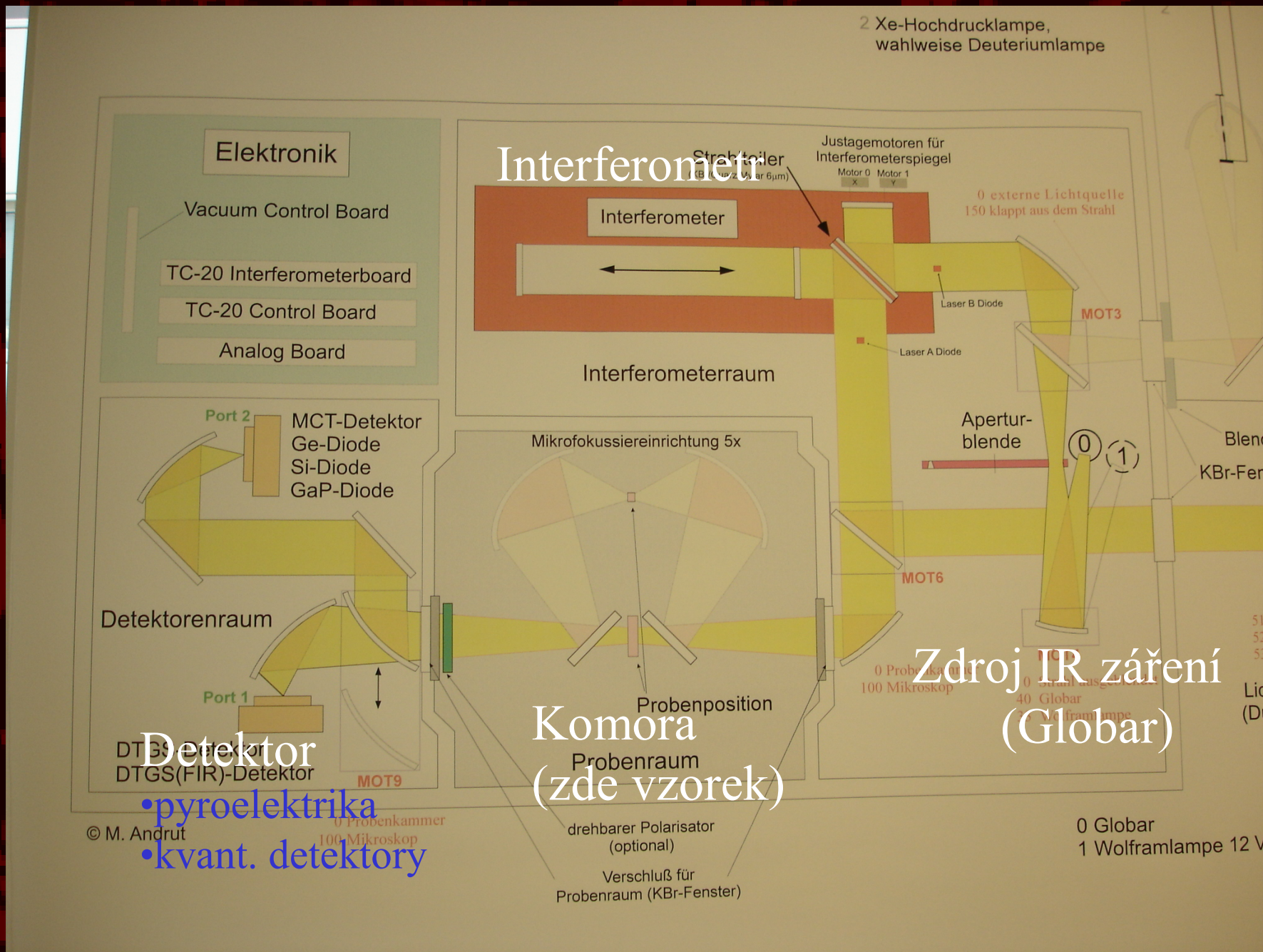
Účel IR spektrometru - prosvítit či osvítit (měření na odraz) vzorek
IR zářením o různých frekvencích = energiích = vlnových délkách =
vlnočtech

IR - spektrometr
Bruker Tensor 27

Přístrojové vybavení

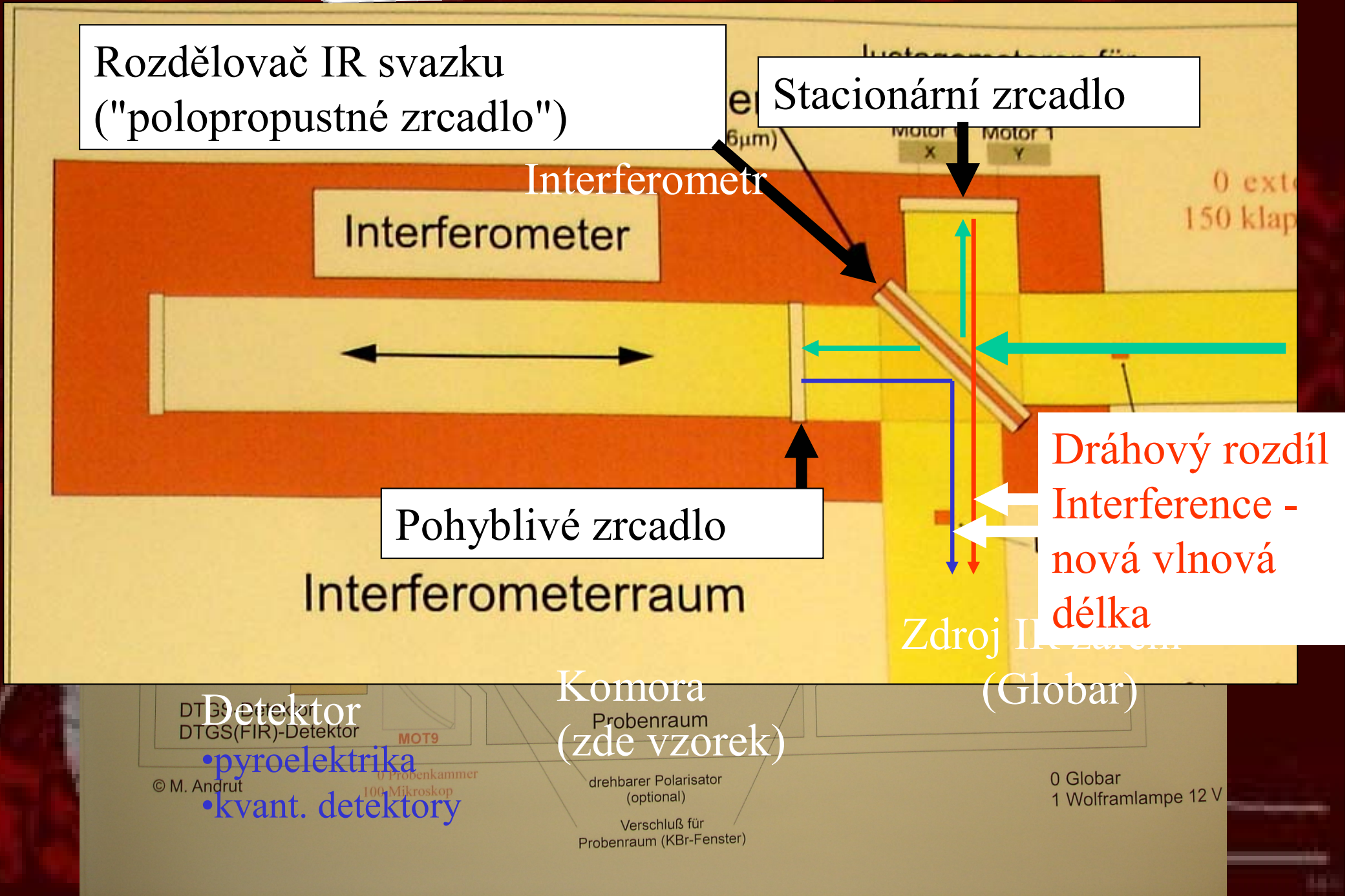

Detektor
•pyroelektrika
•kvant. detektory

Komora (zde vzorek)

Zdroj IR záření (Globar)

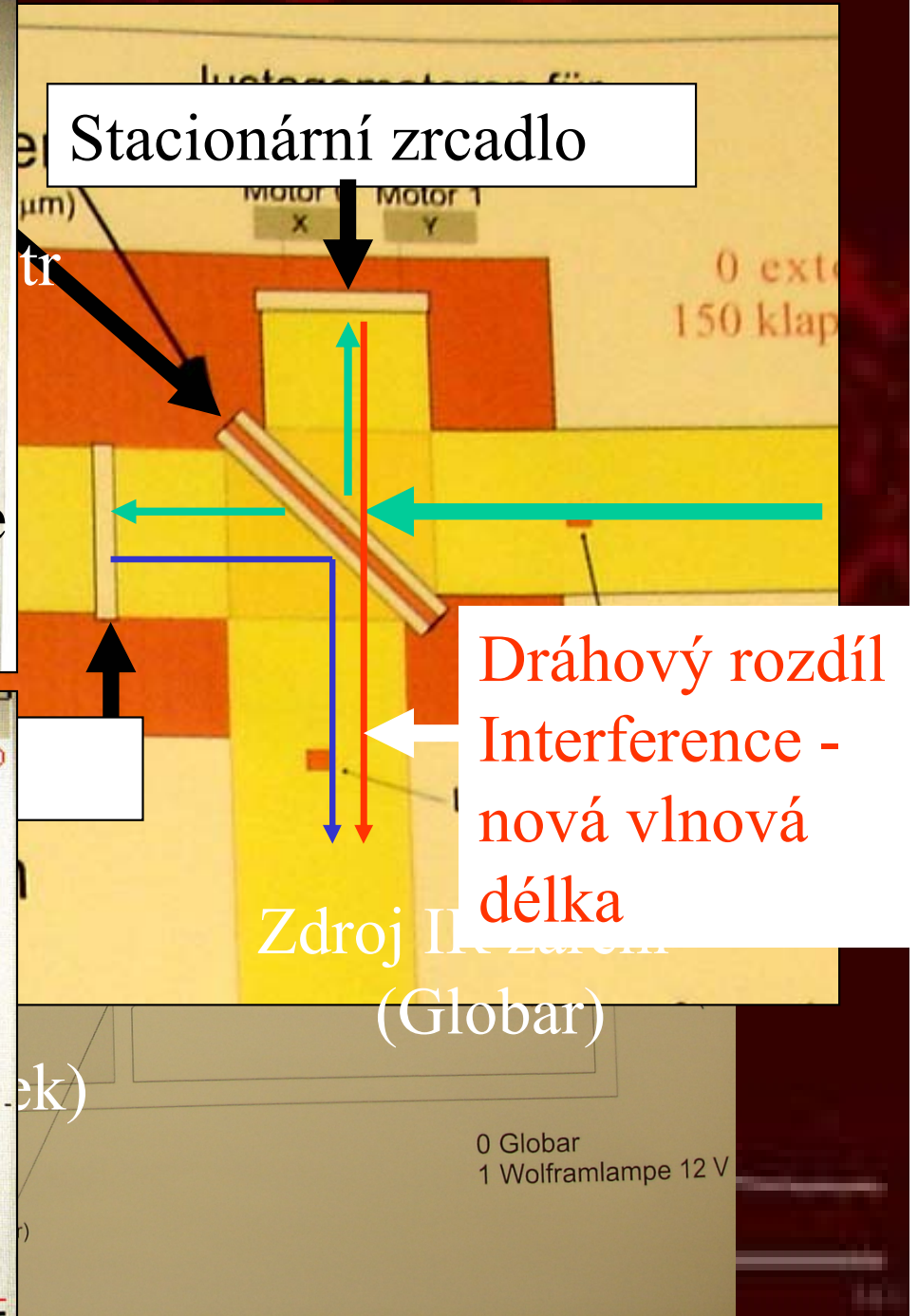
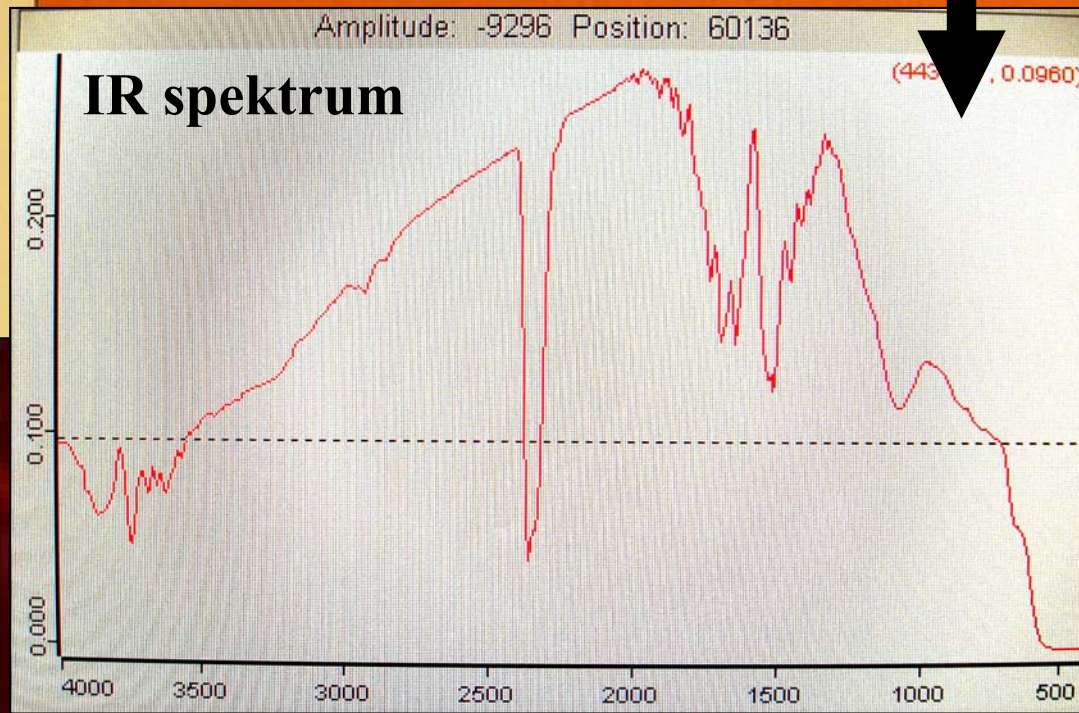
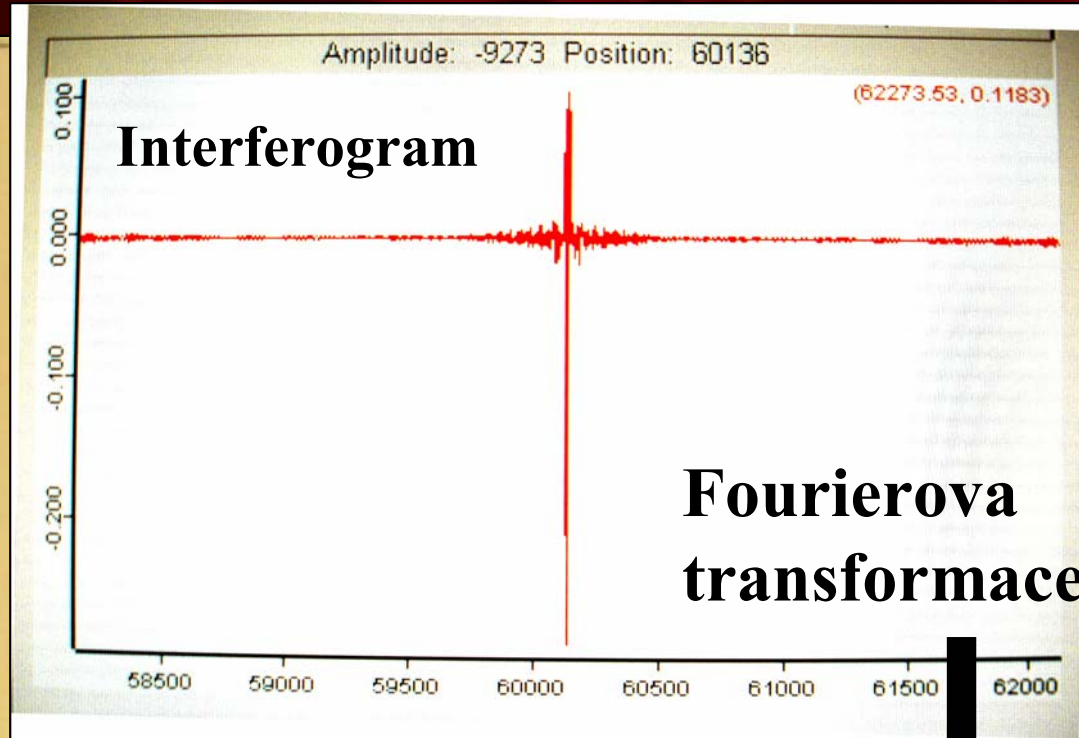
Interferometr

Dráhový rozdíl
Interference -
nová vlnová
délka

- pyroelektrika
- kvant. detektory

Signál jdoucí do detektoru

Přístrojové vybavení

Komora s úchytem pro nosiče se vzorkem

IR-mikroskop připojený k IR-spektrometru

Vzorek

Oboustranně leštěný výbrusový preparát

Kruhové clonky (nosiče pro makrovzorky)

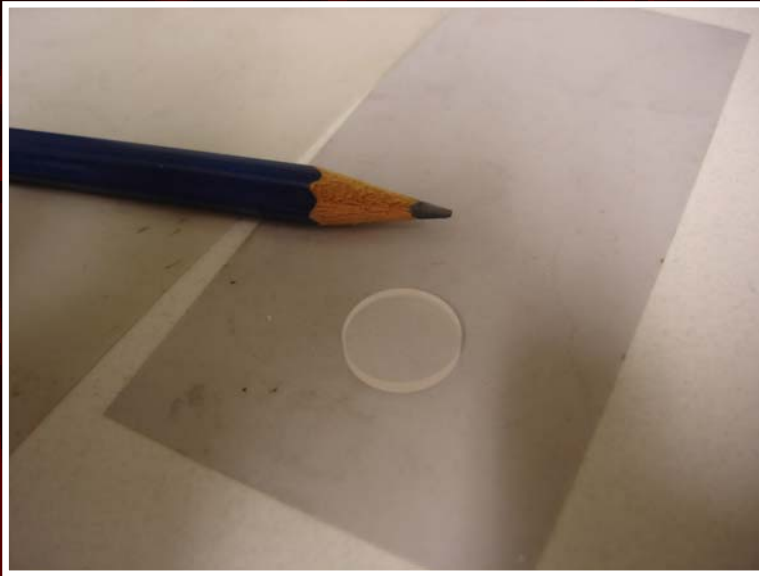

Mosazný nosič vzorků

Nosič kruhových clonek se vzorkem

Vzorek

KBr tableta obsahující práškový vzorek

Nosič kruhových clonek se vzorkem - dimenzován i na průměr KBr tablet

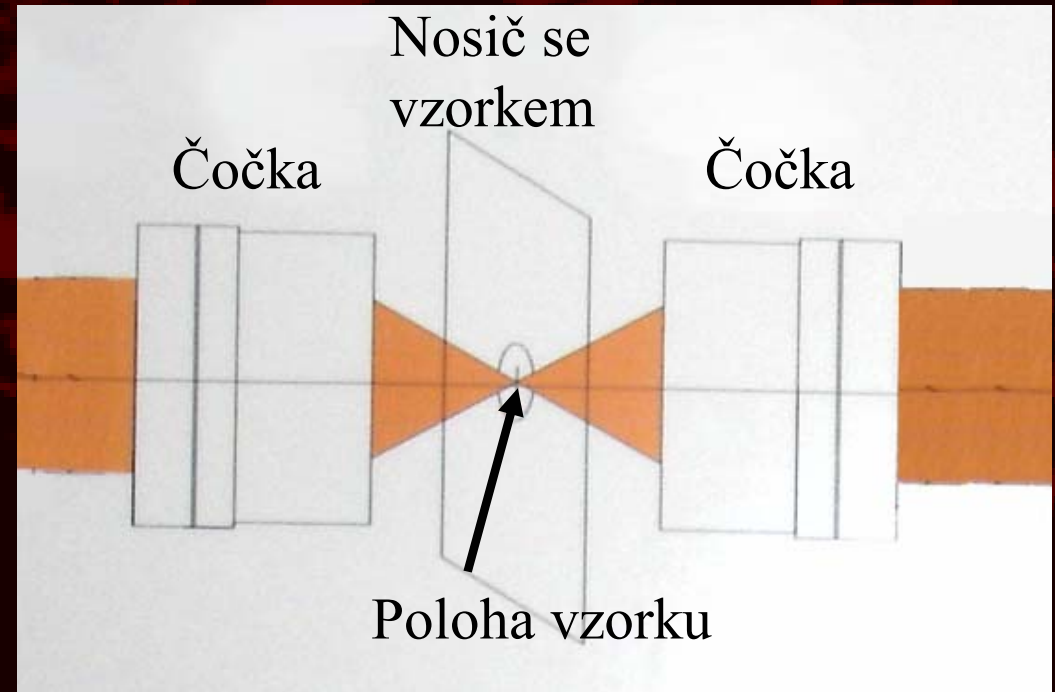
Komora pro plyny/kapaliny

Příslušenství - kondenzor

Kondenzor

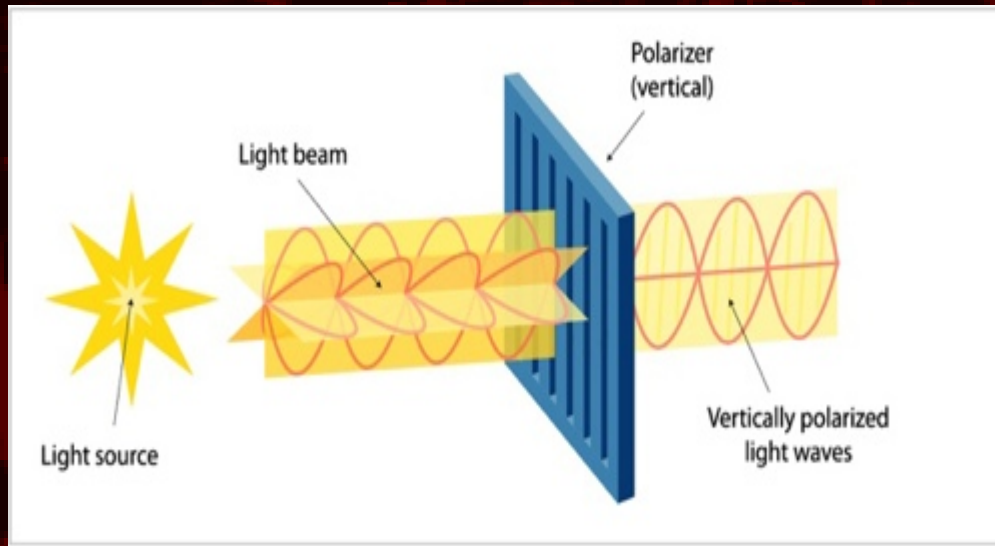

Princip kondenzoru

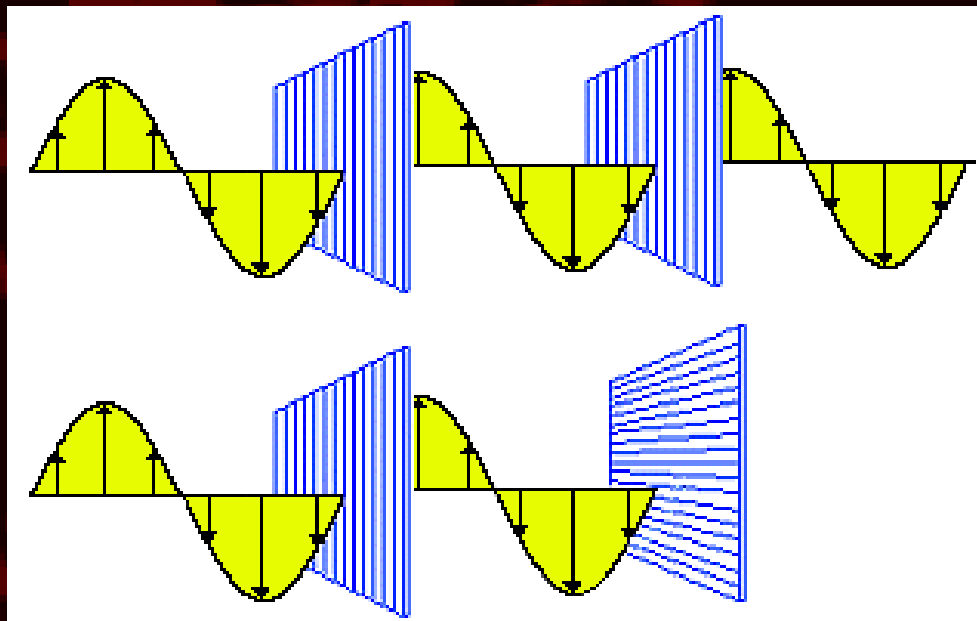
Svazek soustředěn do 1 bodu (ohniska), tam vzorek. Prozářen jen jeho malý objem, ale vysoká intenzita - více projde skrz vzorek.

Vhodné na málo propustné vzorky.

Příslušenství - polarizátor

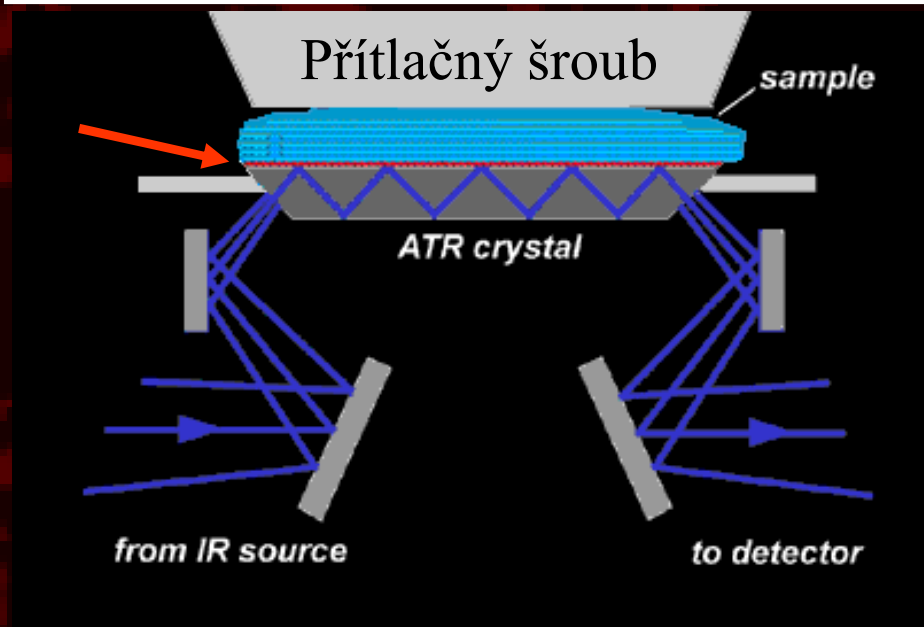
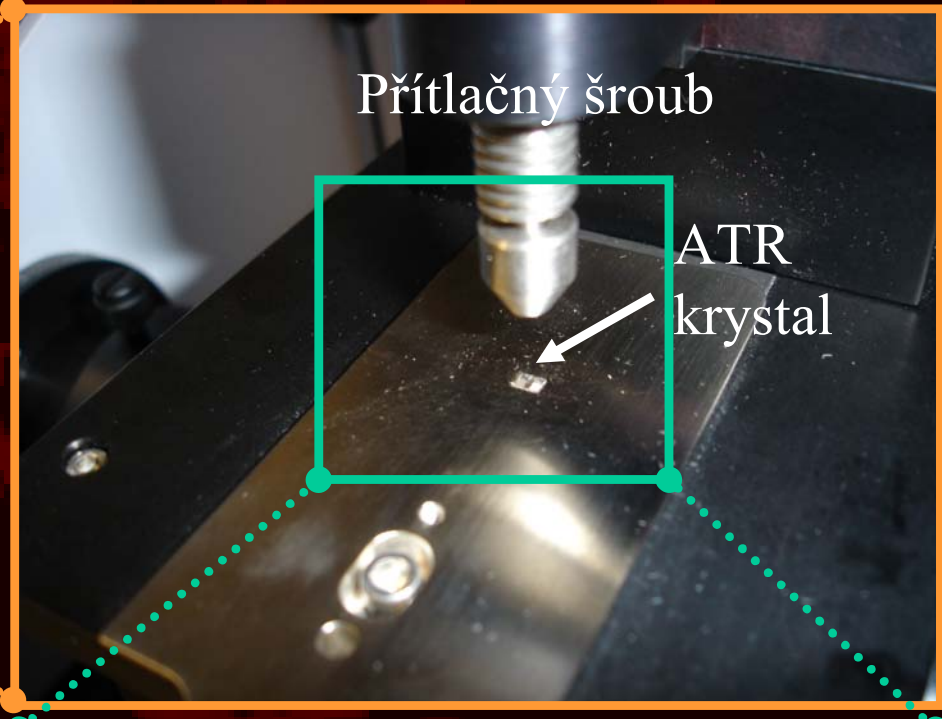
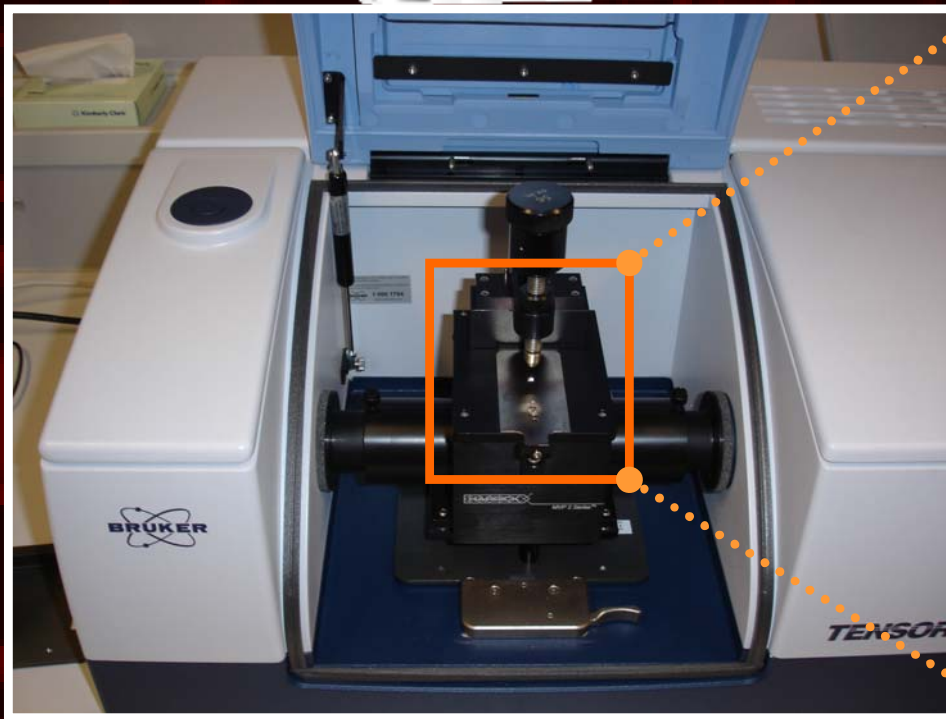

IR-Polarizátor (zlatá mřížka)

Princip polarizátoru: projde jím pouze záření s jednou konkrétní orientací el. vektoru v prostoru

Příslušenství - ATR jednotka

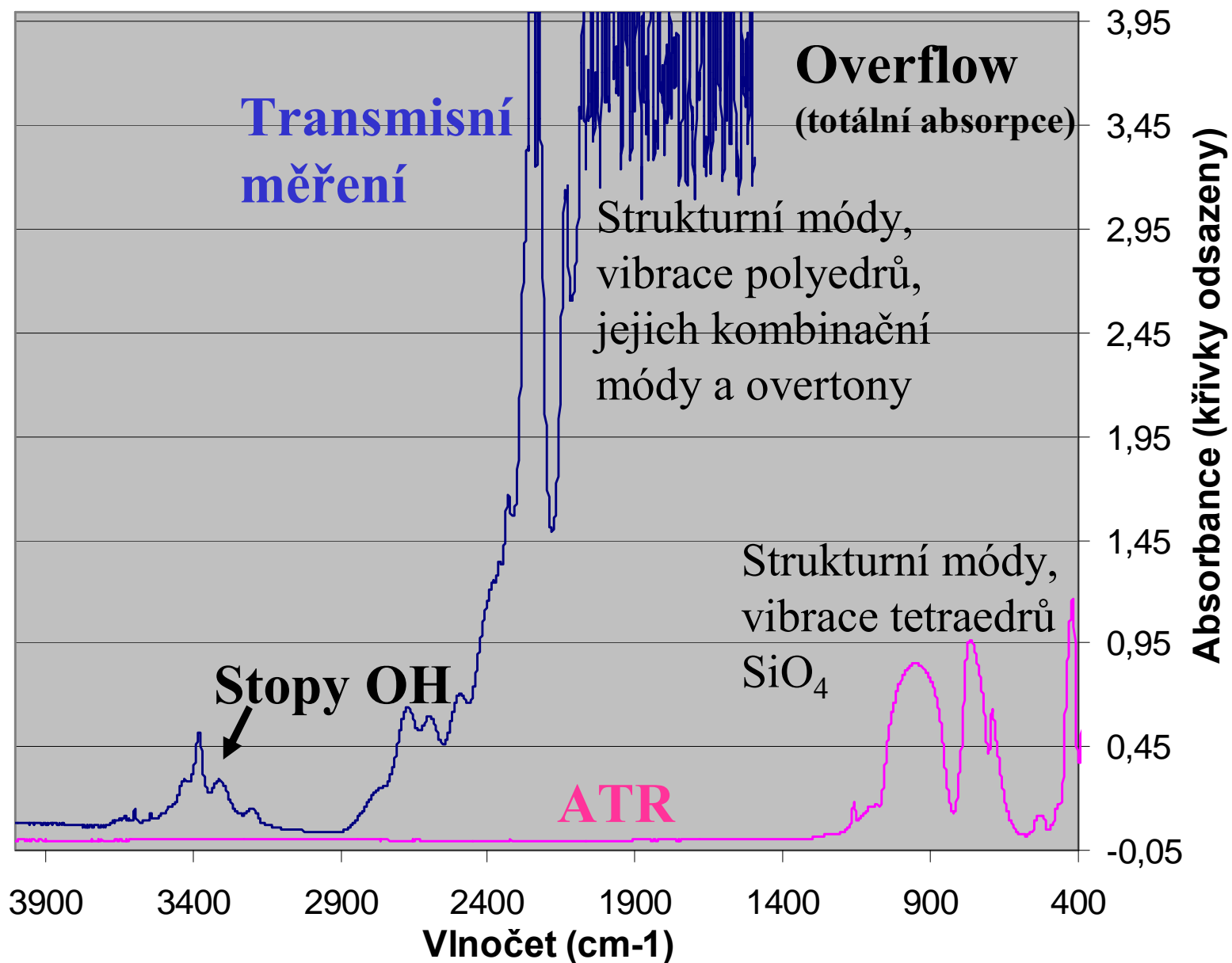

Princip ATR

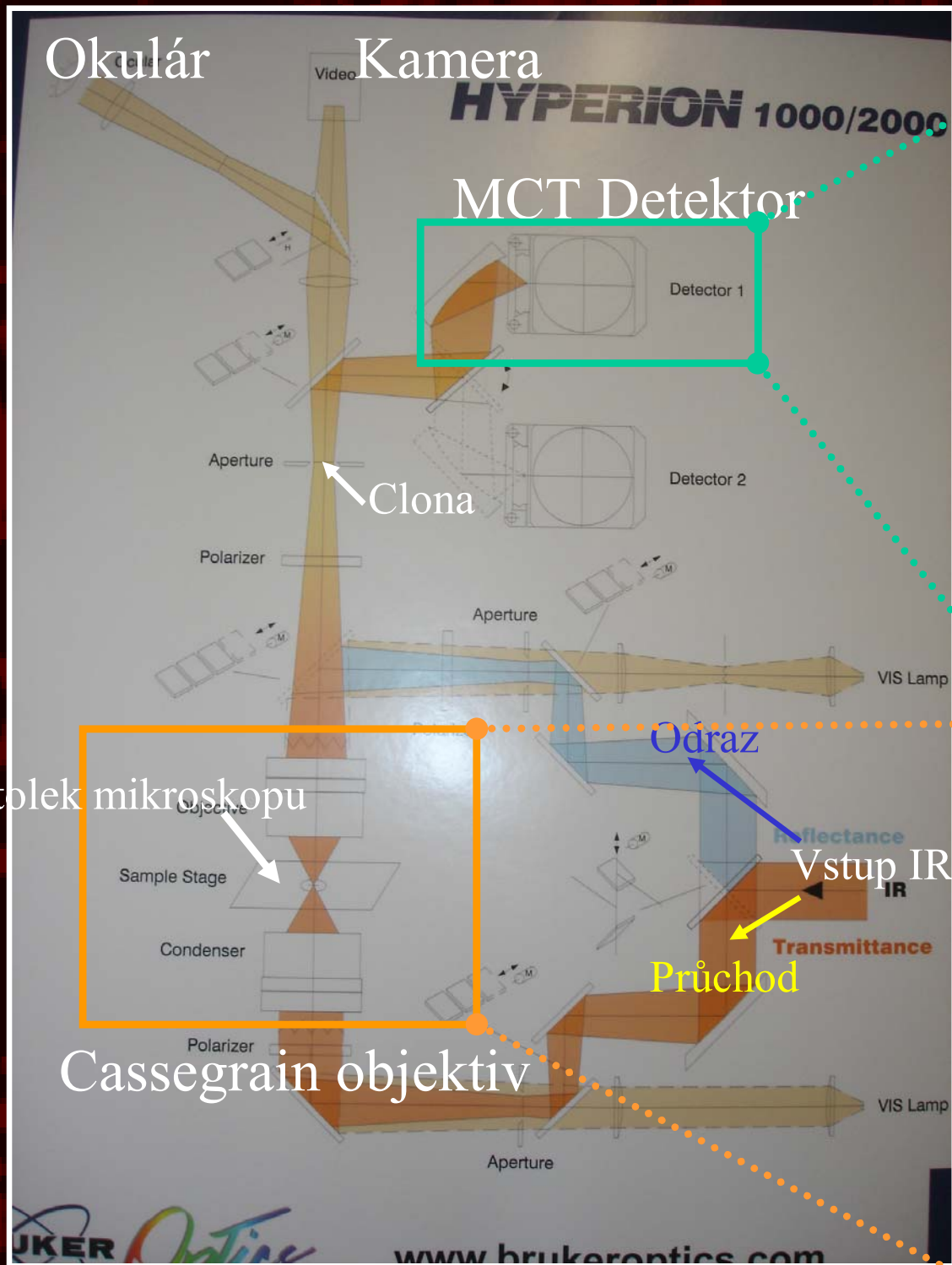

Význam ATR v praxi - křemen

Ametyst Gerald (tloušťka 0,5cm)

IR mikroskop

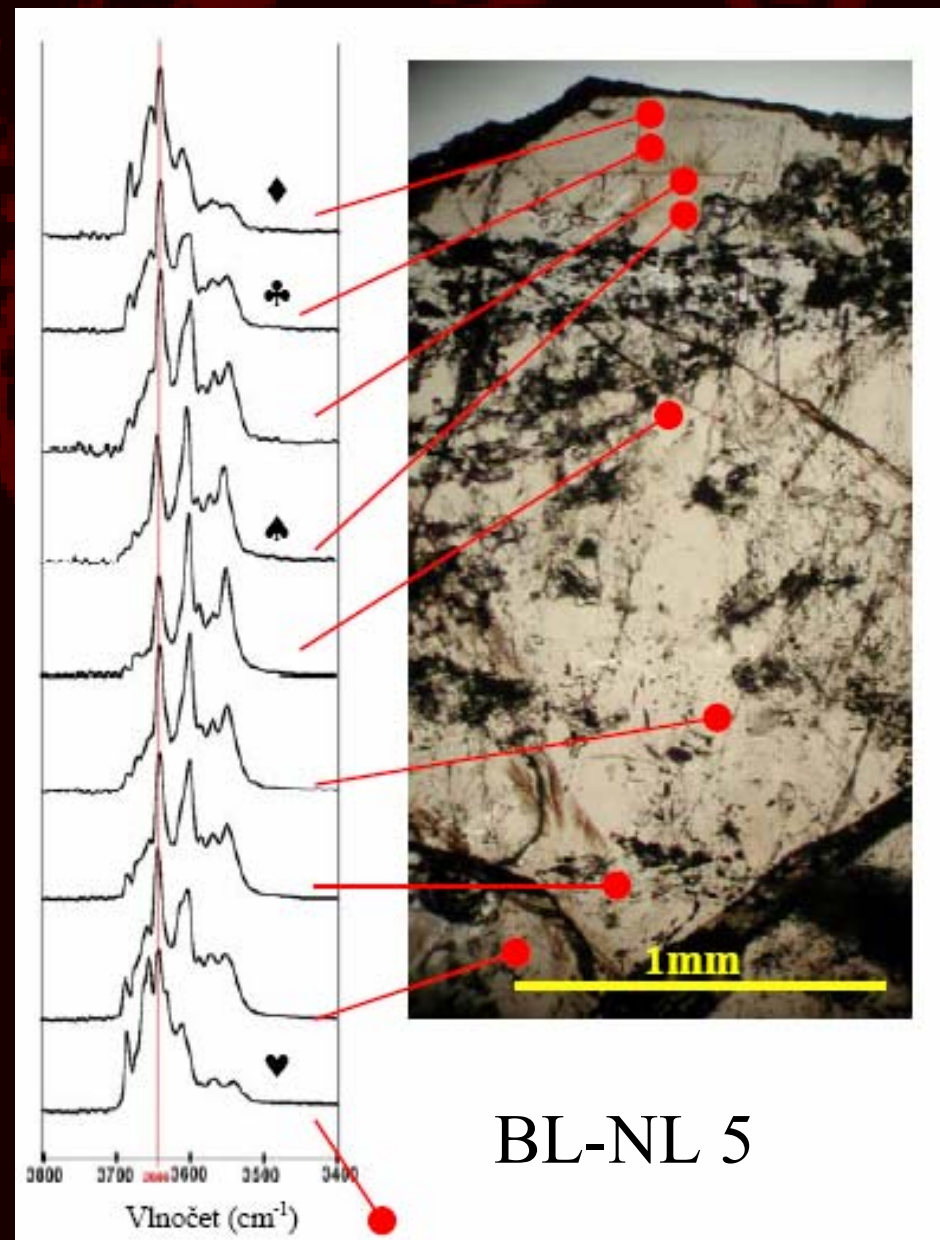
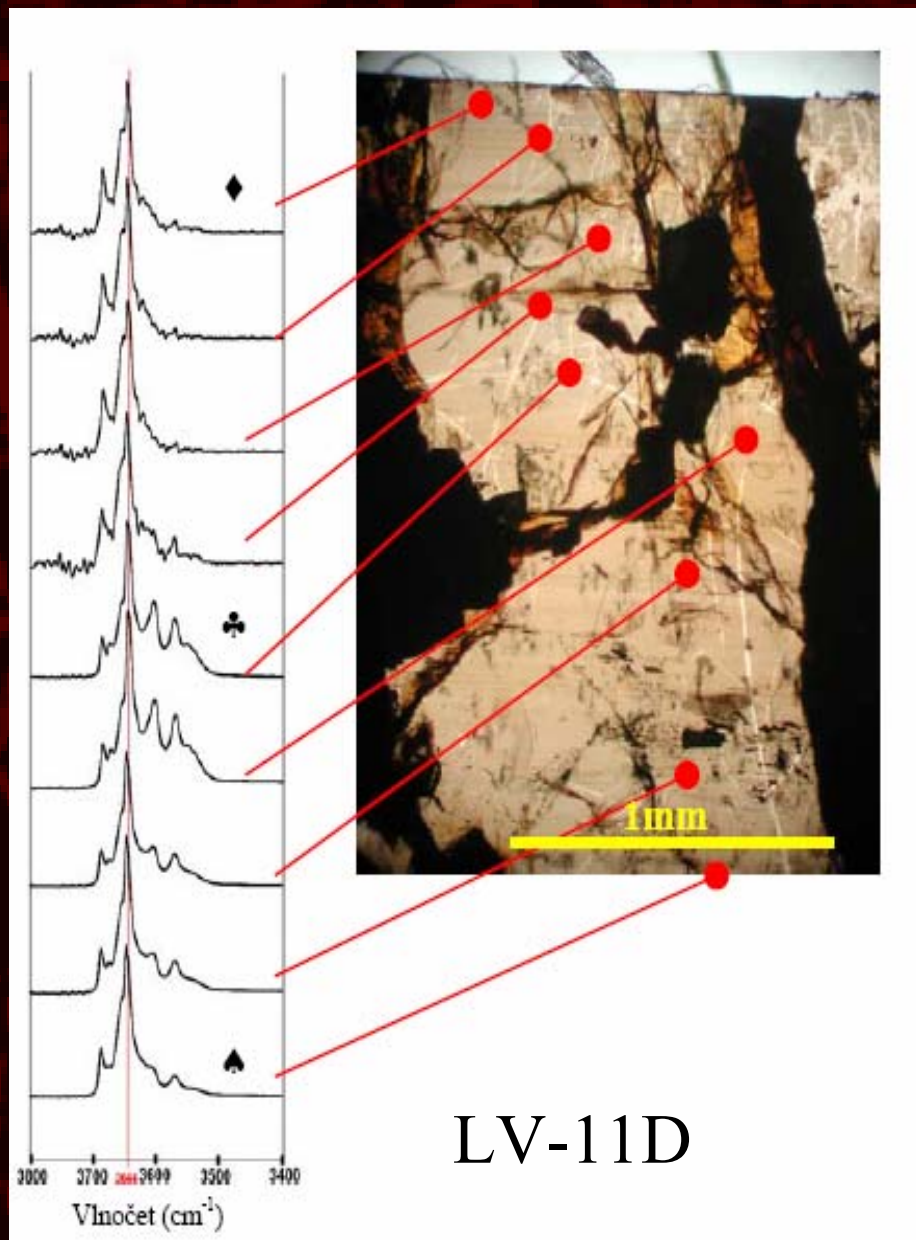
IR mikroskop

Umožňuje:

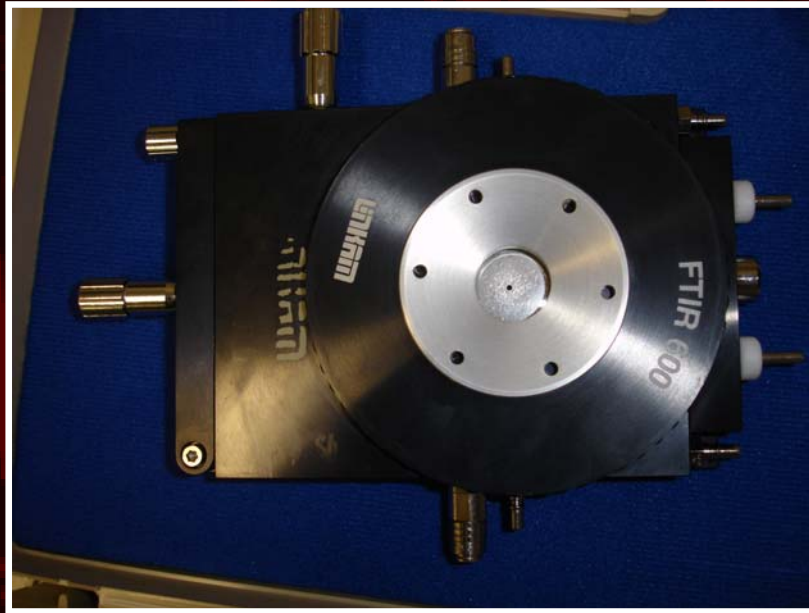
- Reflexní měření (nábrusy)
- Měření mikrovzorků
- Bodová měření (do 40 x 40 μm)
- Použití dalších příslušenství (termometr. komora, diamantová tlak. komora...)

Vzhled IR spekter podél profilu ve studovaných granátech ("bodová" měření IR mikroskopem)

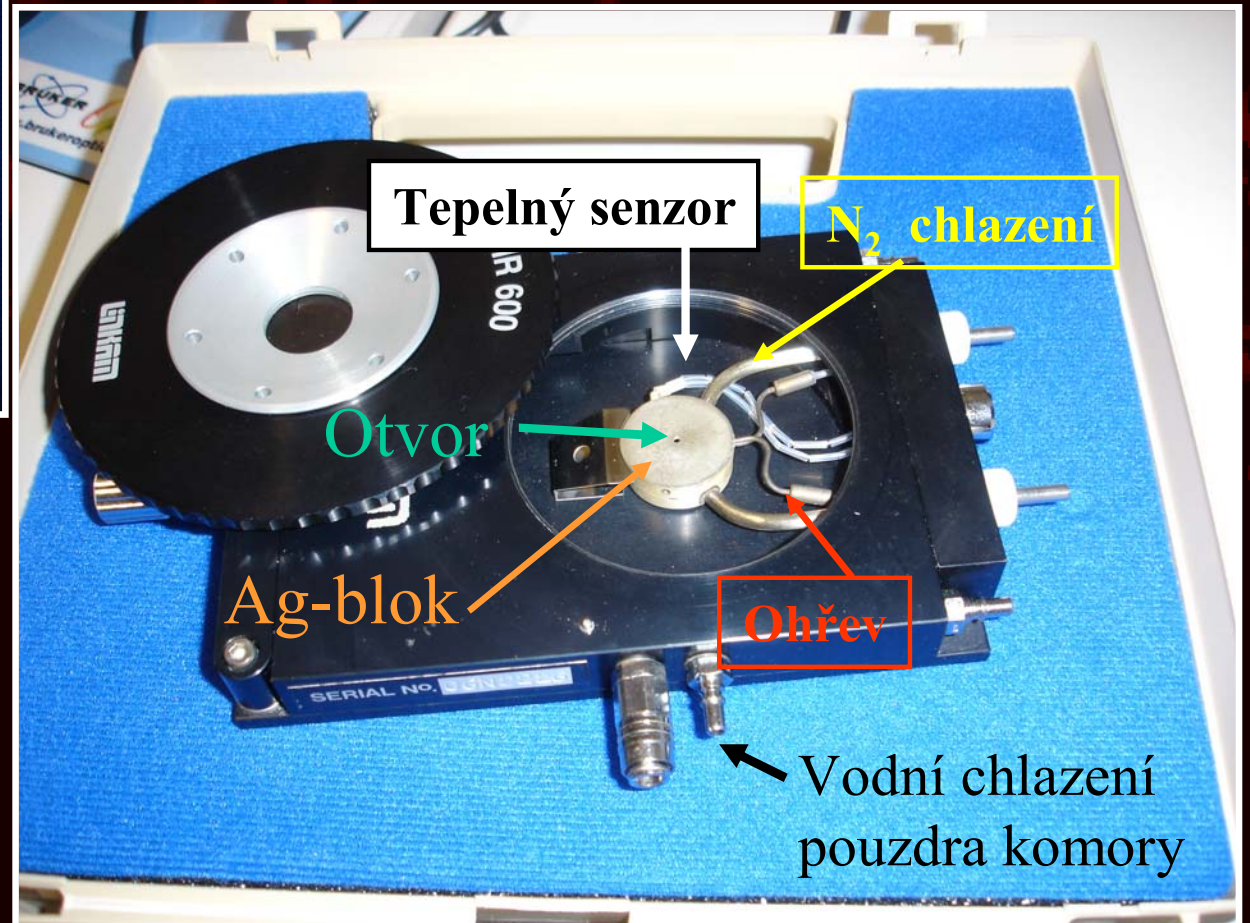

Příslušenství - mikrotermometrická komora

Celkový pohled

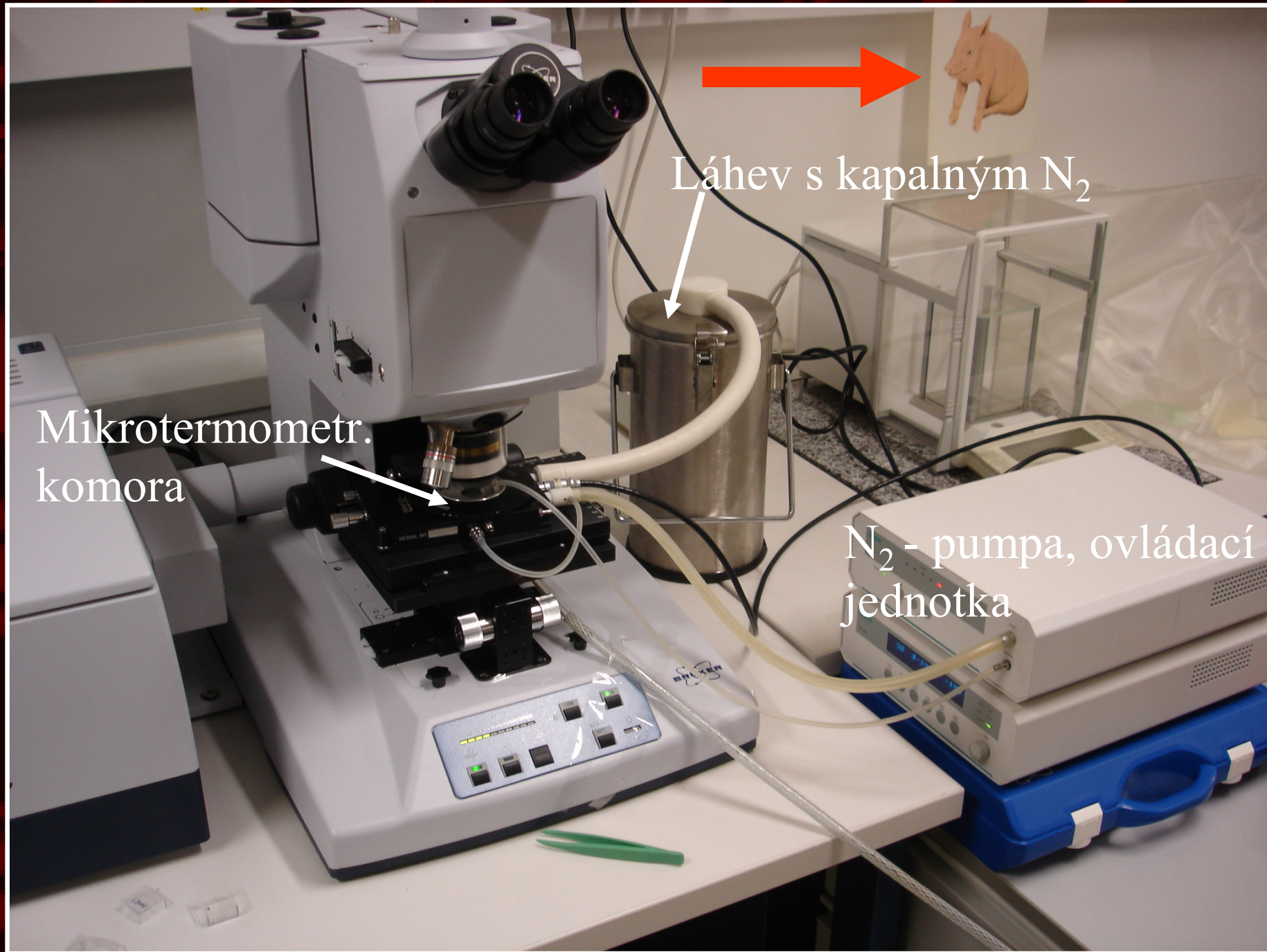
Teplotní rozsah:
-196°C ↔ 600°C
(80K ↔ 873K)

Detail

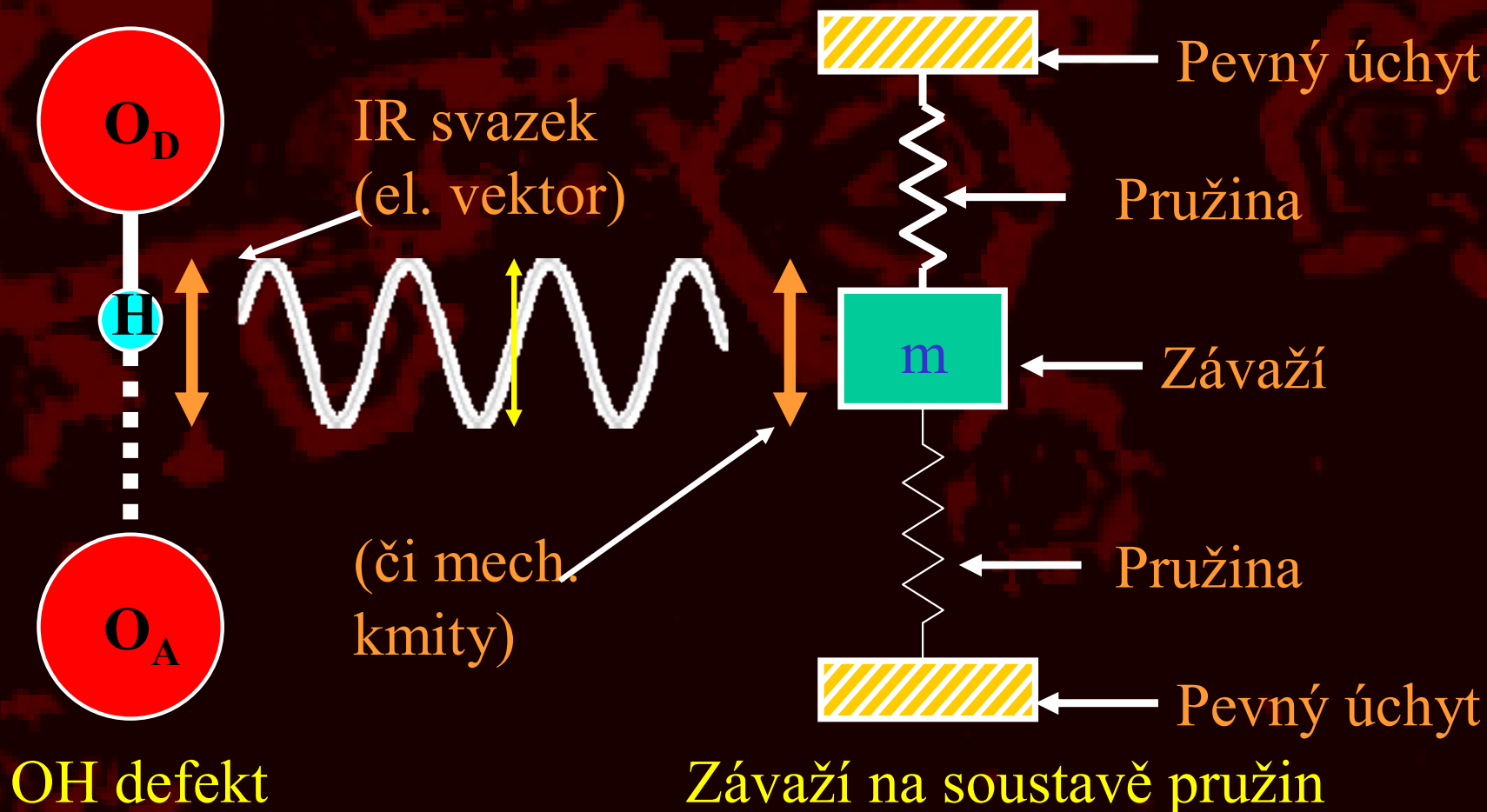

Příslušenství - mikrotermometrická komora

Model OH defektu v minerálu a jeho analogie k mechanickému oscilátoru

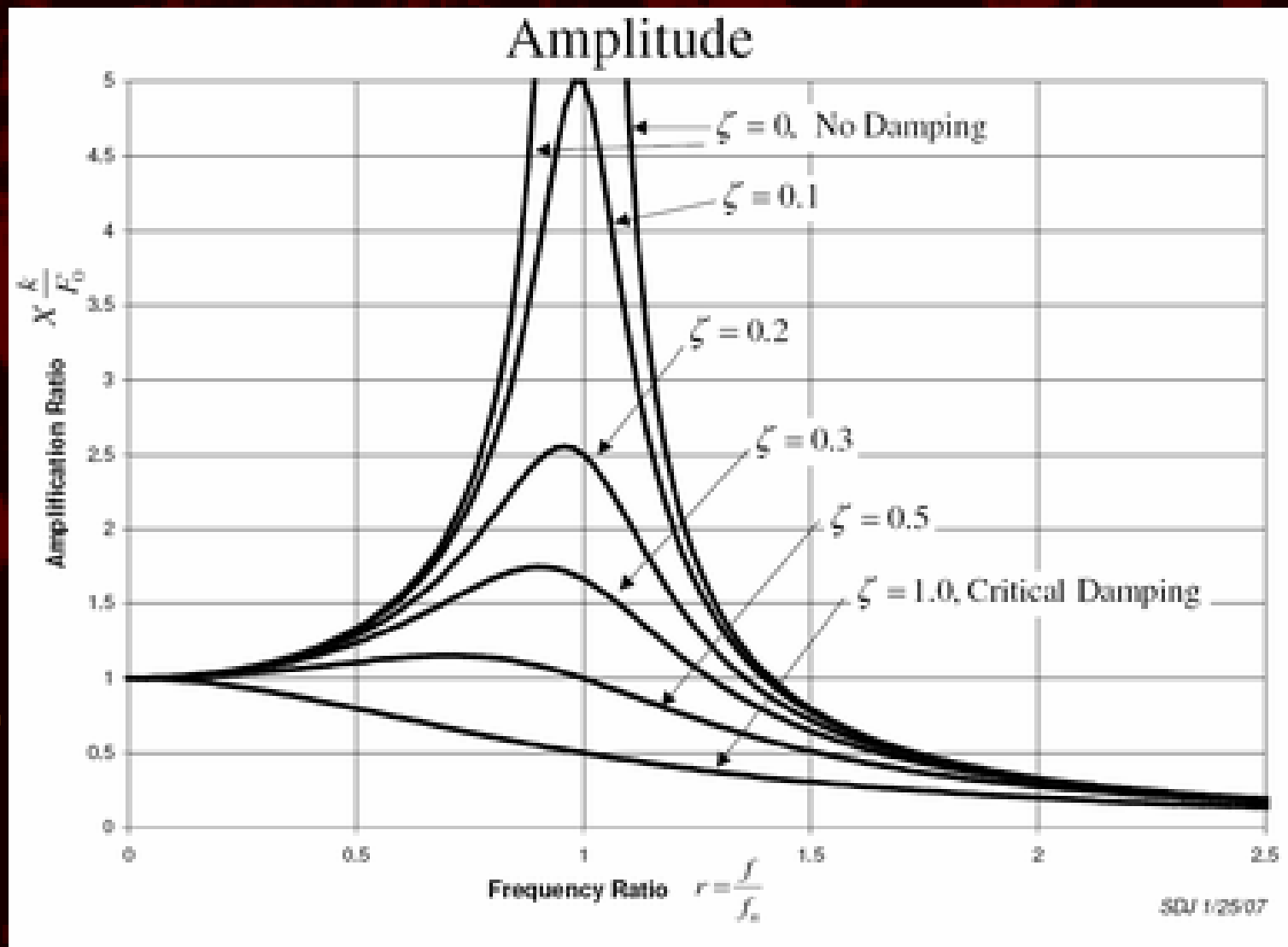
Kmitavý pohyb spjatý s vlněním o správné frekvenci (vlnočtu) způsobí rozhybání oscilátoru (ať už vodíku či závaží)

Zeslabení intenzity záření o dané frekvenci – silnější absorpce !!!

Rezonance

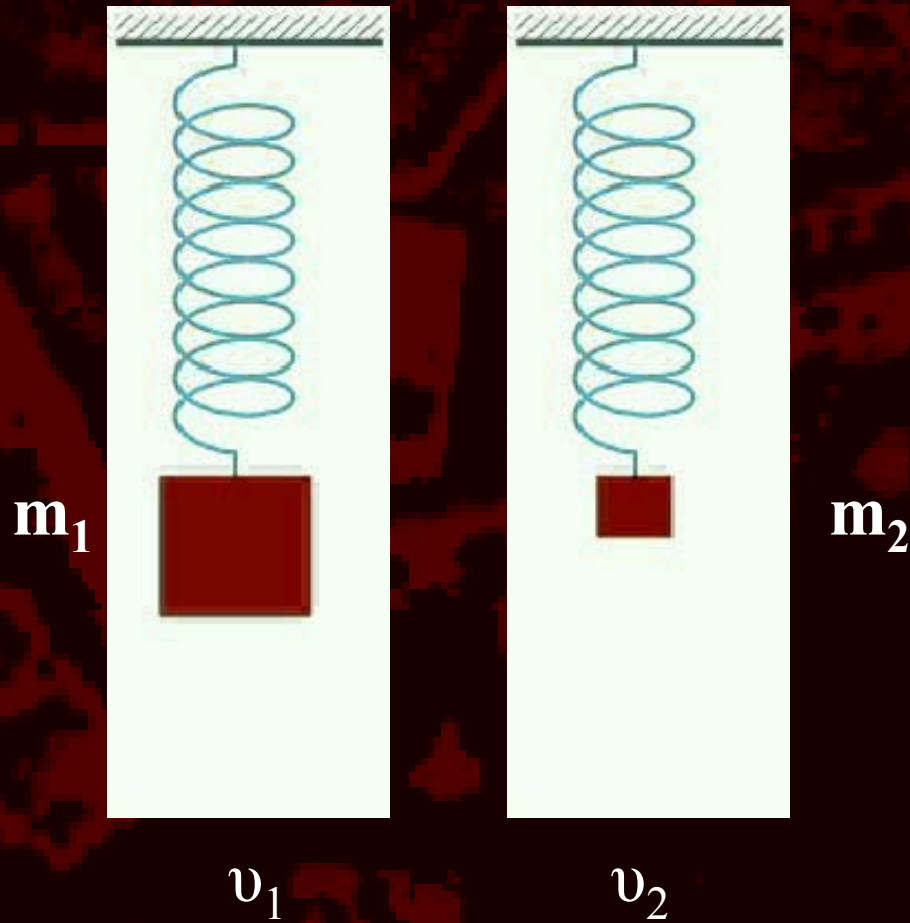
Amplituda vibrace závislého oscilátoru

Poměr aktuální frekvence/rezonanční frekvence

Reakce "závislého" oscilátoru na frekvenci nuceného kmitání

Mechanický oscilátor

Různá hmotnost oscilátoru

$$m_1 > m_2$$
$$\nu_1 < \nu_2$$

Nepřímá úměrnost

Tuhost pružiny

Rez. frekvence

Tuhost pružiny

Rez. frekvence

$$k_1 < k_2$$

$$\nu_1 < \nu_2$$

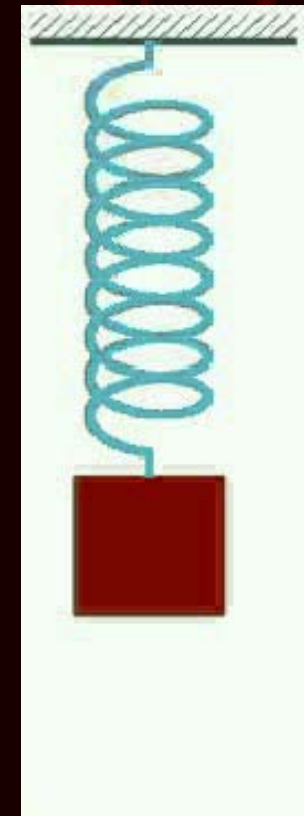
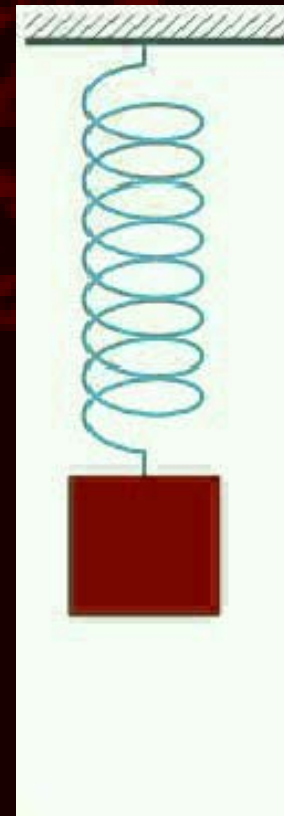
Přímá úměrnost

k_1

ν_1

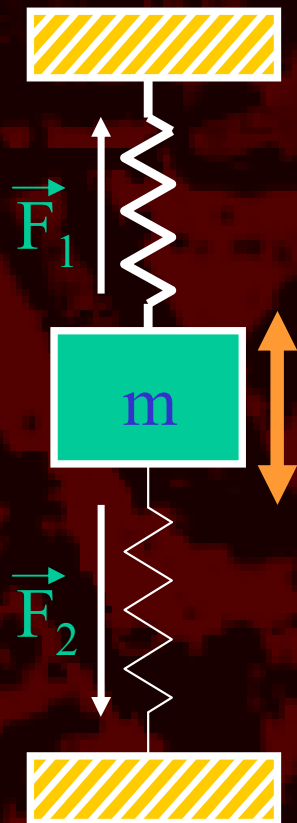
ν_2

k_2

Různá tuhost pružiny

Pozice absorpčních peaků ve spektru

Silový účinek pružin se částečně ruší – F1 vs. F2

$$\nu = 1/2\pi * (k/m)^{0,5} \quad (\text{Beran \& Libowitzky 2001})$$

Rezonanční frekvence (ν) mechanického oscilátoru přímo úměrná tuhosti pružiny (k) a nepřímo úměrná hmotnosti závaží (m). **TOTÉŽ V IR SPEKTROSKOPII !!!**

Čím tužší pružina a čím lehčí závaží, tím vyšší je rezonanční frekvence.

V IR spektroskopii OH defektů: hmotnost (m) oscilujícího vodíku neměnná, „tuhost pružiny“ (pevnost O-H vazby) proměnlivá – více peaků ve spektru.

Vliv vodíkového můstku: Čím silnější, tím více oslabena vazba mezi O_D a H, tím nižší frekvence vibrace a tedy vlnočet

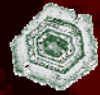
Typy kinetických účinků IR záření - H₂O molekula

Translace – volné H₂O molekuly (pára) Mikrovlnná oblast

Rotace – volné H₂O molekuly (pára)
Mikrovlnná oblast

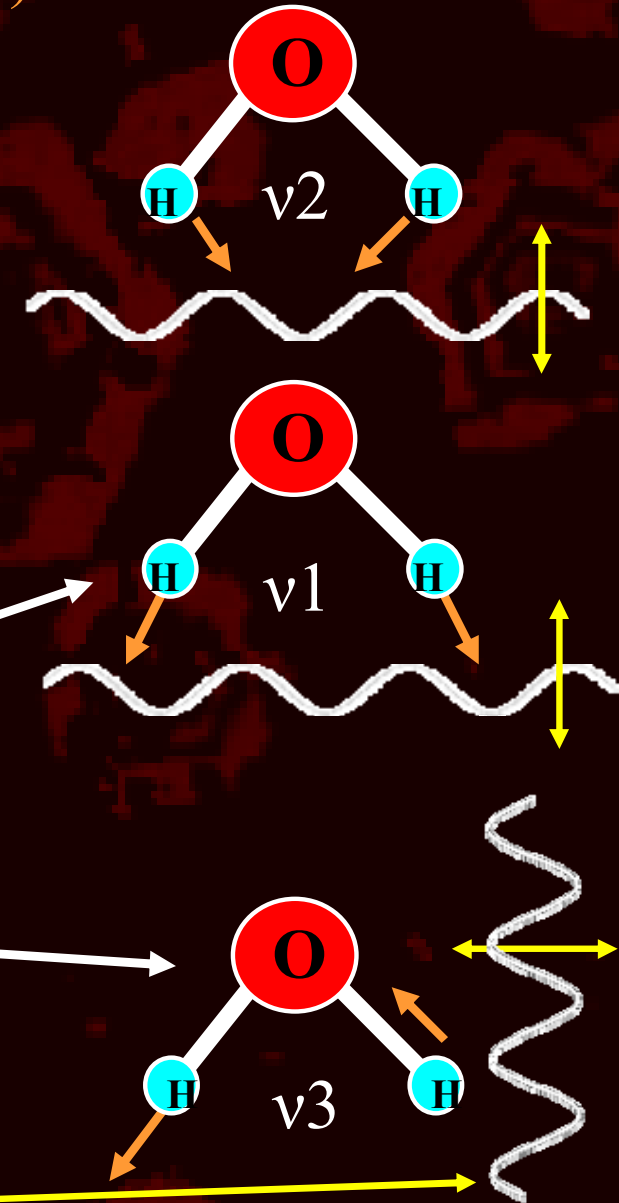
Ohyb – Změna H-O-H úhlu
~ 1600 cm⁻¹

"Stretching vibration" –
periodická oscilace atomů
podél vazeb
(rozpínání/smršťování vazby)

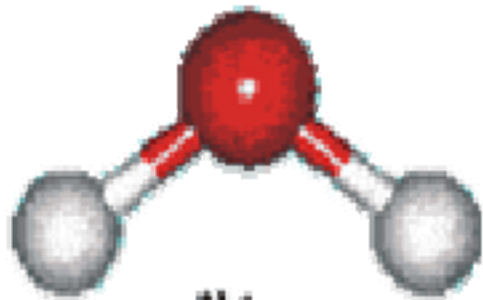
- Symmetrická v1
- Antisymmetrická v3

**Pro vybuzení symetrické či asymetrické vibrace
nutná oscilace elek. vektoru IR svazku v
náležitém směru!!!!**

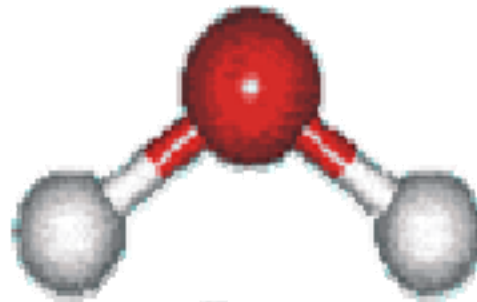
Typy kinetických účinků IR záření - H₂O molekula

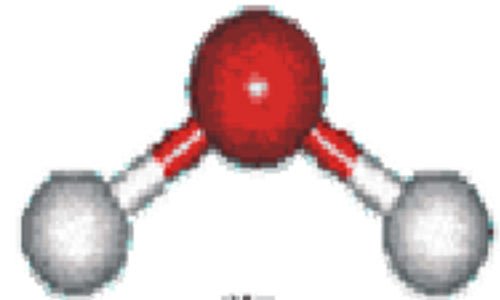
ν_1

Symetrická vibrace

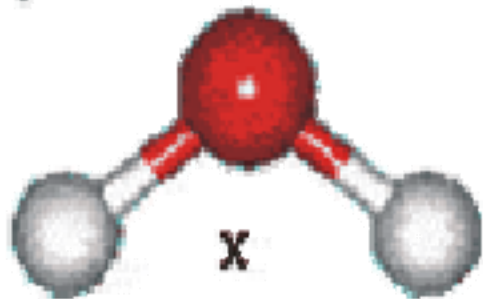
ν_3

Asymetrická vibrace

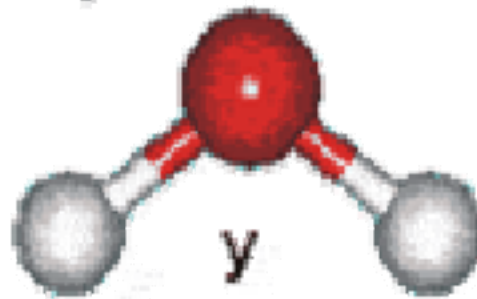

ν_2

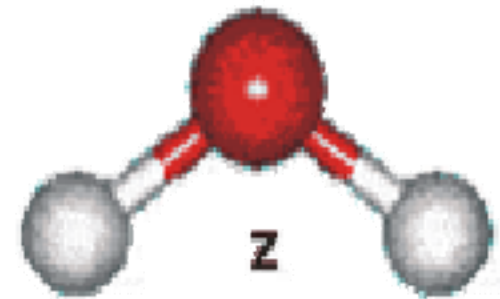
Ohyb

x

y

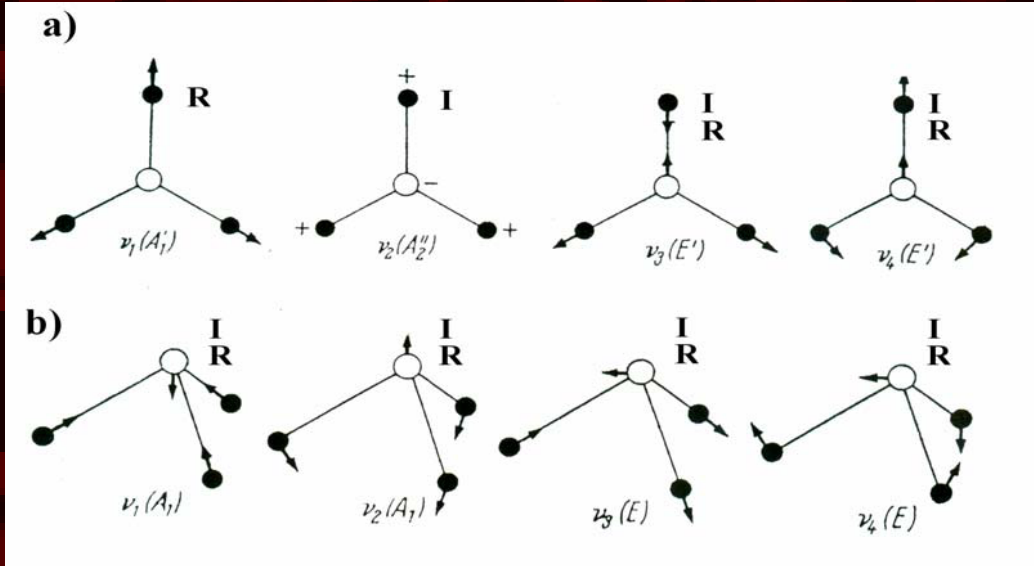

z

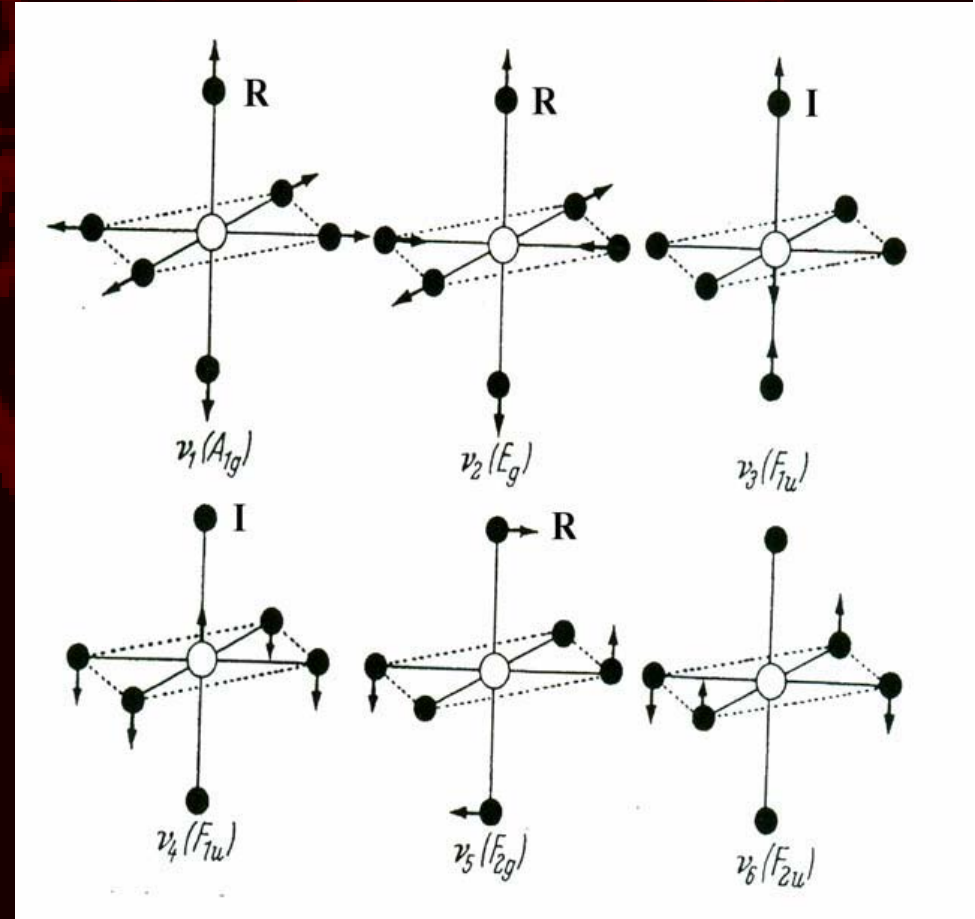
Rotace, kývání

Typy kinetických účinků IR záření - strukturní polyedry

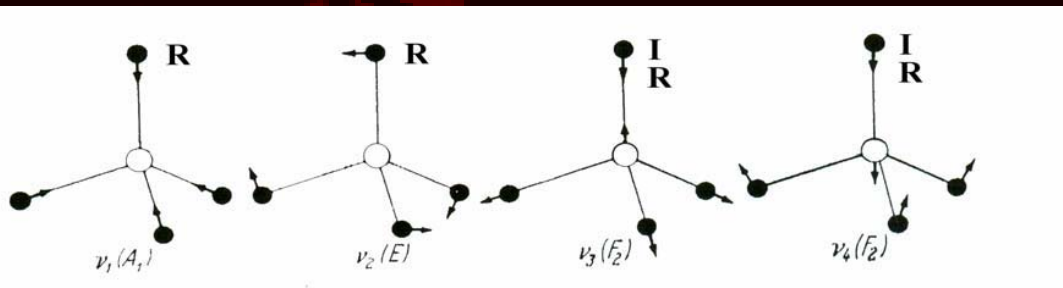
 Ohyb a stretching vibrace typické pro strukturní polyedry, přítomny na nízkých vlnočtech

Planární a pyramidální polyedry
(CO_3 , BO_3 , NH_3 , ...)

Oktaedry (CaO_6 , MgO_6 , ...)

Tetraedry (SiO_4 , AlO_4 , SO_4 , ...)

Oblasti ohybu a stretching vibrací důležitých strukturních polyedrů

Group	Stretch	Bend	Group	Stretch	Bend
XOH	3750–2000	1300–400	Se ^{VI} O ₄	920–830	~ 420
H ₂ O	3660–2800	1690–1590	Cr ^{VI} O ₄	870–700	~ 350
NH ₄	3330–2800	1500–1390	W ^{VI} O ₄	850–740	~ 320
CO ₃	1600–1300	900–670	W ^{VI} O ₆ (c)	900–700	
HCO ₃	1700–1200	900–600	Mo ^{VI} O ₄	850–740	~ 320
NO ₃	1500–1200	850–700	Mo ^{VI} O ₆ (c)	1000–750	
NO ₂	1400–1200	800–700	VO ₄	915–730	~ 400
BO ₃	(i) 1300–1200	800–600	AsO ₄	850–730	~ 400
	(c) 1500–1200	800–600	Se ^{IV} O ₃	820–700	~ 400
BO ₄	(i, c) 1200–950	550–450	AlO ₄ (c)	900–700	
SO ₄	1200–1100	680–600	TiO ₄ (i)	800–650	~ 350
PO ₄	(i) 1050–950	600–550	GeO ₄	(i) 800–700	~ 400
	(c) 1300–850	600–550		(c) 900–800	
H ₂ PO ₄	1300–800	600–550	GeO ₆ (c)	650–550	
SiO ₄	(i) 1000–800	550–450			
	(c) 1200–900	800–400			
SiO ₆	(c) 950–600				

(i) Isolated polyhedra; (c) condensed polyhedra.

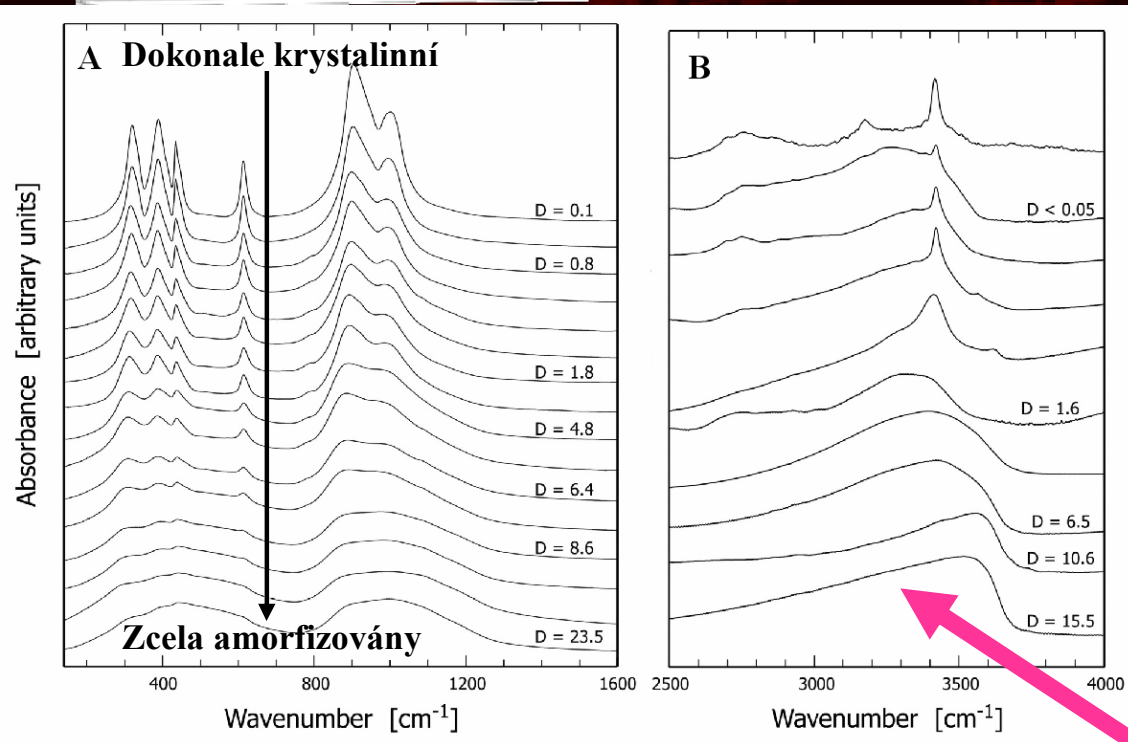
Vliv okolní struktury na vibrace polyedrů

Polyedry v pravidelné struktuře deformovány interakcí s okolím
SYSTEMATICKY

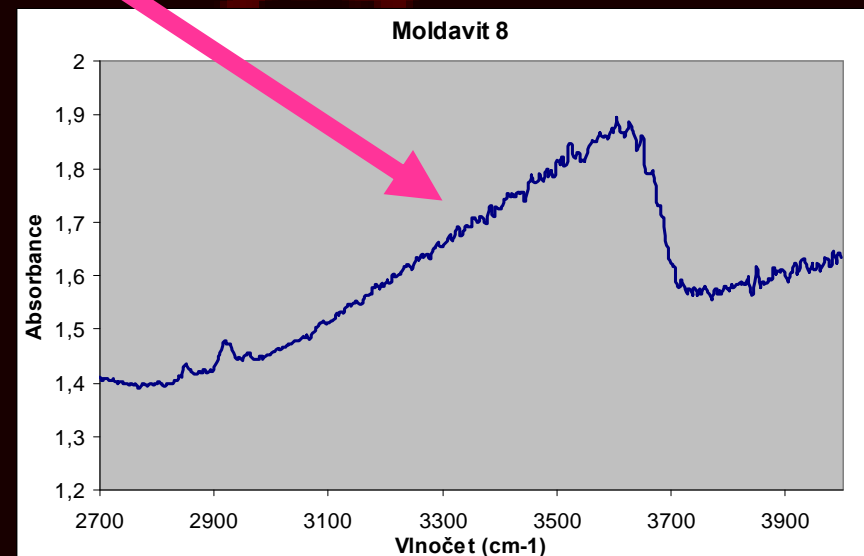
Vznik množství ostrých dobře definovaných a souměrných peaků, pleochroismus

Přítomnost více diskrétních peaků vlivem systematických deformací polyedrů u různě krystalinních vzorků zirkonu A) nízké vlnočty, strukturní módy, B) Oblast vibrací OH skupin (Nasdala et al. 2004, upr.)

Sklo (metamiktní vzorky)
žádná pravidelnost struktury
- nesystematické deformace polyedrů

Malé množství širokých nepravidelných peaků, žádný pleochroismus

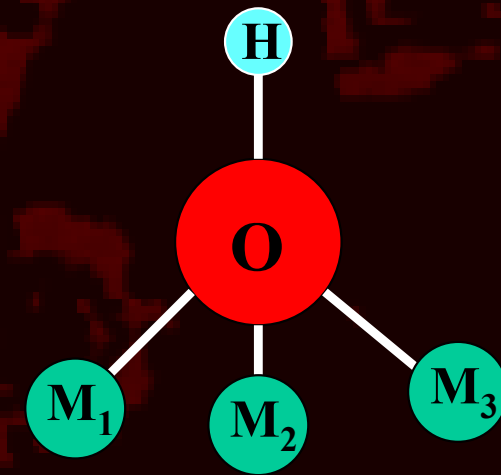
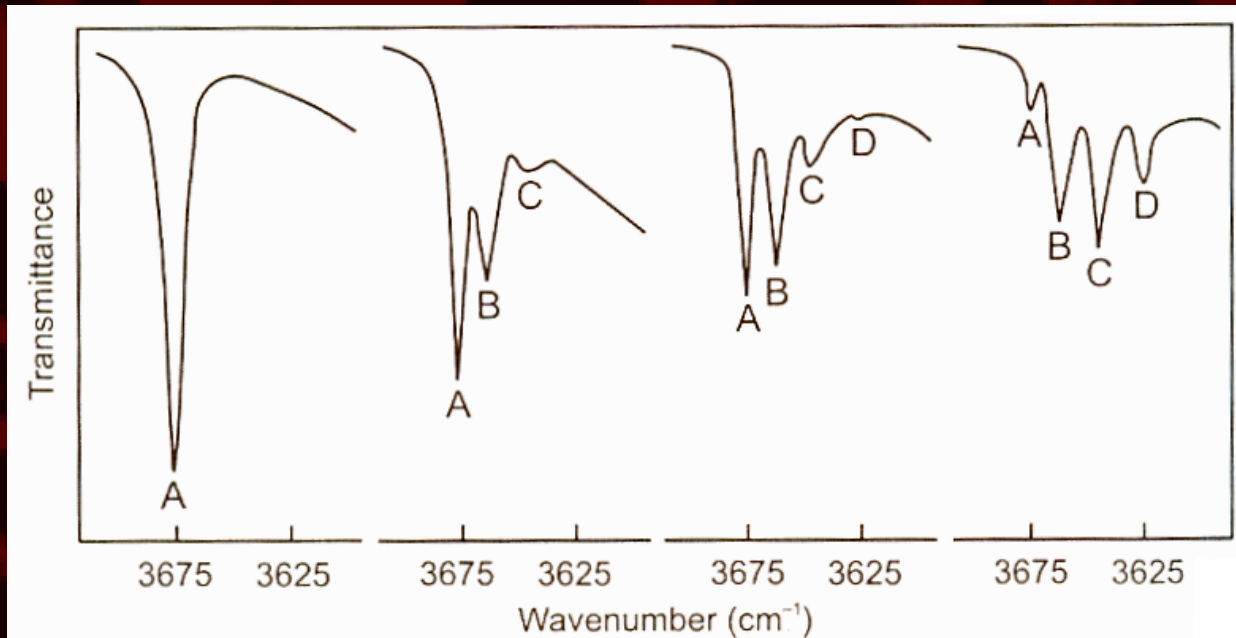

Moldavit (vltavín) - sklo

Vliv lokálního chemického složení na rozštěpení peaků

 Rozdílná kombinace kationtů, vázaných ke kyslíku nesoucímu vodíkový atom, ovlivňuje sílu O-H vazby - vznik peaků na jiném vlnočtu

Rozštěpení OH - absorpčního peaku v amfibolech série tremolit-aktinolit

Rozčlenění absorpčních peaků na základě různé celkové elektronegativity kationtů vázaných k donorovému kyslíku v amfibolech série tremolit - feroaktinolit (Burns & Strens 1966). Odpovídající trojice kationtů na pozicích M:

**A (Mg, Mg, Mg), B (Mg, Mg, Fe),
C (Mg, Fe, Fe), D (Fe, Fe, Fe).**

Schéma rozložení kationtů kolem vodík nesoucího kyslíku v amfibolu. Donorový kyslík je vázán ke třem kationtovým pozicím, do nichž může vstupovat Mg, či Fe

Odlišení komponent ve vzorku pomocí IR spektroskopie

 Na základě různé pevnosti vazeb a atomů jimi vázaných absorpce na jiných frekvencích (někdy charakteristických)

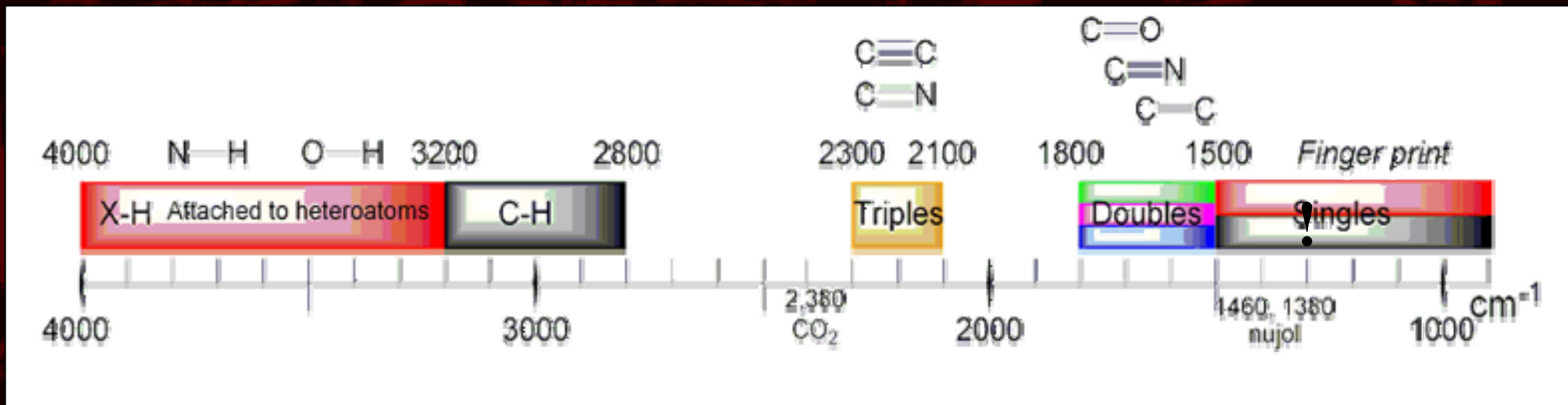
Odlišení funkčních skupin - SiO_4^{4-} , SO_4^{2-} , CO_3^{2-} , PO_4^{3-} , $\text{OH}^-/\text{H}_2\text{O}$ ...

Odlišení fází ?

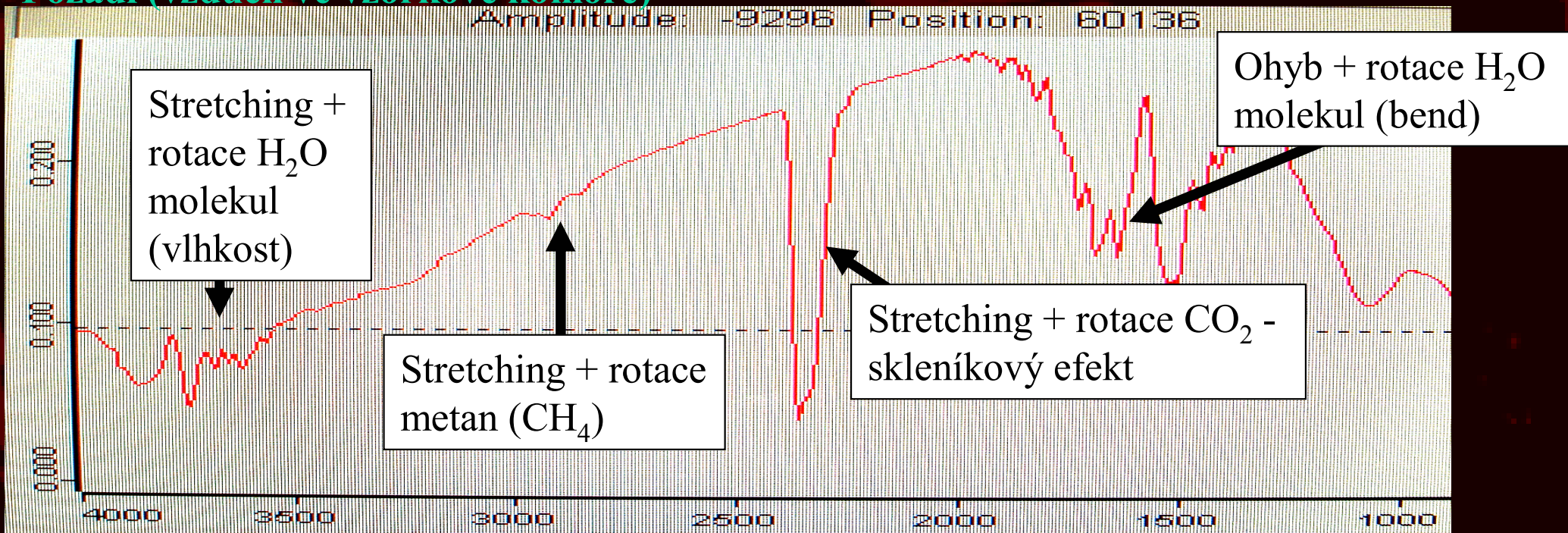
Zkoumána též oblast FIR, kde přítomny i tzv. strukturní módy (vibrace a ohyb celých částí krystalové mřížky)

Vhodné preparáty: vše, monokrystaly měřit nejlépe ATR (jinak nutný extrémně tenký výbrus)

Typy rezonujících funkčních skupin v závislosti na vlnočtu použitého IR záření

Pozadí (vzduch ve vzorkové komoře)

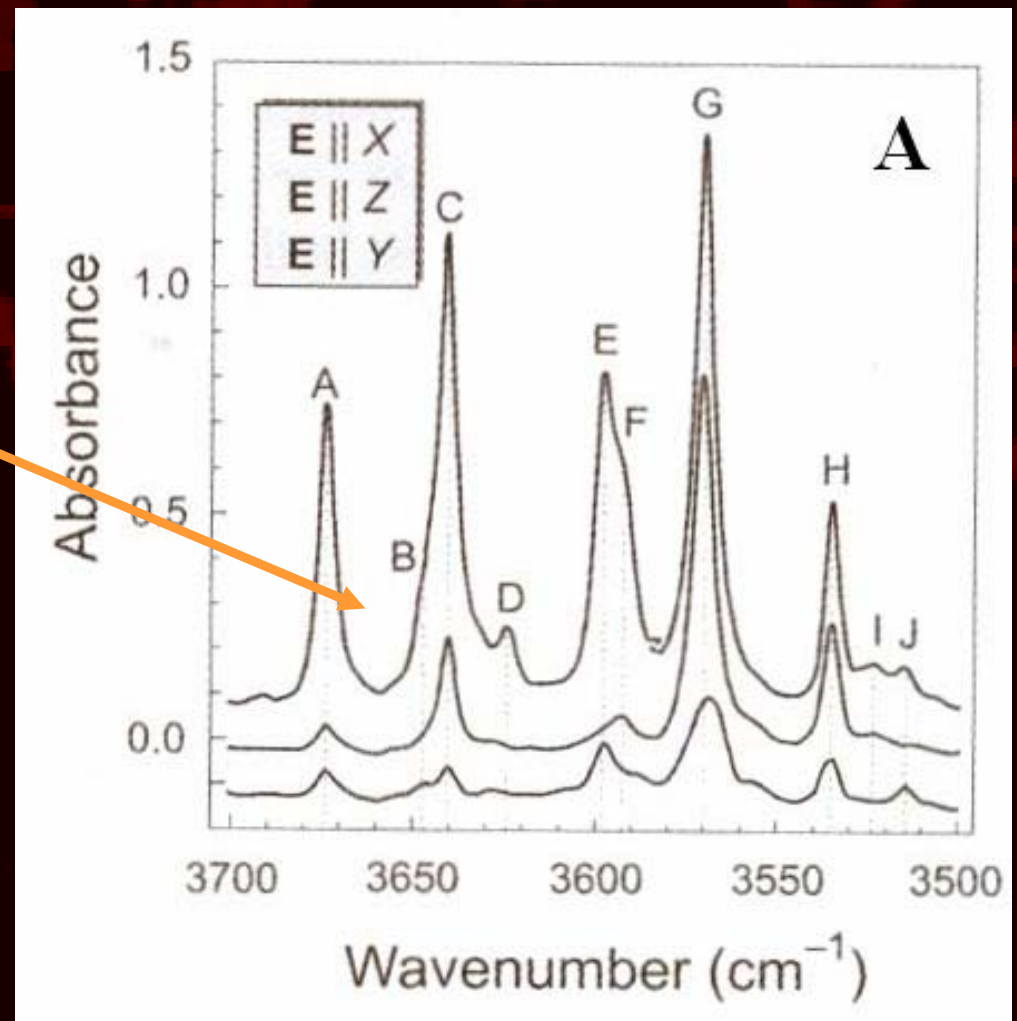
"Fingerprinting" pomocí IR spektroskopie

 Prosté porovnání tvaru změřeného IR spektra s referenčním spektrem z databáze

Identifikace materiálů (pozor na směsi!!!) především izotropního charakteru, u anizotropních buď ve formě prášku či měřit nepol. svazkem - nebezpečí prepolarizace kvůli vícečetným odrazům na zrcadlech

Opět možnost odlišit funkční skupiny

Vhodné preparáty: izotropní média (kapaliny, plyny, pryskyřice, izotropní minerály; prášek v KBr tabletě či měření nepolarizovaným svazkem

Polarizované spektrum OH - absorpční oblasti olivínu podél hlavních optických směrů

Problém prepolarizace

 Odraz světla od určité plochy způsobuje jeho polarizaci

Polarizace světla odrazem

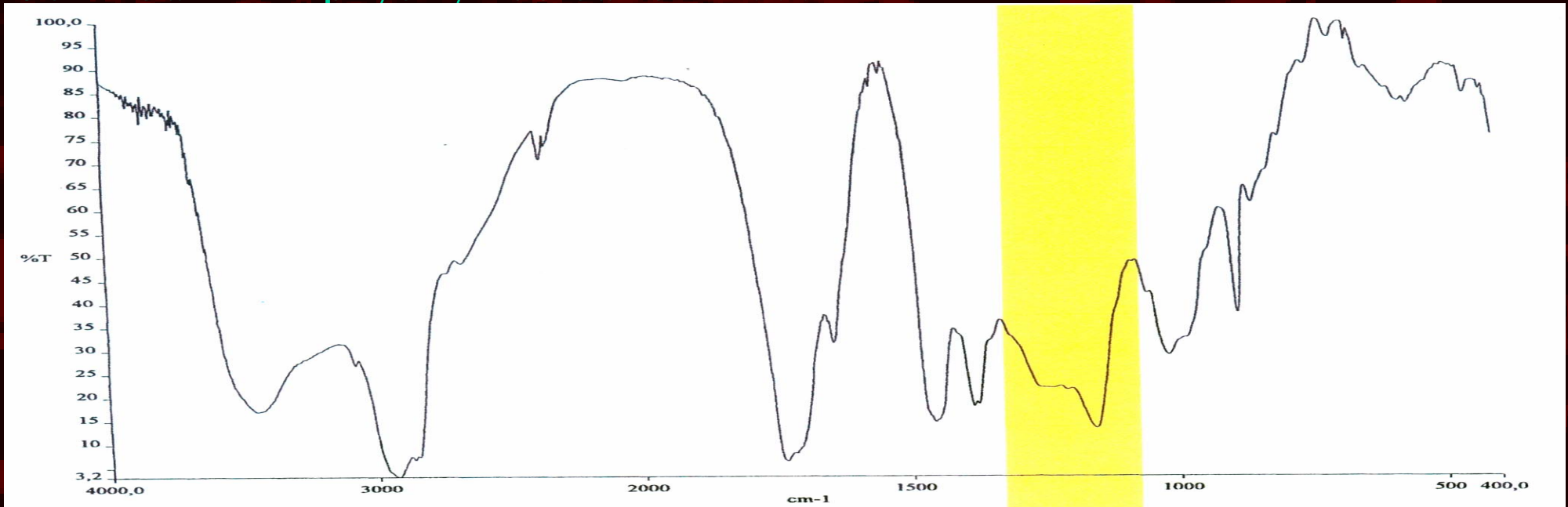
Polarizátor rovnoběžně se směrem kmitů E světla

Polarizátor kolmo na směr kmitů E světla

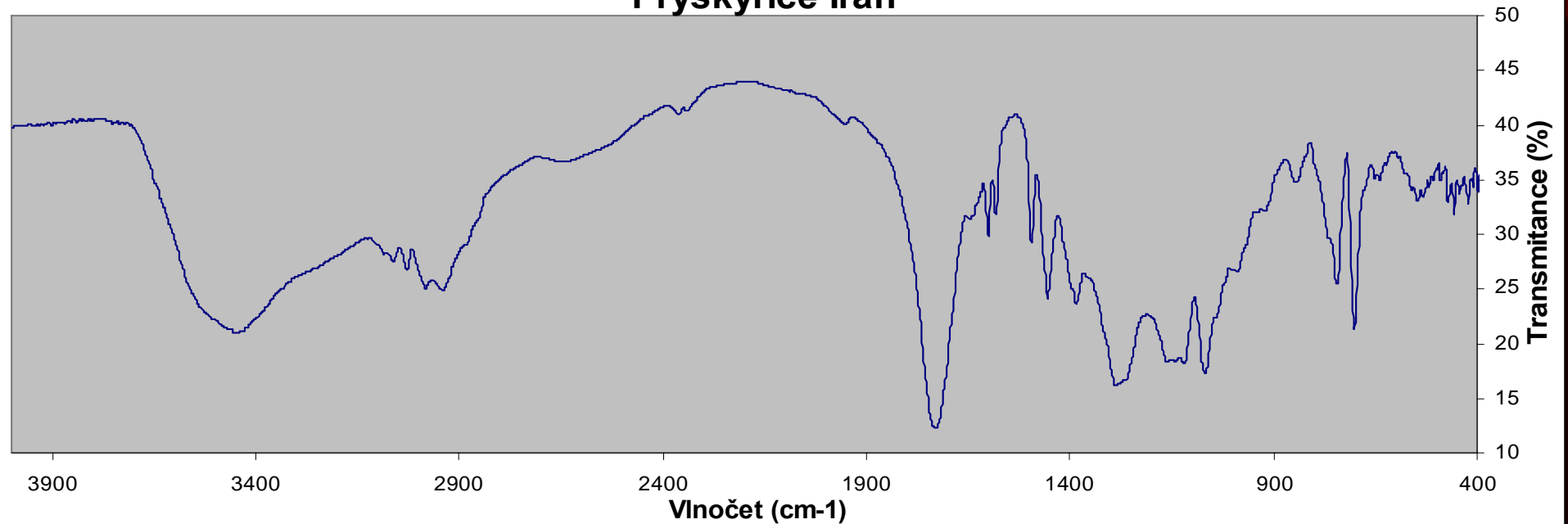
Odraz světla od vlhkého bláta v záplavové oblasti

"Fingerprinting" pomocí IR spektroskopie

Je zkoumaná pryskyřice sukcinin???

Pryskyřice Irán

Overtony a kombinační módy

Overtony (vyšší harmonické frekvence)

K resonanci oscilátoru nedochází pouze při jeho základní rezonanční frekvenci, ale i při jejích celistvých násobcích

Příklad: rezonanční frekvence: 20Hz

1. overtone (1. vyšší harmonická f.): $2 \cdot 20\text{Hz} = 40\text{ Hz}$

Vlnočet se změní analogicky!

Kombinační módy

Dvě (nebo více) rezonančních frekvencí se mohou sečíst a vytvořit do určité míry "směsnou resonanci"

Příklad: rezonanční frekvence 1: 20Hz

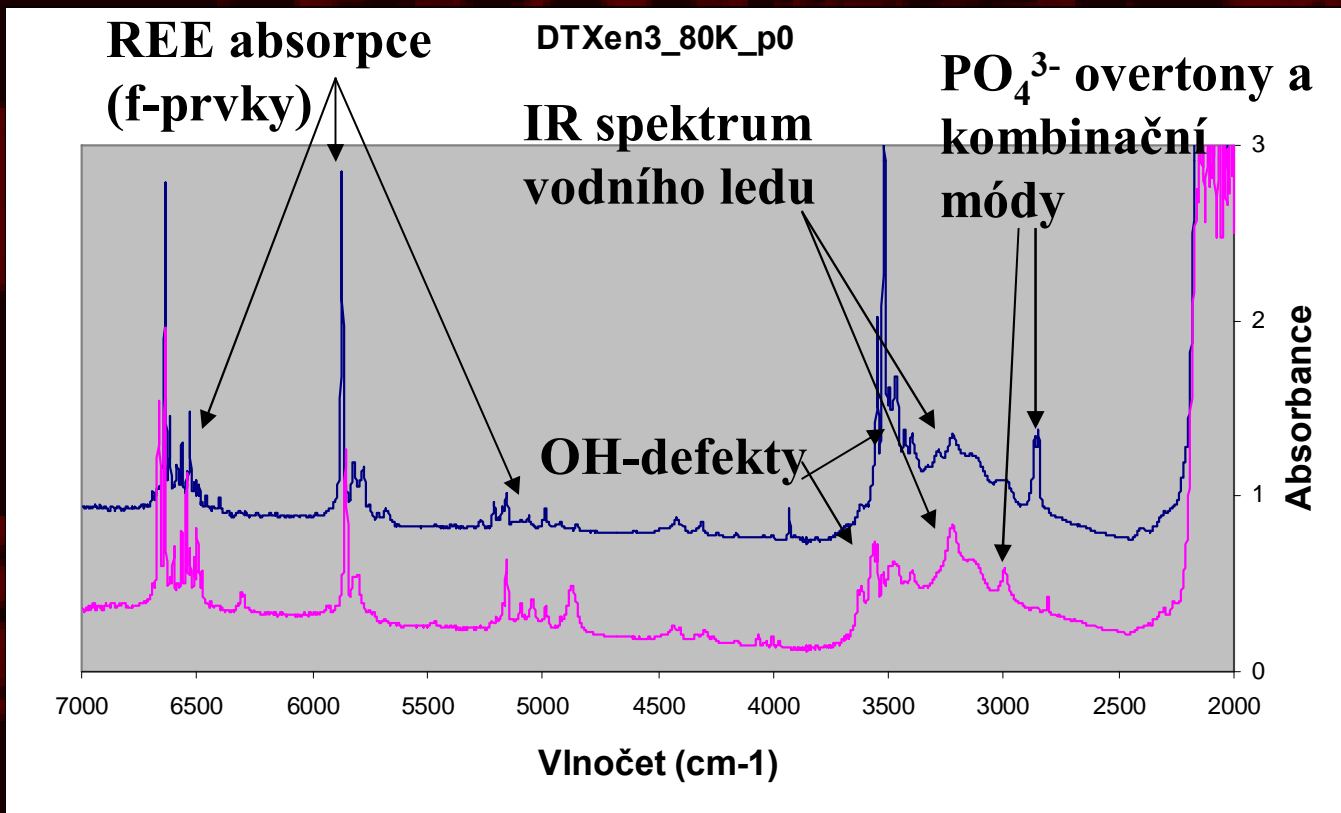
rezonanční frekvence 2: 40 Hz

výsledný kombinační mód: $20+40 = 60\text{ Hz}$

Vlnočet se změní analogicky!

Peaky overtonů, kombinační módů, jiných spektrálních jevů a artefaktů

SO₄²⁻
overtony a
kombinační
módy

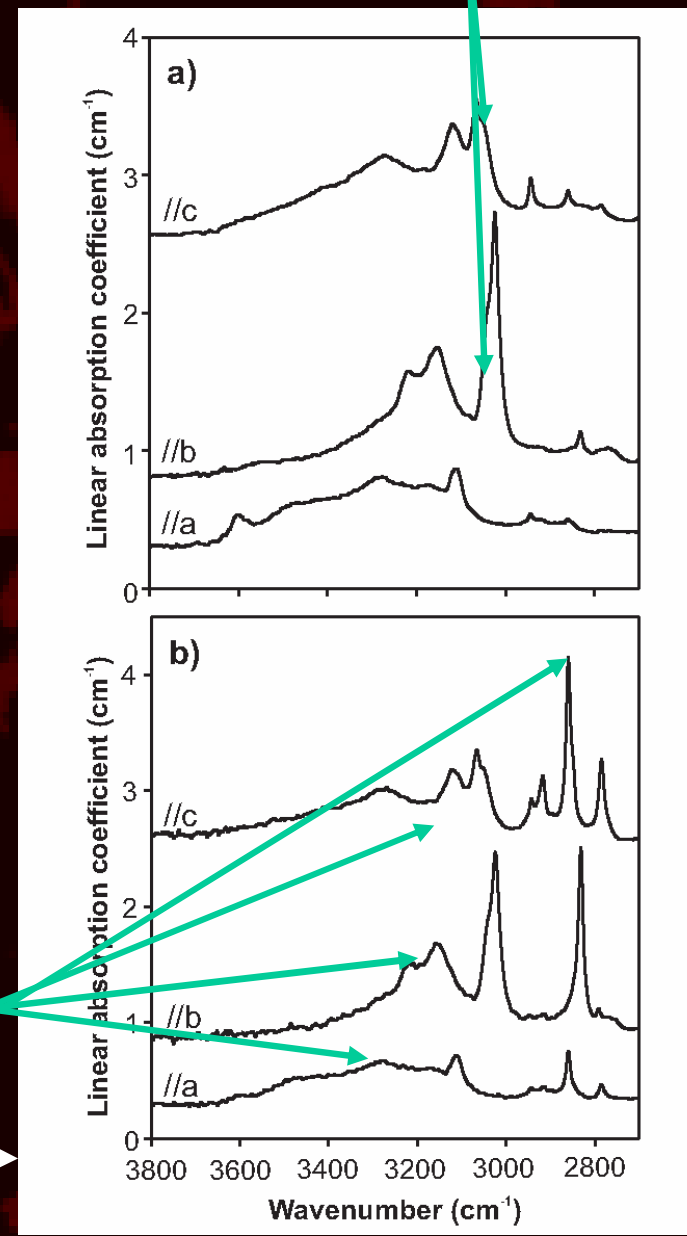

Xenotim Ibitiara, BRA

Inkluze, šum...

OH - defekty

Baryt a) Pohla, DE b) Příbram

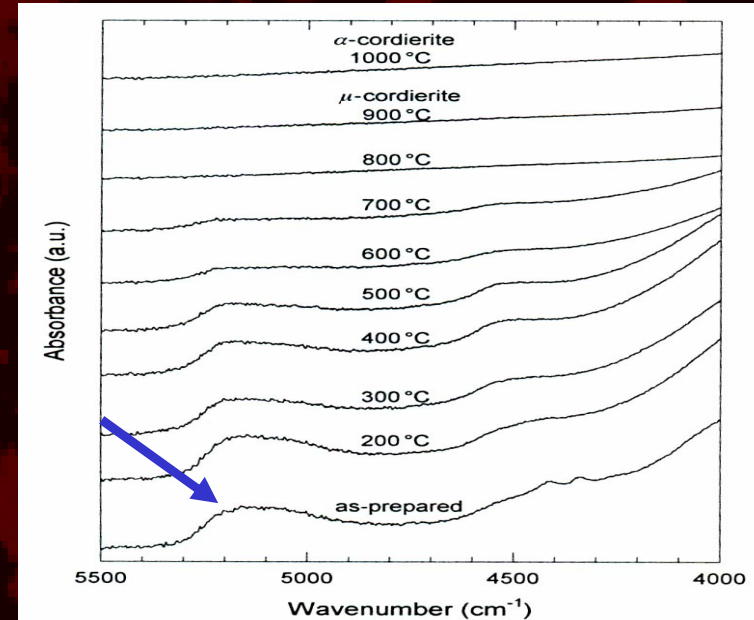

Užitečné overtóny a kombinační módy

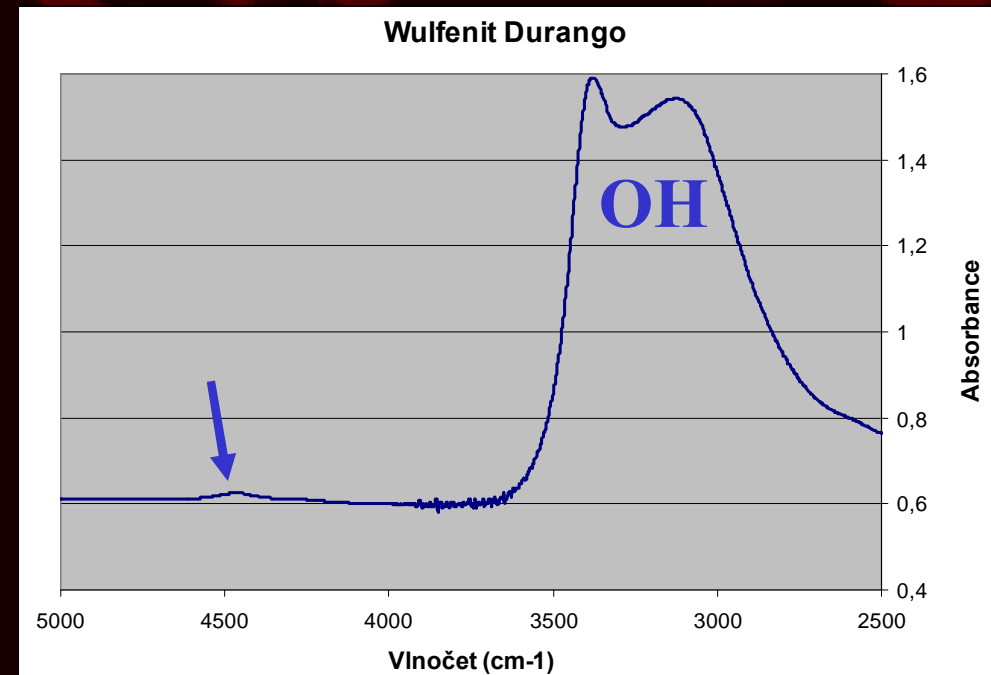
Kombinační mód
stretching H₂O
(3600 cm⁻¹) + ohyb
(1600 cm⁻¹) na **5200 cm⁻¹**

Důkaz přítomnosti strukturně
vázané vody přímo v minerálu

Kombinační mód
stretching OH (3500 cm⁻¹)
+ ohyb (3500 cm⁻¹) na **4500
cm⁻¹**

Důkaz přítomnosti strukturně
vázaných OH skupin přímo v
minerálu

Pozor na cizorodé inkluze pev. fází !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Měření koncentrace absorbující komponenty IZOTROPNÍ MÉDIA

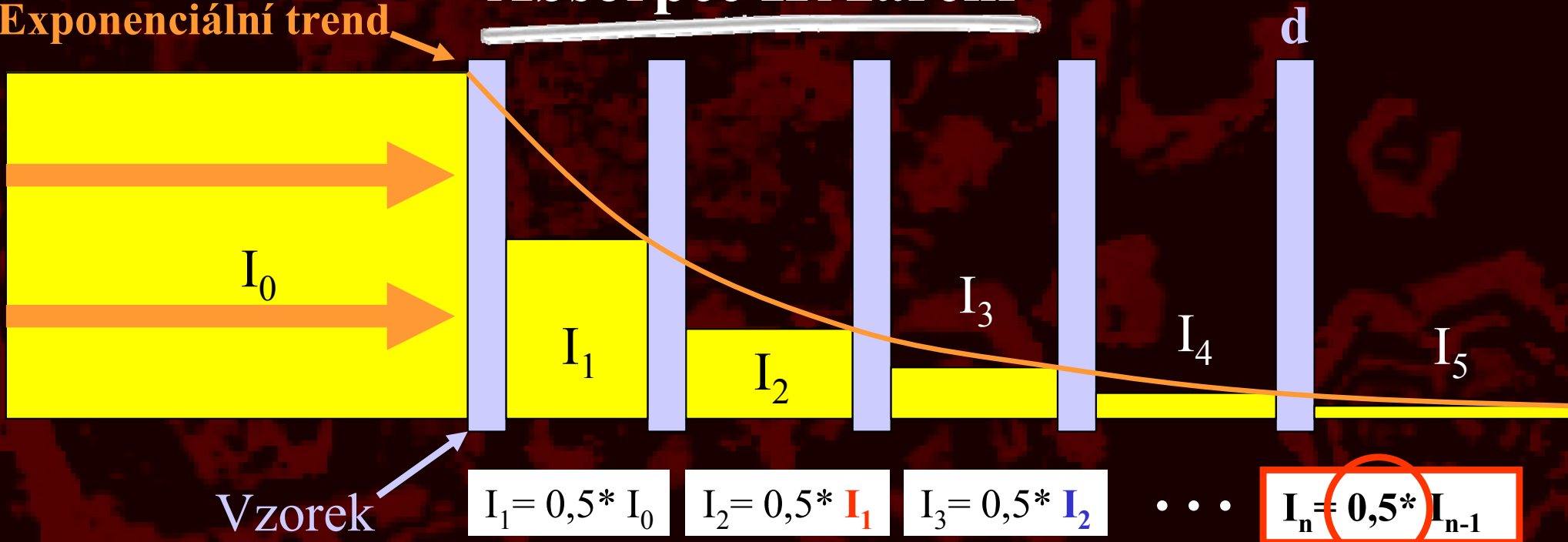
 Absorpční peaky v IR spektru mají různou amplitudu v závislosti na tloušťce preparátu a koncentraci absorbující komponenty ve vzorku

Po náležité kvantifikaci míry absorpce daného peaku/peaků možno vypočítat koncentraci absorbující komponenty

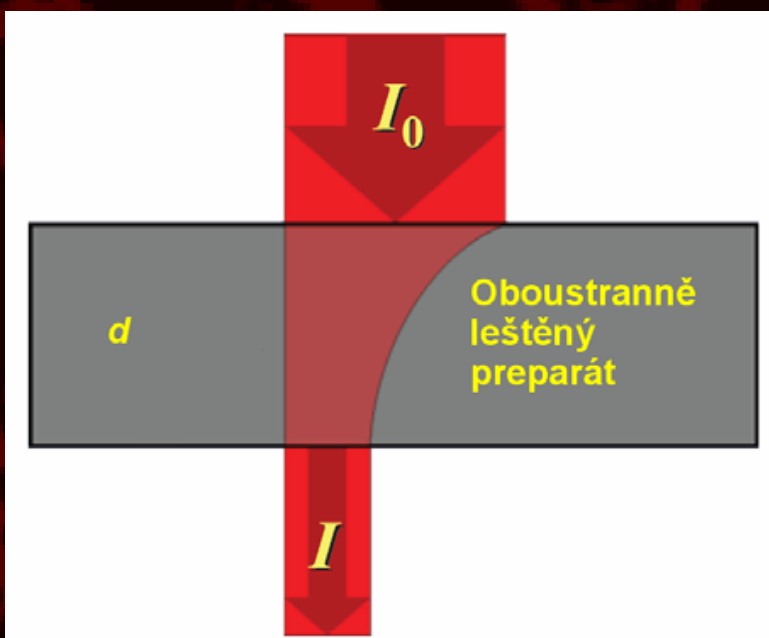
KBr tablety - nutno předem znát hmotnostní podíl vzorku smíchaného s KBr v tabletě !! (celý vzorek sám o sobě dodatečně "zředěn" KBr)

Absorpce IR záření

Exponenciální trend

Beerův zákon

Výsledná intenzita menší

Absorpční koeficient

$$I = I_0 * e^{-\mu d}$$

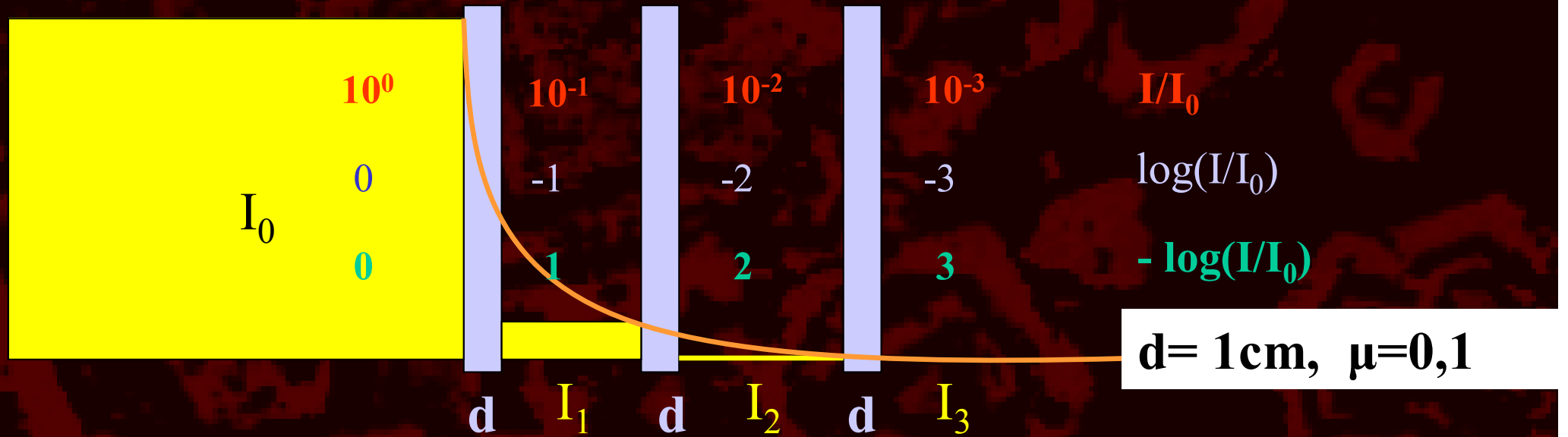
Výsledná intenzita

Počáteční intenzita

Základ přír. logaritmu

Tloušťka preparátu

Transmittance vs. absorbance

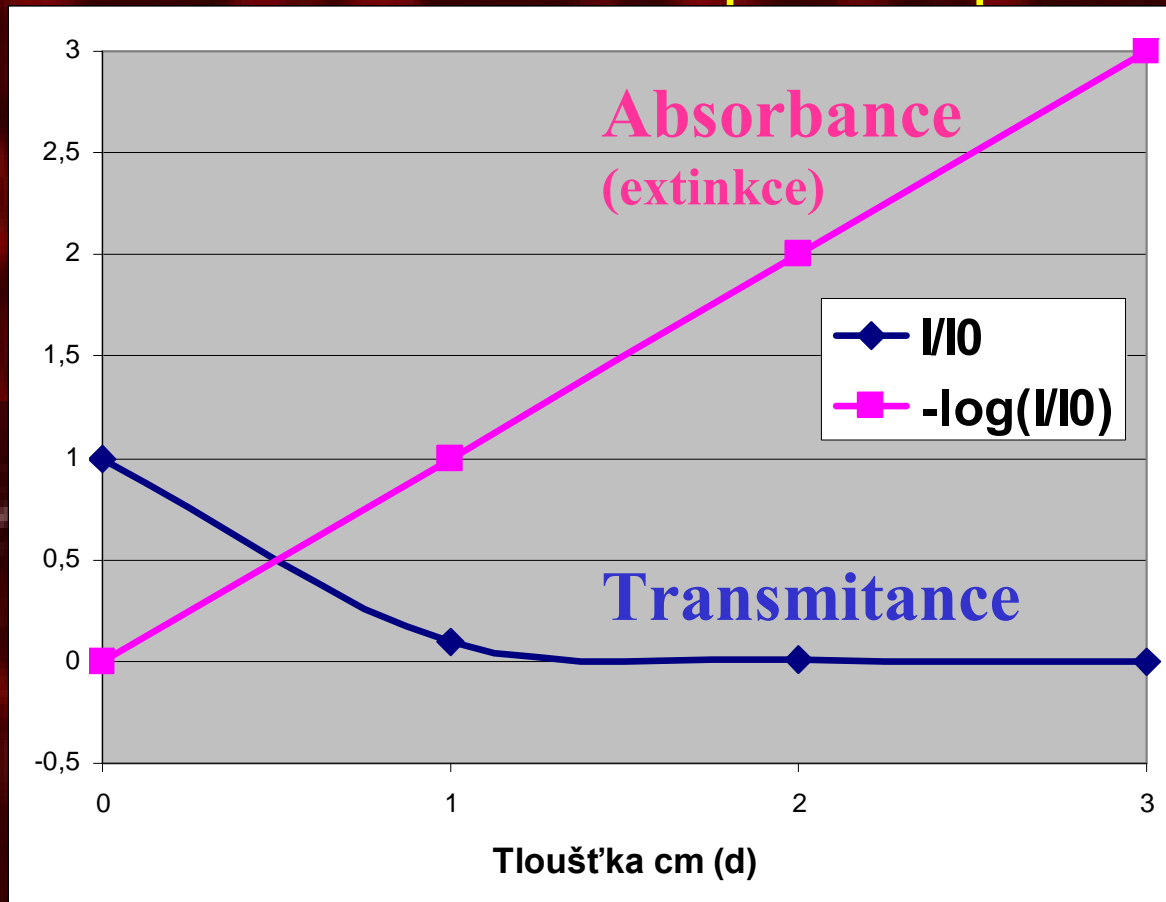
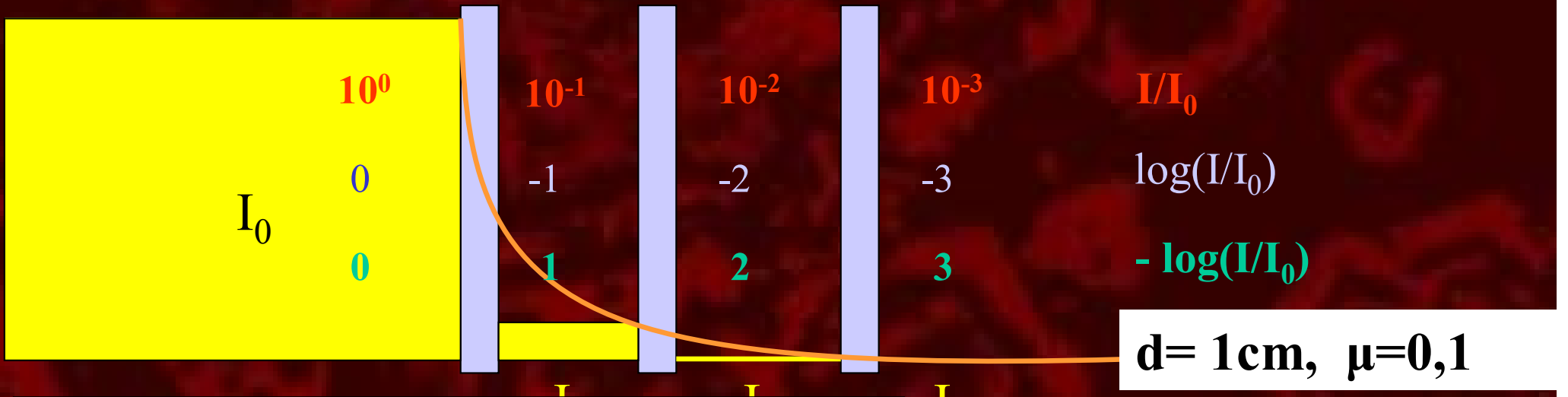

$$I_1 = 0,1 * I_0 = I_0 * 10^{-1}$$

$$I_2 = 0,1 * I_1 = 0,1 * 0,1 * I_0 = 0,01 * I_0 = I_0 * 10^{-2}$$

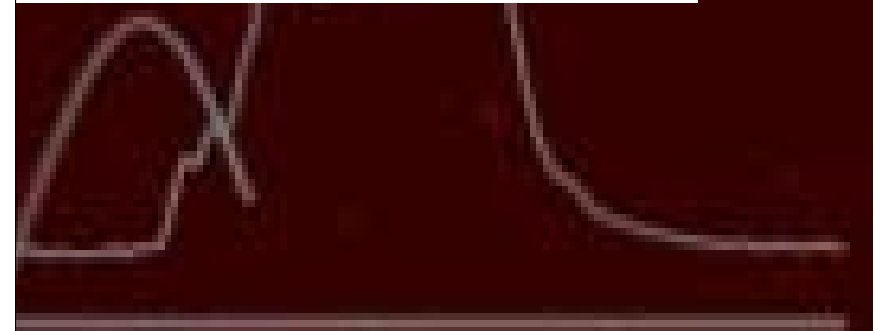
$$I_3 = 0,1 * I_2 = 0,1 * 0,1 * 0,1 * I_0 = 0,001 * I_0 = I_0 * 10^{-3}$$

Transmittance vs. absorbance

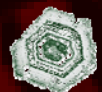
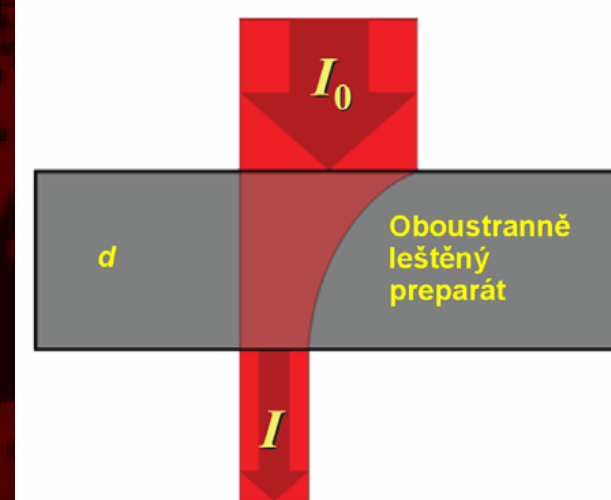

$I_1 = 0,01 * I_0 = I_0 * 10^{-2}$

$I_2 = 0,001 * I_0 = I_0 * 10^{-3}$

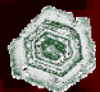

Kvantifikace míry absorpce IR záření

Transmittance (T)

$$T = I / I_0 \quad [* 100\%]$$

Absorbance (A)

$$A = - \log(T) = - \log (I / I_0)$$

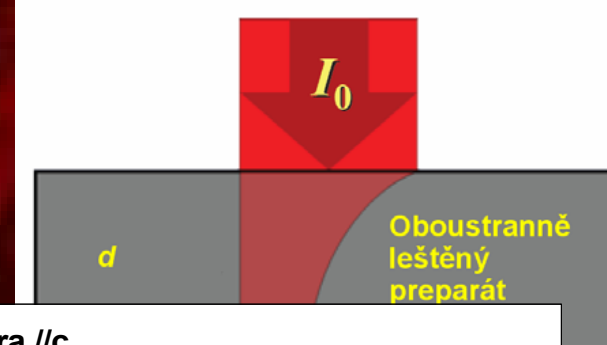
Lineární absorpční koeficient (α) [cm^{-1}]

$$\alpha = A / d \quad d - \text{tloušťka vzorku}$$

Absorbance dělená tloušťkou preparátu v cm

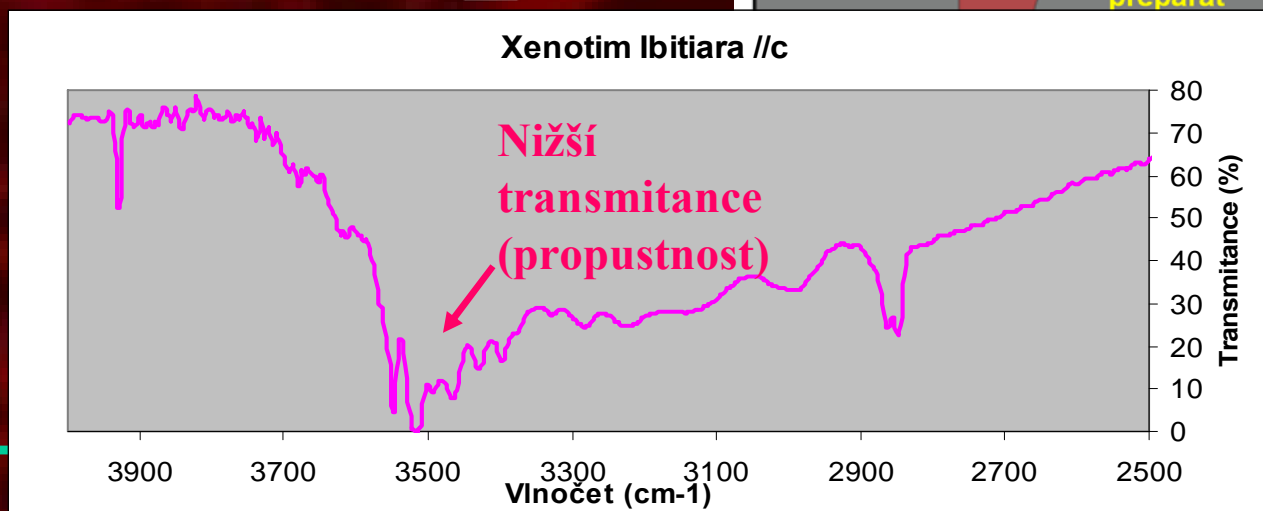

Kvantifikace míry absorpce IR záření

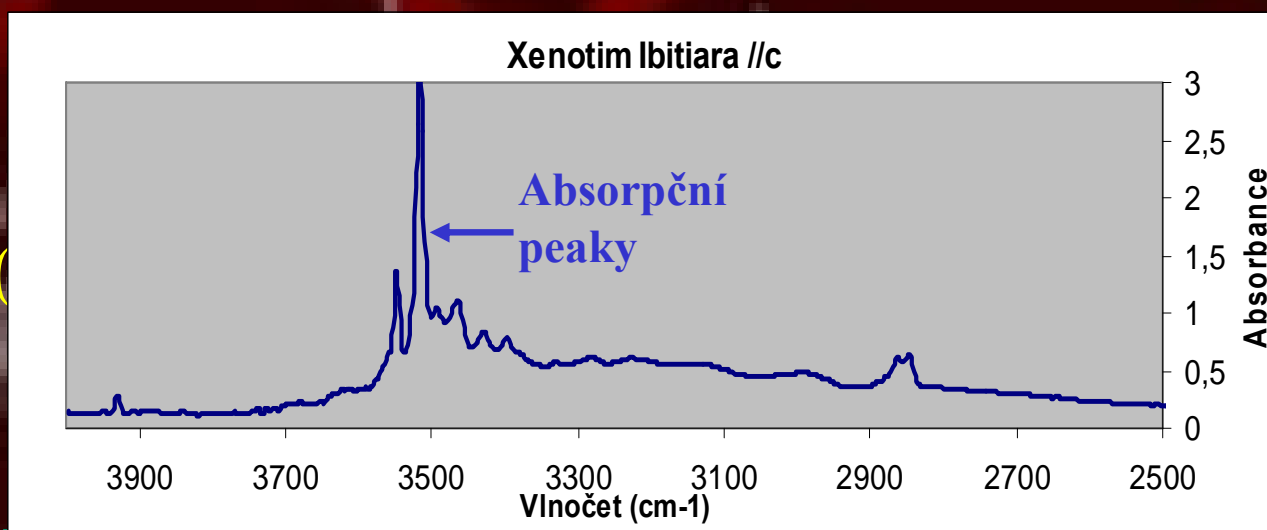
Transmittance (T)

$$T = I / I_0 \quad [* 100\%]$$

Absorbance (A)

$$A = -\log(T) = -\log(I / I_0)$$

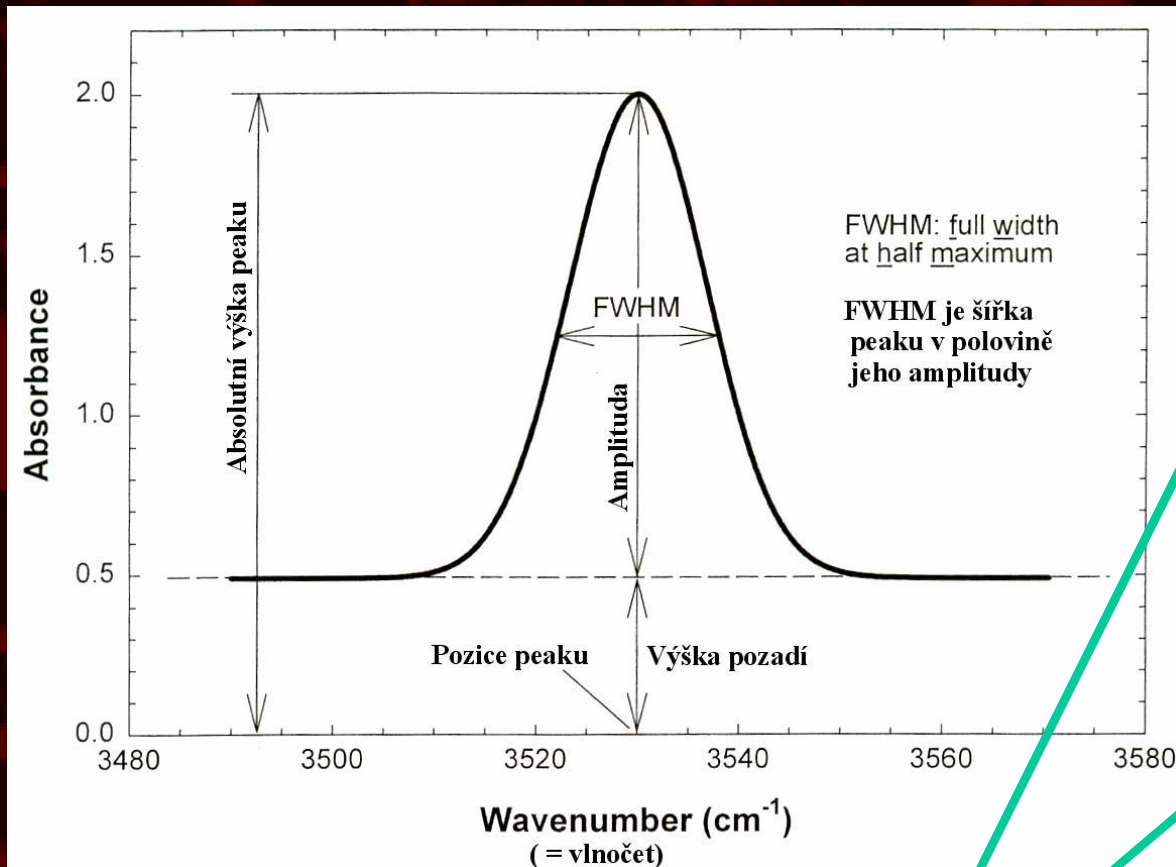

Lineární absorpční koeficient (α) [cm^{-1}]

$$\alpha = A / d \quad d - \text{tloušťka vzorku}$$

Absorbance dělená tloušťkou preparátu v cm

Lineární vs. integrální absorbance

Důležité vlastnosti peaku

 Děleno tloušťkou preparátu [cm]

Lineární absorbní koeficient [cm^{-1}]

Integrální absorbní koeficient [cm^{-2}]

 Lineární absorbance

Číselně rovna amplitudě daného peaku

Spektrum musí být znázorněno v jednotkách absorbance!

Bezrozměrná

 Integrální absorbance

Plocha pod křivkou daného peaku

Přibližně rovna amplitudě daného peaku * FWHM

Spektrum musí být znázorněno v jednotkách absorbance!

Jednotka cm^{-1} !!!

Stanovení koncentrace absorbéru

Míra absorpce IR záření závislá i na koncentraci absorbéru v preparátu

Lambert-Beerův zákon

Lineární závislost mezi absorbancí **A** (absorpčním koeficientem **α**) a koncentrací absorbéru **c**

$$\text{Absorbance} \rightarrow A = \epsilon * c * d$$

↑
molární absorpční koeficient

← tloušťka preparátu [cm]

Absorpční koeficient

$$\alpha = A/d = \epsilon * c$$

← koncentrace

V případě stopových koncentrací stačí zhotovit tlustší vzorek !!!

$$c = A/(\epsilon * d)$$
$$c = \alpha/\epsilon$$

Molární absorpční koeficient ϵ , výsledné jednotky koncentrace

- Charakterizuje přímou úměrnost mezi absorbancí A (absorpčním koeficientem α) a koncentrací absorbéru

$$\alpha = \epsilon * c$$

Přímá úměrnost veličin x a y

$$y = k * x$$

Koeficient přímé úměrnosti k

- Jednotky ϵ závislé na použitém typu absorbance/abs. koeficientu

Lineární absorbance/abs. koeficient [--]: $l * \text{mol}^{-1}_{\text{H}_2\text{O}} * \text{cm}^{-1}$

Integrální absorbance/abs. koeficient [cm^{-1}]: $l * \text{mol}^{-1}_{\text{H}_2\text{O}} * \text{cm}^{-2}$

- Jednotky výsledné koncentrace: $\text{mol}_{\text{H}_2\text{O}} / \text{l}$

Obskurní - nutný další přepočet na wt%.

Molární hmotnost absorbující složky [$\text{g} * \text{mol}^{-1}$]

$$c[\text{wt}\%] = c[\text{mol}_{\text{H}_2\text{O}}/\text{l}] * (0,1 * M_{\text{specie}}) / \rho_{\text{min}}$$

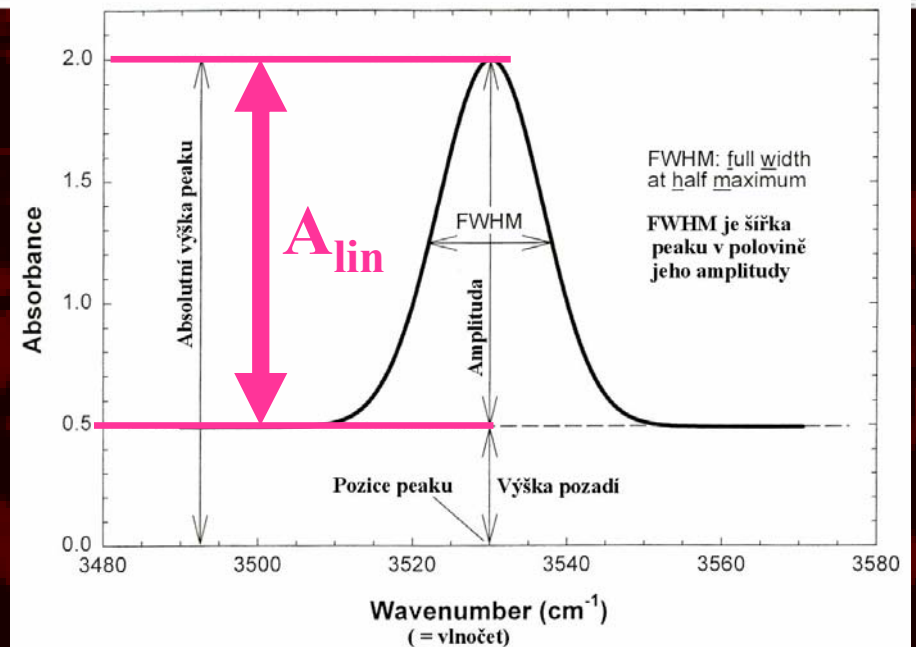
← hustota minerálu [$\text{g} * \text{cm}^{-3}$]

Lineární versus integrální absorpční veličiny

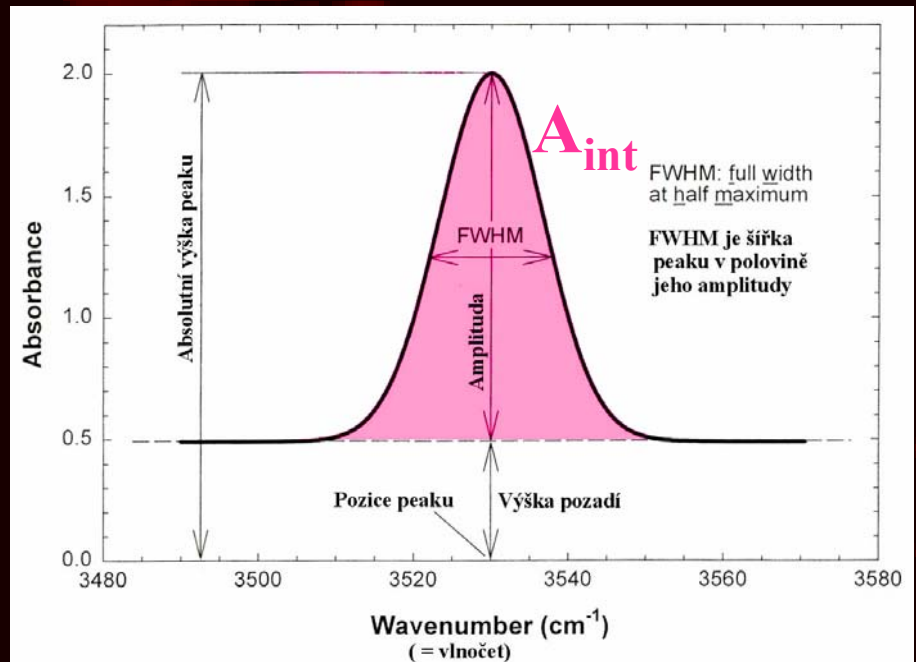
CO JE VÝHODNĚJŠÍ?

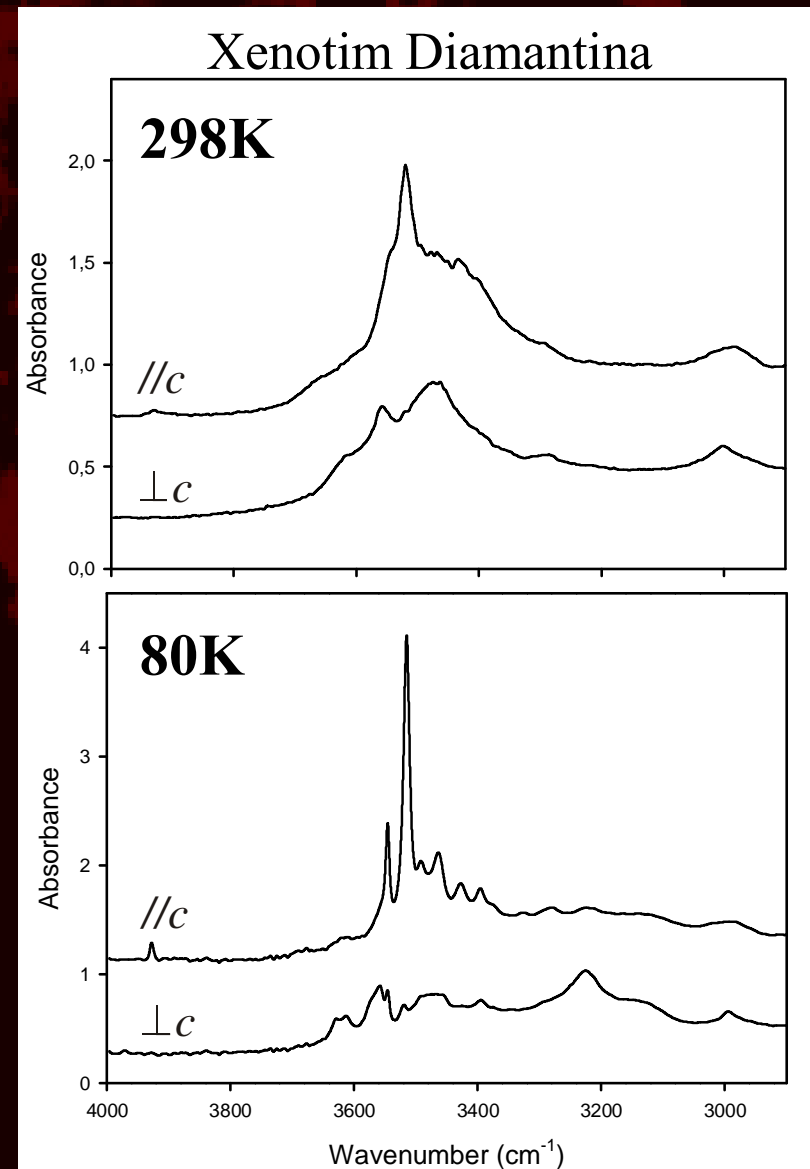
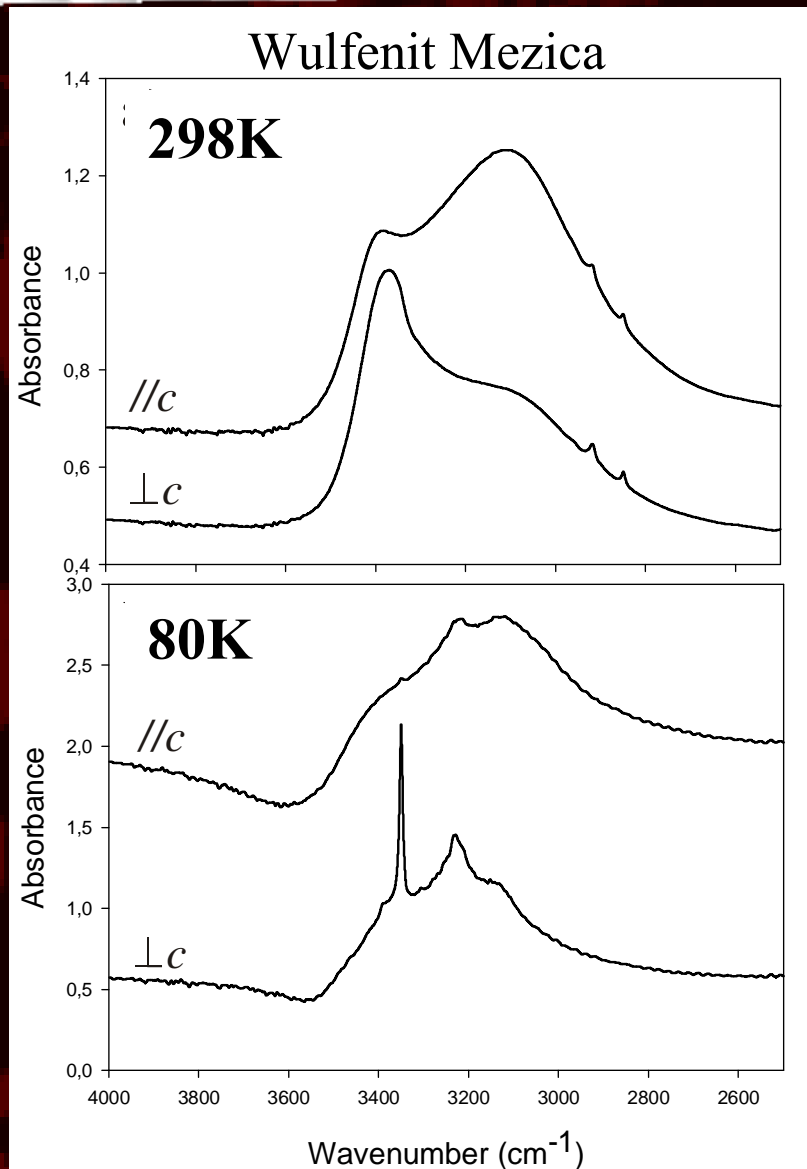
Lineární podoba - bere v potaz pouze amplitudu peaků

Integrální podoba - plocha pod peakem

Měření wulfenitu za normální a snížené teploty

Amplituda peaků silně závislá na teplotě vzorku!!!

Plocha pod peaky zůstává víceméně konstantní !!!

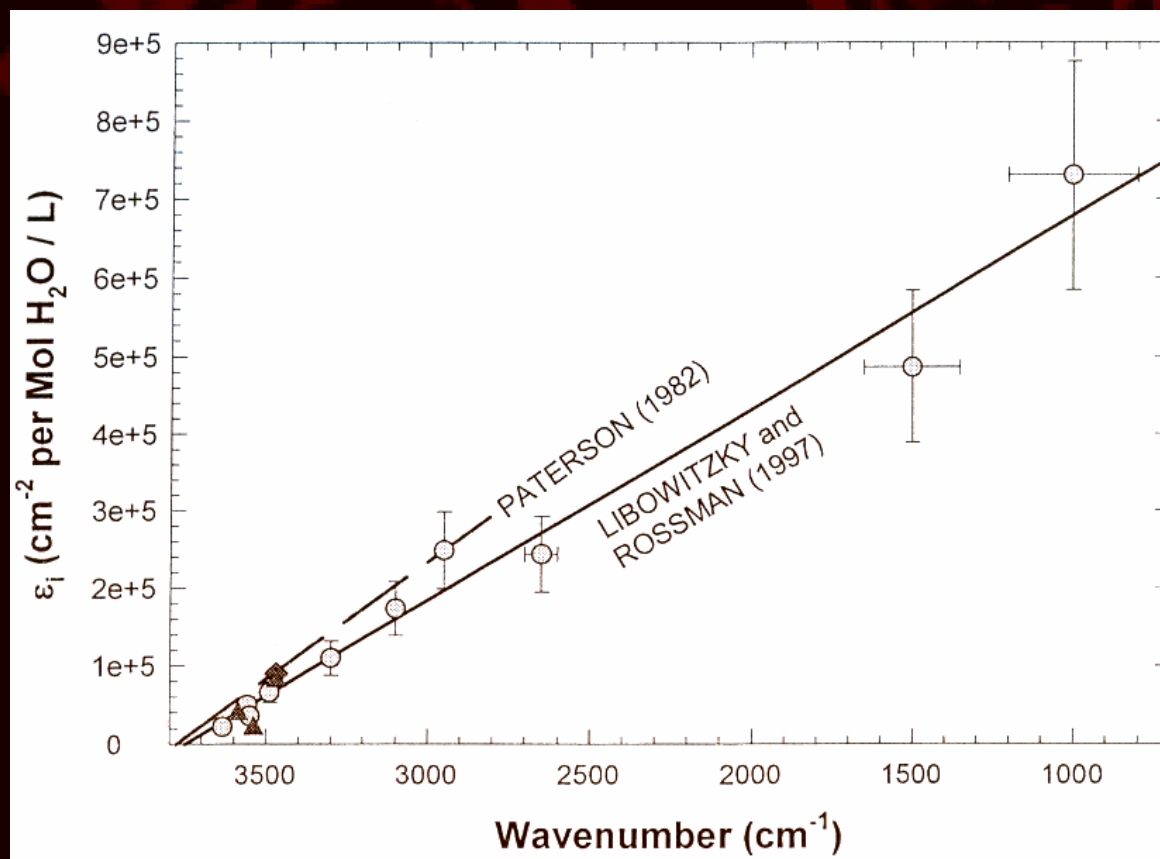
Stanovení hodnoty molárního absorpčního koeficientu ϵ

Stanovení koncentrace absorbéru nezávislými metodami, následná korelace s absorbancí peaků ve spektru

Nezávislé metody stanovení koncentrace OH/H₂O : Proton MAS-NMR, Karl-Fischerova titrace, NRA...

Odvození hodnoty ϵ ze známých trendů

Lineární korelace ϵ s vlnočtem středů peaků v případě vodných specií - více variant!!!

Postup stanovení obsahu vody v izotropním minerálu (granátu)

Zjistit plochu pod křivkou IR spektra znázorněného v podobě absorbance $\underline{A}$

Nutno fitovat pomocí PeakFitu a extrahovat numerická data

Stanovit či odvodit molární absorpční koeficient $\underline{\epsilon}$

Pro vlnočety těžiště OH absorpcí odečíst ϵ z korelačního trendu (Libowitzky and Rossman 1997)

Zjistit tloušťku vzorku v cm $\underline{d}$

Mikrometrické měřidlo, paměť

Zjistit hustotu vzorku minerálu v $\text{g}\cdot\text{cm}^{-3}$ $\underline{\rho}$ a molární hmotnost absorbéru v $\text{g}\cdot\text{mol}^{-1}$ $\underline{M}_{\text{specie}}$

Pyknometr, přibližná hodnota hustoty minerálu např. pomocí údajů z www.mindat.org

Mol. hmotnost výpočtem pomocí periodické tabulky

Vypočíst koncentraci ve wt% pomocí upraveného vztahu

$$c[\text{wt}\%] = A/(\epsilon*d) * (0,1*M_{\text{specie}})/\rho_{\text{min}}$$

Cvičení I

Seznámení s programem Peakfit v.4

tipy na **SMYSLUPLNÉ** fitování IR spekter (příklad granát)

Výpočet koncentrace H_2O v granátu s použitím získaných údajů

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za normální teploty příklad
problémů s odlišením jednotlivých peaků v IR spektru

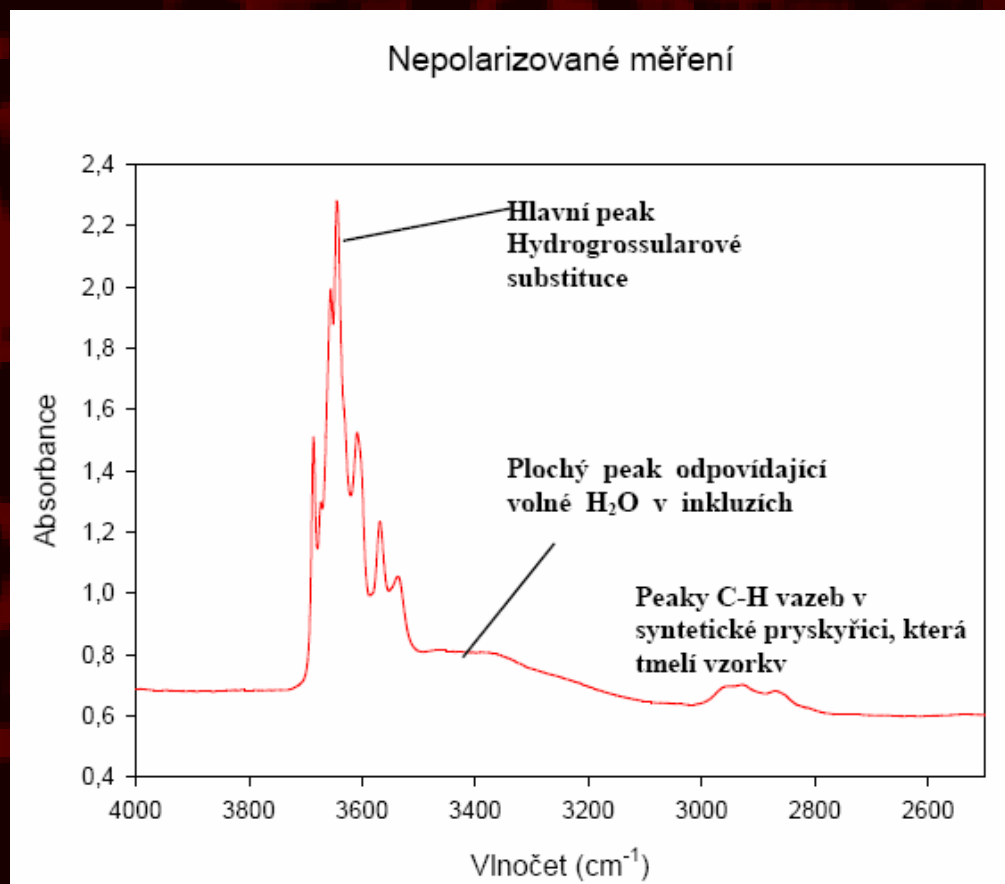
Fitování IR spektra xenotimu po doplňkových informacích z IR
spektra tohotéž vzorku za 80 K

Vzhled IR spekter granátů

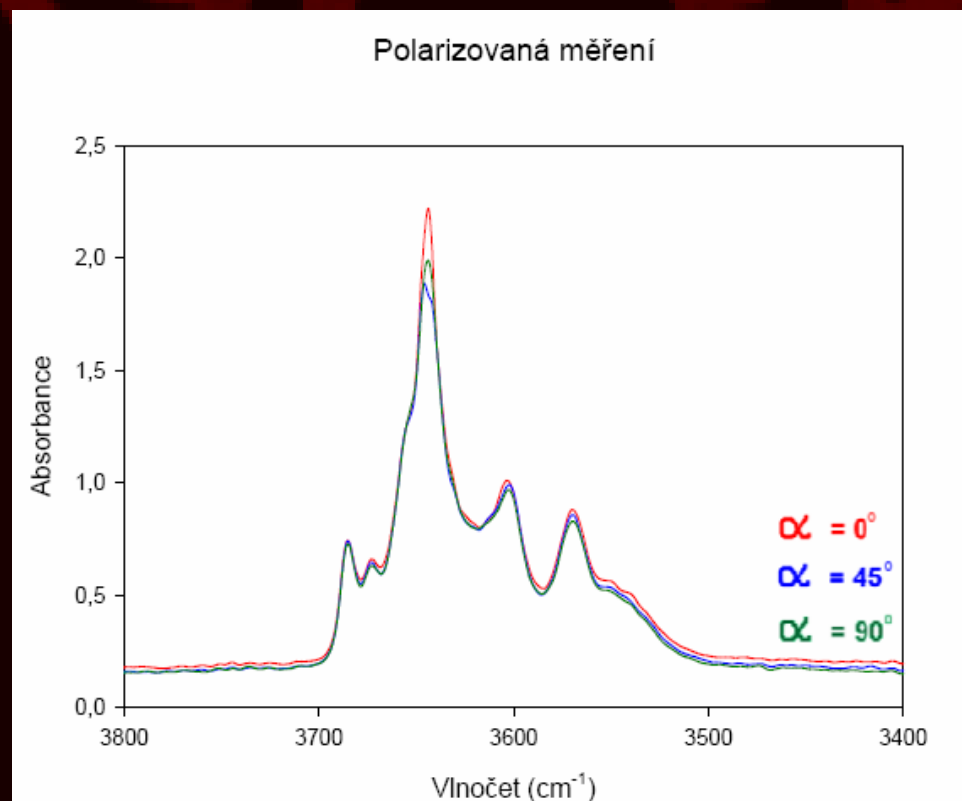
Všechna spektra načtena ve směru kolmém na (110)

Typické jevy v OH spektrální oblasti granátu typu grossular – andradit.

Oba grafy: vzorek ST-12H, Moravské Bránice (krystal z dutiny)

Amplituda, počet a pozice peaků ve spektru nezávislá na směru kmitání polarizovaného IR svazku – spektra granátu se chovají izotropně.

Zkoumaný granát - fakta

- Grossular/andradit $\text{Grs}_{70}\text{Adr}_{30}$
- Tloušťka leštěného preparátu $300\ \mu\text{m} = 0,03\ \text{cm}$
- Izotropní minerál (při měření polarizovaným IR svazkem stále stejný tvar spektra)
Nutno fitovat pomocí PeakFitu a extrahovat numerická data
- Hustota grossular/andradit $3,6 - 3,8\ \text{gcm}^{-3}$ (3,594 - www.mindat.org)
- Molární hmotnost H_2O cca. $18\ \text{gmol}^{-1}$
 $M(\text{H}_2\text{O}) = M(\text{H}_2) + 0,5M(\text{O}_2) = 2\ \text{gmol}^{-1} + 16\ \text{gmol}^{-1} = 18\ \text{gmol}^{-1}$
- Spousta publikací o IR spektrech tohoto minerálu

Výpočet koncentrace H₂O - co již známe

Chceme

Molární absorpční koeficient

$$c[\text{wt}\%] = A / (\epsilon * d) * (0,1 * M_{\text{specie}}) / \rho_{\text{min}}$$

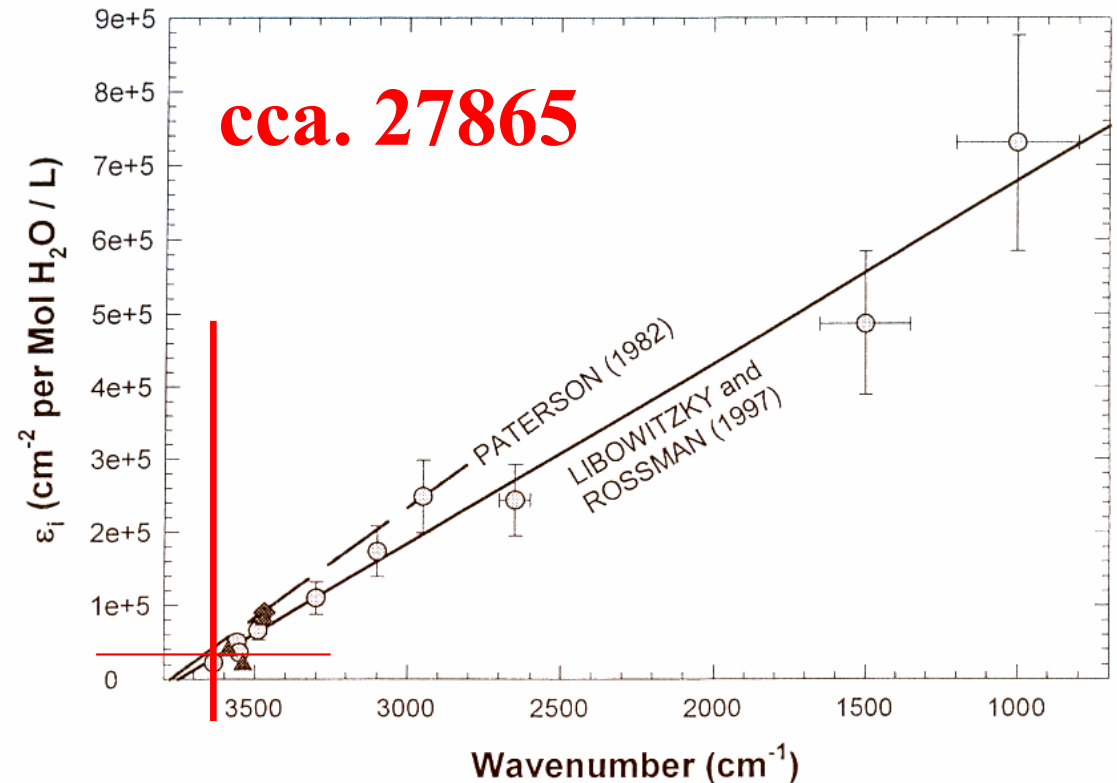
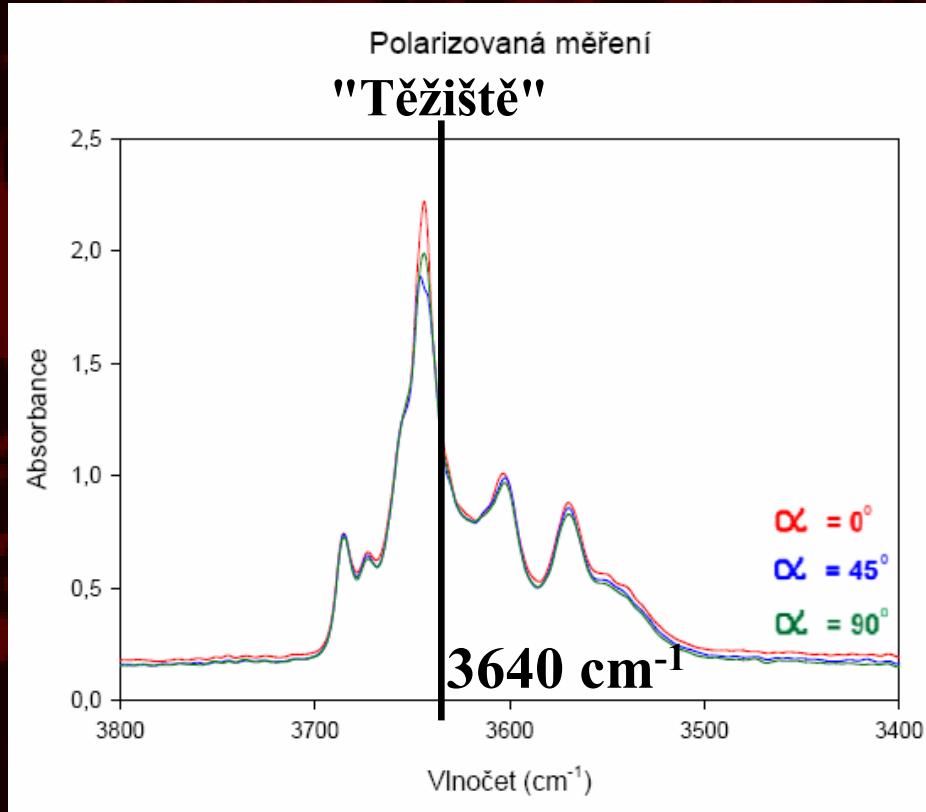
Celková absorbance spojená s OH absorpcemi

INTEGRÁLNÍ VARIANTA !!!!

Odvození molárního absorpčního koeficientu

Podle všeobecného trendu vlnočet - ϵ (Libowitzky & Rossmann 1997)

$$\epsilon_i = 246,6 * [3753 - \check{\nu}(\text{cm}^{-1})] \quad (\text{Libowitzky \& Rossman 1997}) \quad \check{\nu} - \text{vlnočet}$$

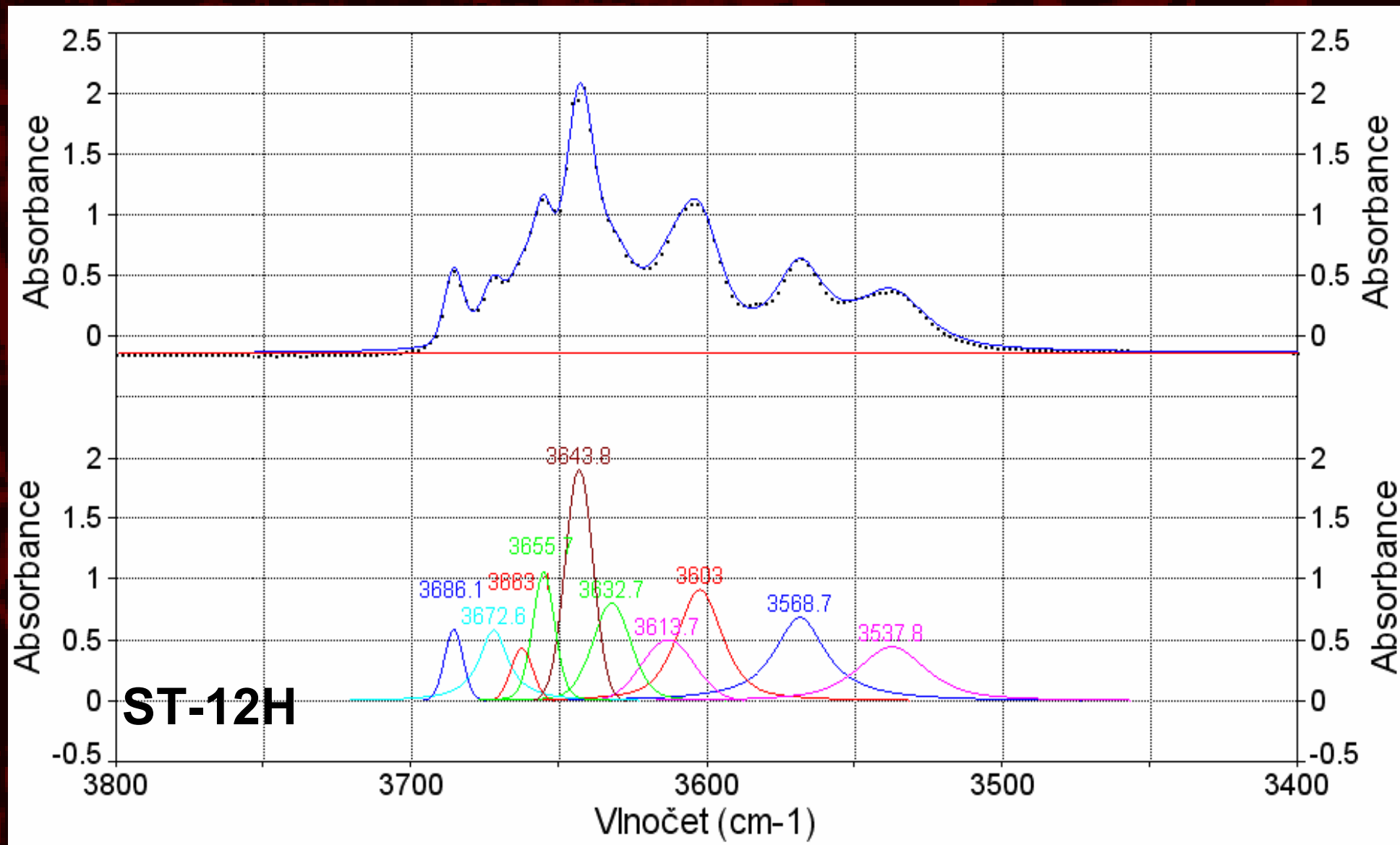
Literatura - kalibrace přesně na granát Grs/Adr **KOLIK???**
(Maldener 2003)

Zjištění integrální absorbance

Peakfit v.4

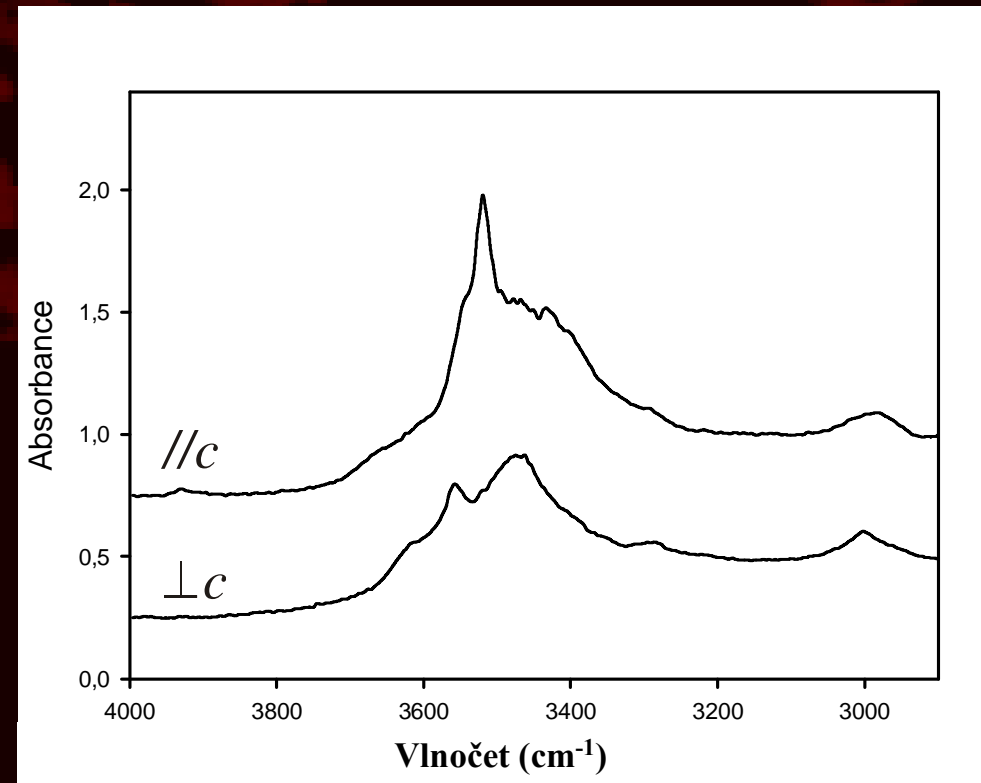

Výsledný fit

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za normální teploty

IR spektrum xenotimu (Ibitiara city, BRA) měřeno za pokojové teploty polarizovaným svazkem ve směru paralelně s osou c krystalu a kolmo na ni

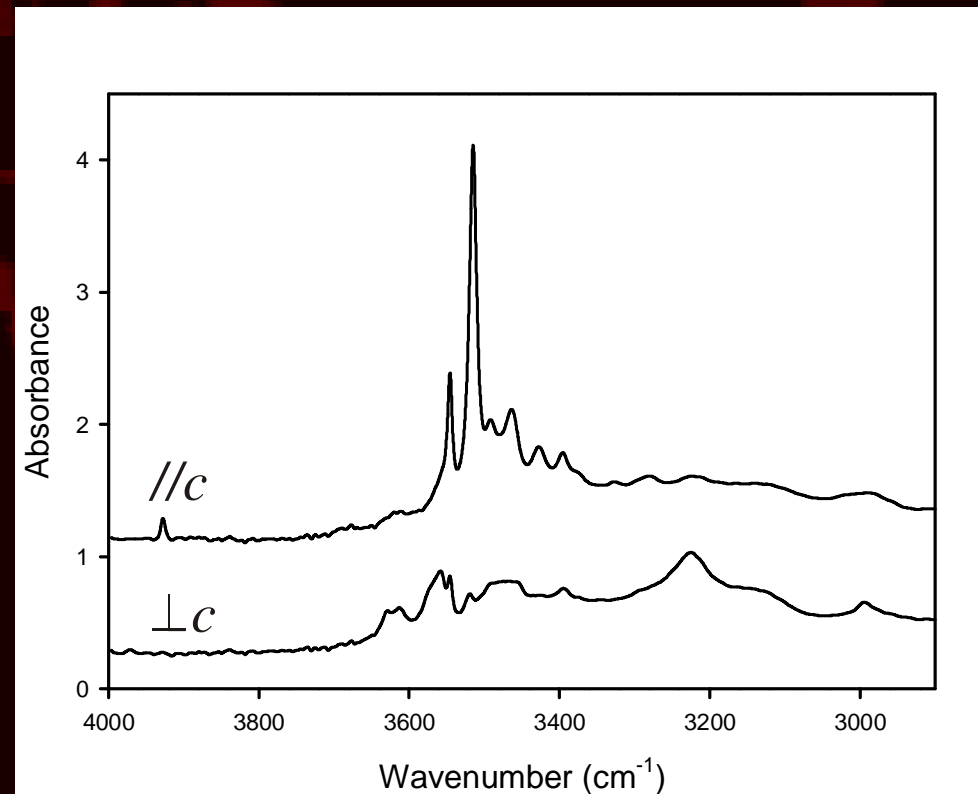

Proved'te SMYSLUPLNÝ fit obou IR spekter.

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za teploty kapalného dusíku (80 K)

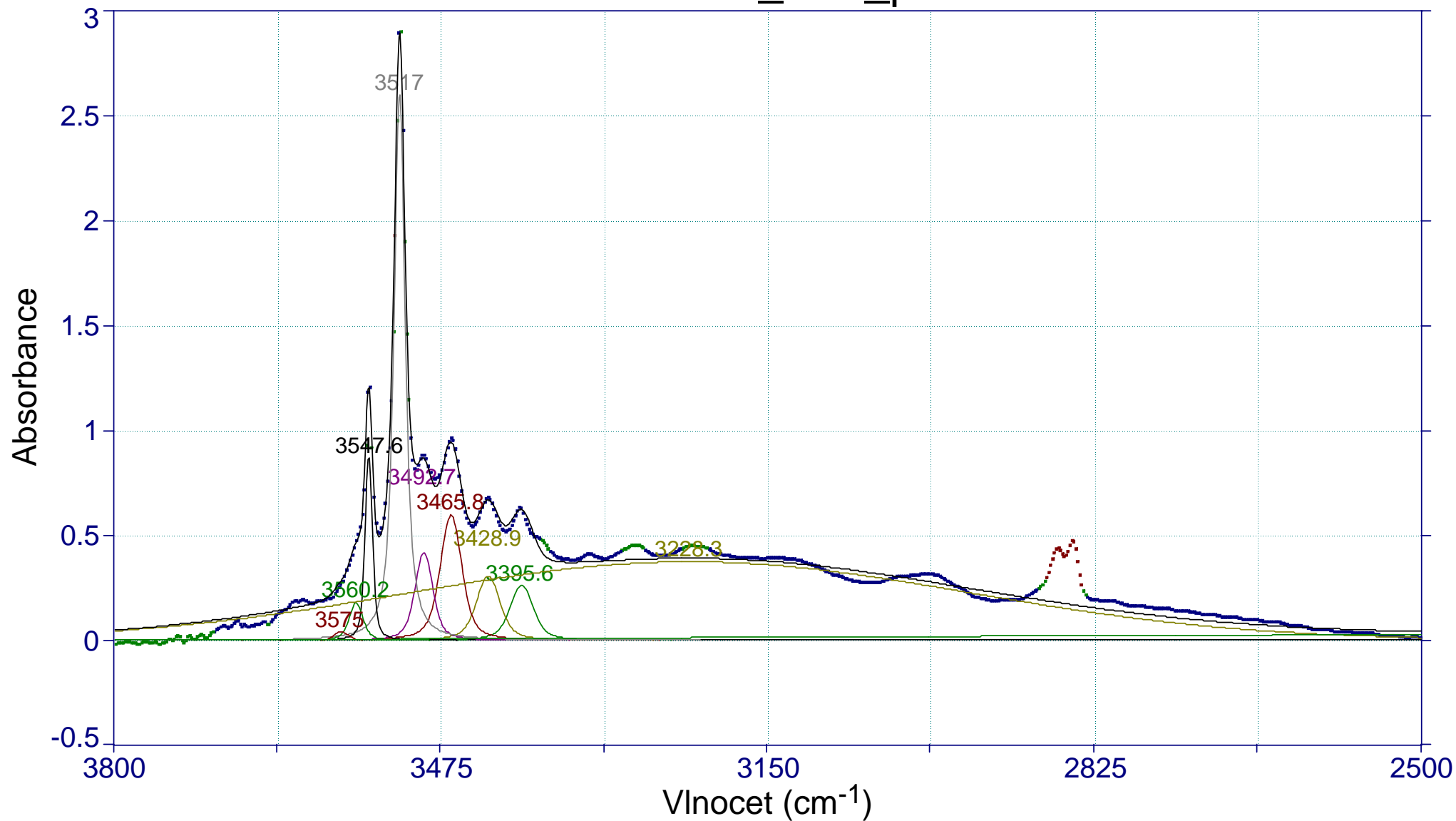
IR spektrum tohotéž xenotimu (Ibitiara city, BRA) měřeno za teploty kapalného dusíku (80 K) polarizovaným svazkem ve směru paralelně s osou c krystalu a kolmo na ni. Vede k mnohem lepšímu odlišení jednotlivých spektrálních komponent.

Proved'te SMYSLUPLNÝ fit obou IR spekter za 80 K.

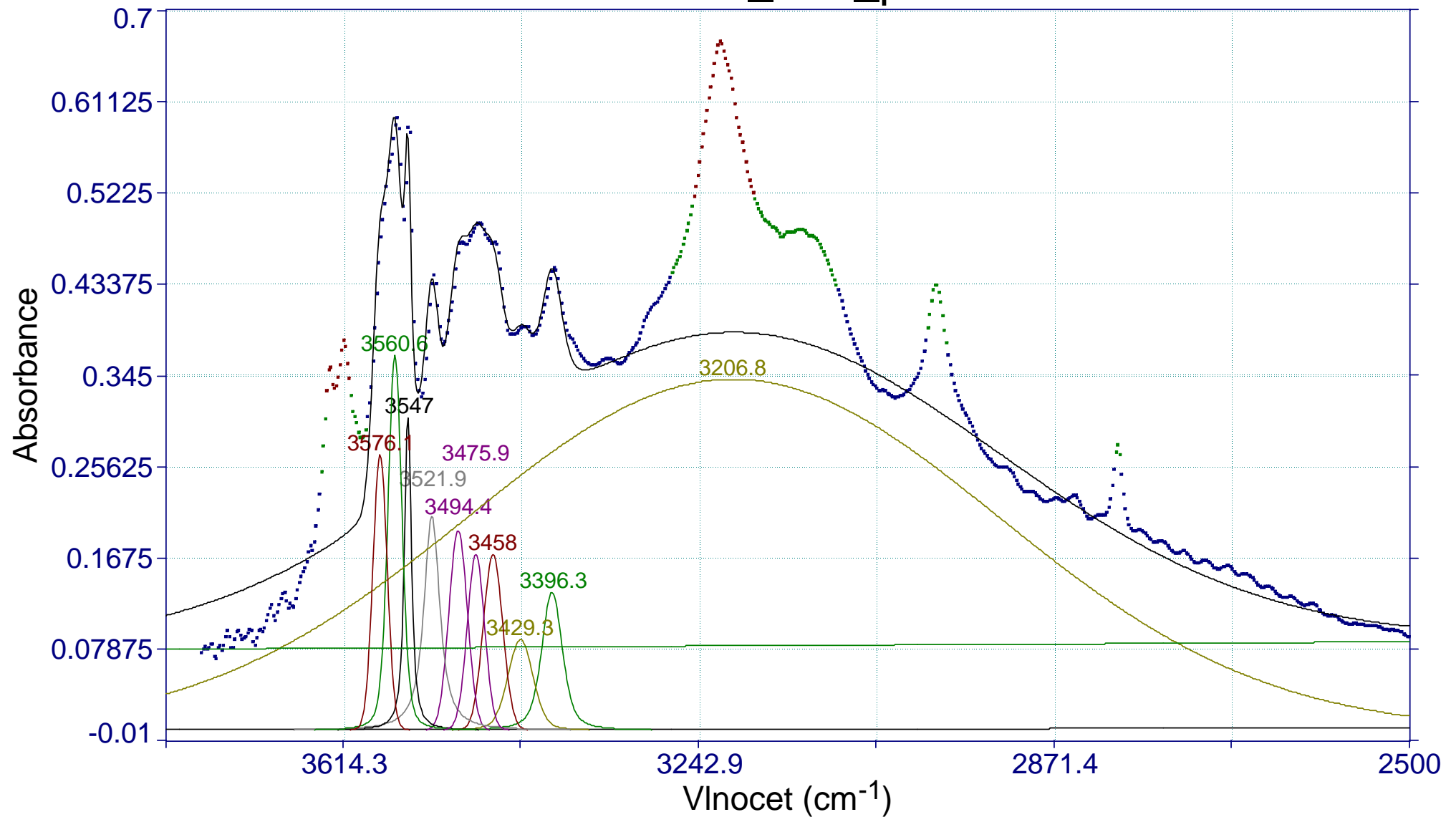
Výsledek fitování IR spektra za 80 K

DTXen3_80K_p0

Výsledek fitování IR spektra za 80 K

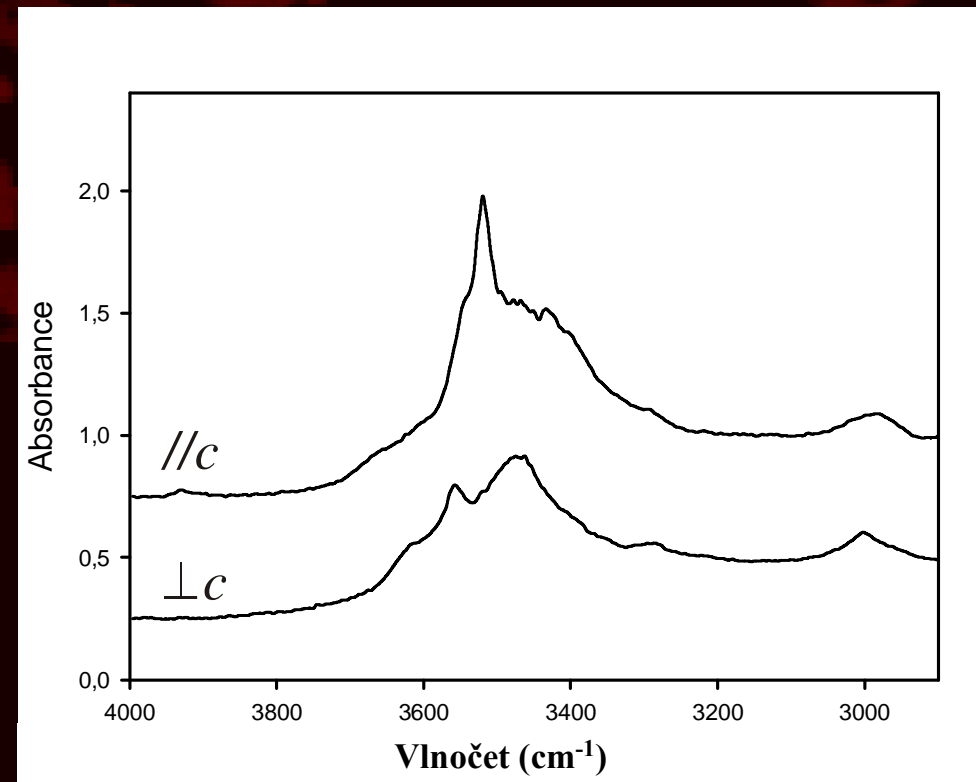
DTXen3_80K_p90

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za normální teploty - druhý pokus

Za použití nových informací o počtu a pozici peaků v IR spektru xenotimu za nízké teploty proveďte revizi fitu IR spektra za normální teploty.

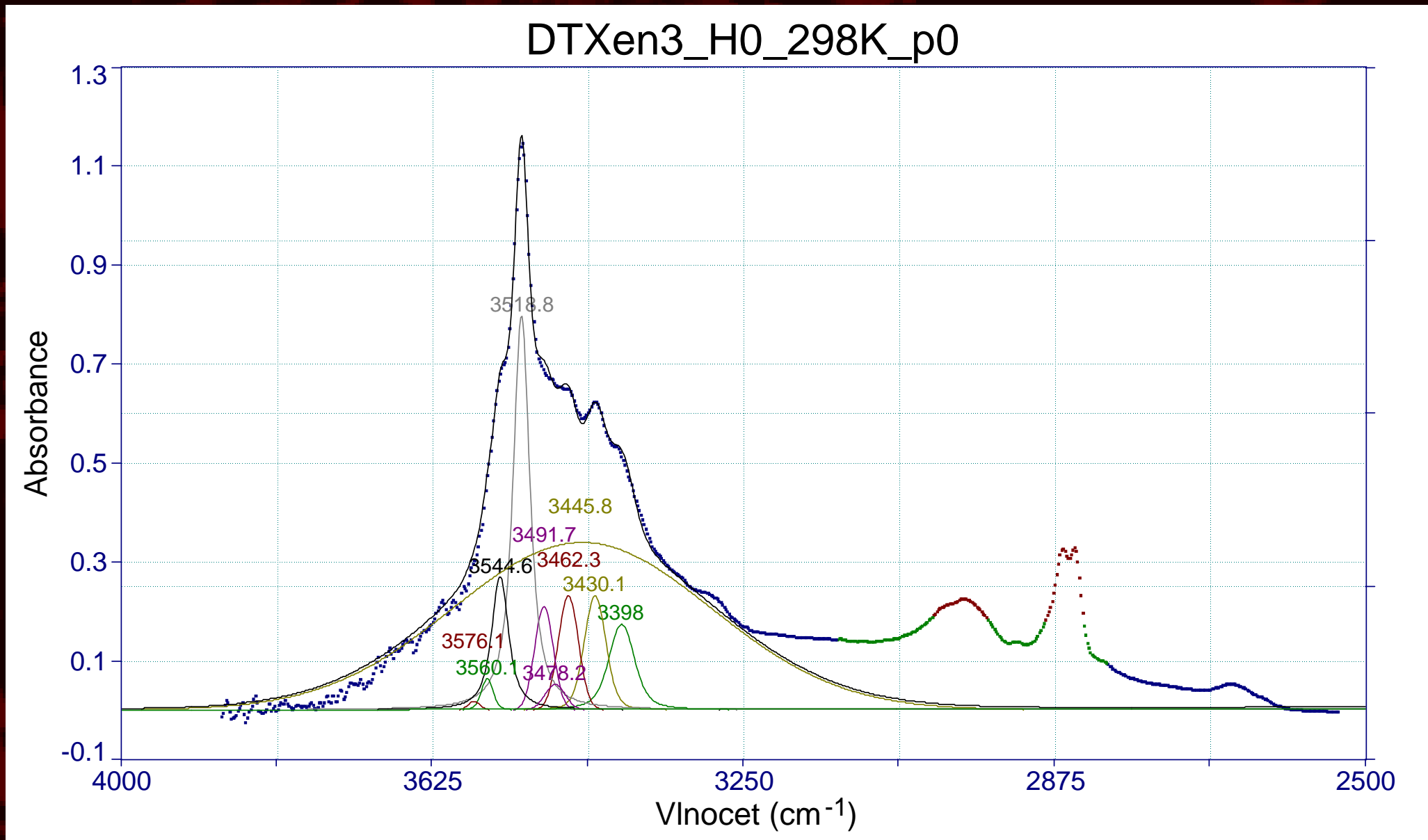
P.S. Máte to určitě špatně, že??

OPRAVTE fit IR spektra za pokojové teploty.

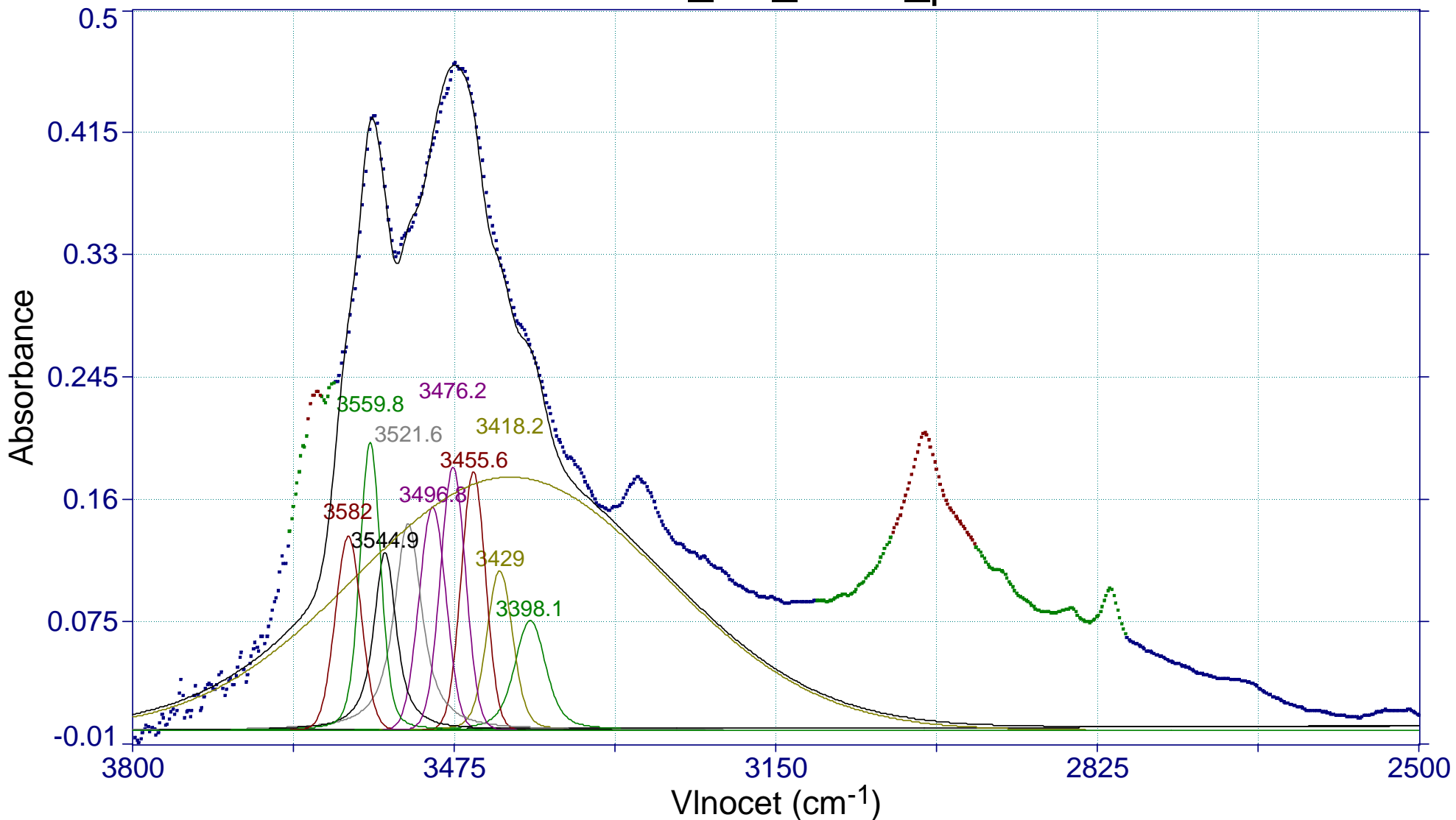
Jako základ použijte předchozí fit!

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za normální teploty - druhý pokus (výsledek)

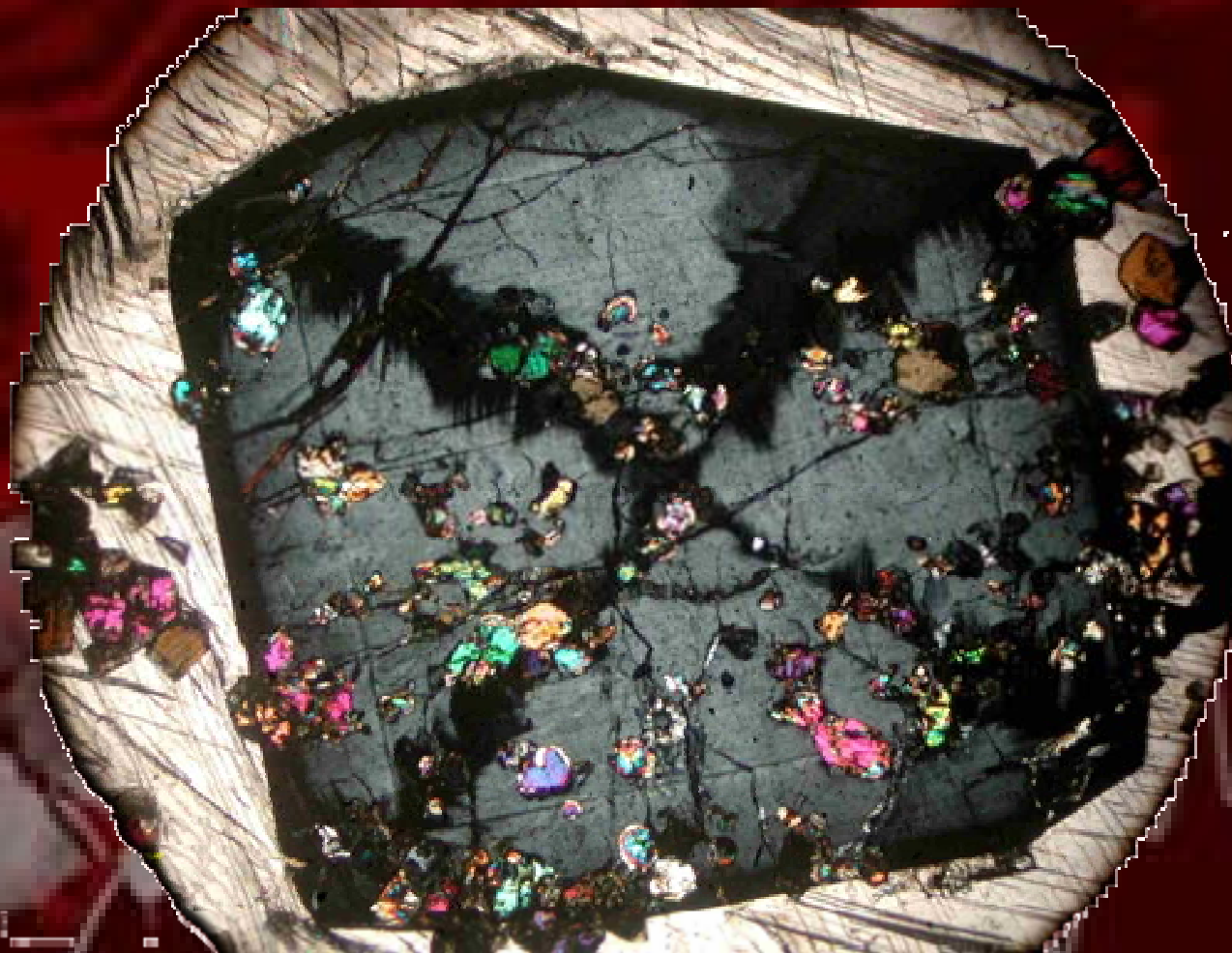

Fitování IR spektra xenotimu měřeného za normální teploty - druhý pokus

DTXn3_H0_298K_p90

Děkuji Vám

za pozornost!